

T.C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELER İLE ENGELSİZ
ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN TÜKENMİŞLİK VE
PSİKOLOJİK DAYANIKLILIKLARININ İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Merve TEMEL

İstanbul, 2015

T.C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELER İLE ENGELSİZ
ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN TÜKENMİŞLİK VE
PSİKOLOJİK DAYANIKLILIKLARININ İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Merve TEMEL

Öğrenci No:

130790063

Danışman:

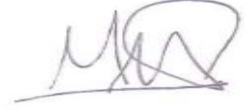
Yrd. Doç. Dr. Emine Sevinç ÇAĞLAR

İstanbul, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Engelli Çocuğa Sahip Aileler İle Engelsiz Çocuğa Sahip Ailelerin Tükenmişlik ve Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi** ” başlıklı bu çalışmanın; akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtirim. 30/09/2015

Merve TEMEL



T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

30.09.2015

Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim dalı *Klinik Psikoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 130790063 numaralı *Merve TEMEL'in* "Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Engelli Çocuğa Sahip Aileler İle Engelsiz Çocuğa Sahip Ailelerin Tükenmişlik Ve Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 15.09.2015 tarih ve 2015/37 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (4.1) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında oyçokluğu/oybirliği ile *Kabul/Red veya Düzeltme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Yrd.Doç.Dr.Emine Sevinç ÇAĞLAR

ÜYE
Yrd. Doç.Dr.Samuray ÖZDEMİR

ÜYE
Prof.Dr.İrem Yaluç ULUBİL

TEŐEKKÖR

‘Engelli ocuğa sahip aileler ile engelsiz çocuğa sahip ailelerde tőkenmiőlik ve psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi’ konulu tez çalıőmamda gösterdiği ilgi ve değerli gőrőőlerini benimle paylaőan değerli danıőmanım Yrd. Doç. Dr Emine Sevinç AğLAR ‘a teőekkőrlerimi borç bilirim.

Aynı zamanda bugőne kadar bana her tőrlő imkanı sağlayan ve tezim esnasında da yardımlarını esirgemeyen annem Gőlten TEMEL’e ve babam İdris TEMEL’e çok teőekkőr ederim

Adı-Soyadı : Merve TEMEL
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Emine Sevinç ÇAĞLAR
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2015
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : Engelli, Aile , Psikolojik Dayanıklılık, Tükenmişlik,

ÖZ

ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELER İLE ENGELSİZ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN TÜKENMİŞLİK VE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIKLARININ İNCELENMESİ

Engelli tanımı, kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında tek başına yapması gereken işleri, fiziki veya ruhsal durumundaki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir eksiklik sonucu yapamayanlar olarak tanımlanmaktadır. Engelli çocuk ailede yeni bir süreci başlattığı ve engelli bireyin alacağı eğitim, aile bireylerinin ölümünden sonraki geleceği gibi sorular nedeniyle aile farklı tutum ve davranışlar sergilemektedir. Çeşitli nedenler ile ortaya çıkan kaygı ve stres, aile bireylerinde tükenmişliği ortaya çıkarabilmektedir. Psikolojik dayanıklılık, stresli geçen bir yaşam durumları ile karşı karşıya olma durumun da kendini toparlama gücünün en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Tükenmişlik kavramı, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda düşme hissi olarak üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bu çalışmada, 203 engelli çocuğa sahip aile ile 153 engelsiz çocuğa sahip ailelerin tükenmişlik ve psikolojik dayanıklılıkları incelenmiştir. Engelli çocuğa sahip ailelerin engelsiz çocuğa sahip ailelere göre tükenmişliklerinin ve psikolojik dayanıklılıkları, çocuklarının yaşına, anne babaların eğitim seviyelerine, gelir düzeylerine, kaç çocuğa sahip oldukları, eşle akrabalık durumları, engel durumları, gibi parametreler açısından karşılaştırılması yapılmıştır.

Name and Surname : Merve TEMEL
Supervisor : Assist Prof. Dr .Emine Sevinç ÇAĞLAR
Degree and Date : Master's degree, 2015
Major : Clinical Psychology
Key Words : Disabled, Family, Resilience, Burnout

ABSTRACT

A RESEARCH ON BURNOUT AND PSYCHOLOGICAL RESILIENCE OF THE FAMILIES WITH DISABLED CHILDREN AND FAMILIES WITH UNIMPEDED CHILDREN

Definition of disability has defined as a normal person can not doing things that must do oneself in own personal or social life because of hereditary or subsequently flaw in own physical or psychological abilities. Having disabled child in family cause members behave different attitude due to, worry about how can disabled member get schooling or the future after family members die. Therefore the resulting stress and anxiety affect burnout in family members. In this phase psychological hardiness important factor for resilience when stressing. Resilience when faced with stressful life situations are the most important elements of self-recovery power. The concept of burnout, consists of three subscales that include emotional exhaustion, depersonalization and personal accomplishment as the feeling of fall. In this work, examined burnout and psychological hardiness in 203 family have and 153 family have not disabled child with parameters of child age, education level of parents, level of income, number of child and kin marriage.

İÇİNDEKİLER

ÖZ

ABSTRACT

İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	vii
KISALTMALAR.....	xii

1.GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	2
1.2 Araştırma Problemi	2
1.3 Araştırma alt problemleri	3
1.4 Hipotezler	3
1.5 Sayıtlılar	3
1.6 Sınırlılıklar.....	4
2.GENEL TANIMLAR	5
2.1.Engelli Tanımı	5
2.2.Dünyada Ve Türkiye’de Engellilik	7
2.3.Engellilik Türleri.....	9
2.3.1 Bedensel Engelli.....	9
2.3.1.1.Ortopedik engelli.....	9
2.3.1.2.Görme engelli	10
2.3.1.3.İşitme engelli.....	10
2.3.1.4.Dil ve konuşma engelli:.....	10
2.3.1.5. Süreğen Engelli	11
2.3.1.6. Serebral Palsi	11
2.3.1.7. Spina Bifida	11
2.3.2.Zihinsel Engelli	12
2.3.2.1. Down Sendromu	14
2.3.2.2.Otizm	14
2.4. Engelliliğe Yol Açan Etmenler.....	15
2.4.1.Doğum Öncesi Nedenler (Prenatal Nedenler);	16

2.4.2.Doğum Sırasındaki Nedenler (Natal Nedenler):	16
2.4.3.Doğum Sonrasındaki Nedenler (Postnatal Nedenler):.....	16
2.4.4.Diğer Nedenler	17
2.5.Engelli Çocuğa Sahip Aile	17
2.5.1. Engelli Ailelerinde Duygusal Tepkileri Açıklayan Modeller	19
2.5.1.1. Aşama Modeli	20
2.5.1.1.1.Birincil Tepkiler / Birinci Düzey:.....	20
2.5.1.1.2.İkincil Tepkiler / İkinci Düzey:	21
2.5.1.1.3.Üçüncül Tepkiler / Üçüncü Düzey:	22
2.5.1.2. Sürekli Üzüntü Modeli:	23
2.5.1.3.Bireysel Yapılanma Modeli:.....	23
2.5.1.4.Çaresizlik, Güçsüzlük ve Anlamsızlık Modeli:	23
2.6. Engelli Ailelerinin Yaşadığı Zorluklar.....	25
2.7. Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Gereksinimleri.....	27
2.6. Tükenmişlik İle İlgili Kavramsal Çerçeve	29
2.6.1. Tükenmişlik Kavramı	29
2.6.2.Tükenmişlik Sendromunun Nörobiyolojisi.....	31
2.6.3.Tükenmişliği Etkileyen Faktörler.....	32
2.6.4. TÜKENMİŞLİĞİ AÇIKLAYAN MODELLER.....	33
2.6.4.1. Freudenberg Modeli	33
2.6.4.2. Maslach'ın Modeli	33
2.6.4.3. Pearlman ve Hartman' ın Tükenmişlik Modeli	34
2.6.4.4. Meir'in Tükenmişlik Modeli	35
2.6.4.5. Suran ve Sheriden' in Tükenmişlik Modeli.....	36
2.6.4.6. Cherniss Tükenmişlik Modeli.....	37
2.6.4.7. Pines Tükenmişlik Modeli.....	37
2.6.4.8. Edelwich Tükenmişlik Modeli.....	37
2.6.5. Engelli Annelerinde Tükenmişlik.....	38
2.6.5.1. Engelli Annelerinde Tükenmişliğe Neden Olan Etmenler	39
2.7. Psikolojik Dayanıklılık Ve Engelli Ailesi	40

3.GEREÇ VE YÖNTEM	43
3.1.Araştırma Modeli.....	43
3.2.Evren ve Örneklem	43
3.3.Verİ Toplama Araçları	44
3.4.Verilerin Toplanma Araçları	44
3.4.1.Kişisel Bilgi Formu	44
3.4.2.Maslach Tükenmişlik Ölçeği	44
3.4.3.Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği.....	46
3.5.Verilerin toplanması ve analizi.....	46
3.6. Verilerin İstatistik Analizi	47
4. BULGULAR	48
4.1. Betimleyeci İstatistiksel Sonuçlar.....	48
4.2. Ölçeklere İlişkin Analizler :	59
4.2.1. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Güvenilirlik ve Faktör Analizi	59
Tablo. 4.2.1.1. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Faktör Yapısı.....	60
4.2.2. Tükenmişlik Ölçeği Güvenilirlik ve Faktör Analizi.....	61
Tablo. 4.2.2.1.Tükenmişlik Ölçeği Faktör Yapısı	62
4.3. Fark Analizleri.....	63
4.3.1. Engelli Çocuğun olup olmama Durumuna Göre Fark Analizleri:	63
4.3.2. Yaş Durumuna Göre Korelasyon Analizleri	67
4.3.3. Eğitim Düzeyine Göre Fark Analizleri:.....	71
4.3.4. Çalışma Durumuna Göre Fark Analizleri:	80
4.3.5. Eşlerin Eğitim Düzeylerine Göre Fark Analizleri:	87
4.3.6. Eşlerin Çalışma Durumlarına Göre Fark Analizleri:	96
4.3.7. Sahip Olunan Çocuk Sayısına Göre Fark Analizleri:.....	103
4.3.8. Doğum Biçimine Göre Fark Analizleri:	111
4.3.9. Eşler Arasında Akrabalık Bağının Olma Durumuna Göre Fark Analizleri	116
4.3.10. Engelli Çocuğun Yaşına Göre Fark Analizleri:	119
4.3.11. Engelli Çocuğun Kaçınıcı Çocuk Olduğuna Göre Fark Analizleri:	122
4.3.12. Engelli Çocuğun Okula Gitme Durumlarına Göre Fark Analizleri.....	126
4.3.13. Engelli Çocuğun Özel Eğitim Alma Sürelerine Göre Fark Analizleri .	129

4.4. Ölçekler Arasında Korelasyon Analizleri :	132
4.4.1. Ölçekler Arasında Korelasyon Analizi:	132
TARTIŞMA ve SONUÇ	137
KAYNAKÇA	147
EKLER	153
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu.....	153
Ek 2. Maslach Tükenmişlik Ölçeği	153
Ek 3. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	157

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Engelli Nüfusun toplam nüfus içinde oranı ve cinsiyete göre dağılımı.....	8
Tablo2.2: Engelli nüfusun engel gruplarına göre dağılımı.....	8
Tablo2.3: Engelli nüfusun bölgelere göre dağılımı.....	9
Tablo 4.1.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=153).....	48
Tablo 4.1.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=203)	51
Tablo.4.1.3. Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinden ve Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	56
Tablo.4.1.4. Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinden ve Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	58
Tablo 4.3.1.1: Bireylerin Engelli Çocuğunun Olup Olmamasına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması.....	64
Tablo 4.3.1.2: Bireylerin Engelli Çocuğunun Olup Olmamasına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	66
Tablo 4.3.2.1.: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Yaşları İle Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	67
Tablo 4.3.2.2.: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Yaşları İle Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	68
Tablo 4.3.2.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Yaşları İle Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	69
Tablo 4.3.2.3: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Yaşları İle Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	70

Tablo 4.3.3.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması.....	71
Tablo 4.3.3.2: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması.....	74
Tablo 4.3.3.3: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması.....	76
Tablo 4.3.3.4: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması	79
Tablo 4.3.4.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadıklarına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	81
Tablo 4.3.4.2: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadıklarına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	83
Tablo 4.3.4.3: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadıklarına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	84
Tablo 4.3.4.4: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadıklarına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	86
Tablo 4.3.5.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Eşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması	87
Tablo 4.3.5.2.: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Eşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması.....	90

Tablo 4.3.5.3: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması	92
Tablo 4.3.5.6: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması.....	95
Tablo 4.3.6.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Eşlerinin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadığına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	97
Tablo 4.3.6.2: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Eşlerinin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadığına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	99
Tablo 4.3.6.3.: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eşlerinin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadığına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	100
Tablo 4.3.6.4.: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eşlerinin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadığına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	102
Tablo 4.3.7.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması	103
Tablo 4.3.7.2: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması.....	106
Tablo 4.3.7.3: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması	108
Tablo 4.3.7.4: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması.....	110

Tablo 4.3.8.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Doğum Biçimlerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması.....	112
Tablo 4.3.8.2: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Doğum Biçimlerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması.....	114
Tablo 4.3.8.3: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Doğum Biçimlerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması.....	115
Tablo 4.3.9.1: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Doğum Biçimlerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	117
Tablo 4.3.9.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eşleriyle Aralarında Akrabalık Olup Olmadığına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	118
Tablo 4.3.10.1: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eşleriyle Aralarında Akrabalık Olup Olmadığına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	120
Tablo 4.3.10.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Engelli Çocuğunun Yaşları İle Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	121
Tablo 4.3.11.1: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Engelli Çocuğunun Yaşları İle Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	122
Tablo 4.3.11.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Kaçıncı Çocuk Olduğuna Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması.....	124
Tablo 4.3.12.1: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Kaçıncı Çocuk Olduğuna Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması.....	126

Tablo 4.3.12.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Çocuklarının Okula Gidip Gitmediklerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	128
Tablo 4.3.13.1: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Çocuklarının Okula Gidip Gitmediklerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması	130
Tablo 4.3.13.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Engelli Çocuğunun Özel Eğitim Alma Süreleri İle Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	131
Tablo 4.4.1.1: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Engelli Çocuğunun Özel Eğitim Alma Süreleri İle Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	132
Tablo 4.4.1.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları ile Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	133
Tablo 4.4.1.3: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları ile Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	135

KISALTMALAR

WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
BM	: Birleşmiş Milletler
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
HIV	: İmmün Yetmezlik Sendromu
DS	: Down Sendromu
HPA	: Hipotalamo-Pituiter-Adrenal
TNF	: Tümör Nekroze Faktör
OÇEM	: Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi
MTÖ	:Maslach Tükenmişlik Ölçeği
SPSS	:Statistical Package For The Social Sciences

1.GİRİŞ

Dünya çapında yaklaşık 650 milyon engelli bulunduğu ve bunun 500 milyon kadarının gelişmekte olan ülkelerde bulunduğu Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı verilerinde bildirilmiştir. Ayrıca bu engelli bireylerin büyük çoğunluğunun yoksul kesime ait bireyler oluşturmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü ise bu oranı tüm dünya nüfusunun %15.6'sı olarak bildirmektedir. Türkiye'deki oranlar değerlendirildiğinde toplam nüfustaki özürlü birey oranı %12.19 olarak karşımıza çıkmaktadır. (Çağlar, 2011, 149-151) (İnan ve ark, 2013, 723)

Engelli kelimesi “*bedeninde kusurlu bölgeler olan, eksik bulunan kişi*” olarak Türk Dil Kurumunca tanımlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü tanımlaması ise daha kapsamlı ve engelliliği “noksanlık”, “özürlülük” ve “maluliyet” kavramları çerçevesinde tanımlamıştır. Ayrıca engelli bireyleri daha iyi anlayabilmek ve yaşamlarını kolaylaştırmaya yönelik daha kapsamlı ve işlevsel çalışmalar yapabilmek adına engelli sınıflandırması mevcuttur. (İnan ve ark, 2013, 723)

Bir aile en mutlu beklentisi olan çocuğunun özürlü olduğunu öğrendiğinde, sağlıklı aile kavramı sarsılmaya başlamaktadır ve aile psikolojisi bozulma ile karşı karşıya kalmaktadır. (Dereli ve Okur, 2008, 164-165). Aileler, özürlü çocuğun doğumu ile birlikte suçluluk, üzüntü, yetersizlik, yönlendirmeye bağımlı olma gibi veya inkâra kadar varan değişik tepkiler gösterme yoluna gidebilirler. (Küçüker, 1993, 23,24,27). Engellilik durumu sürekli olan ve değişimi olmayan bir durum olduğundan, engelli çocuğun gereklilikleri uzun dönemi kapsamaktadır ve aileyi zorlayabilmektedir. Eğer aileler uzun döneme yayılan bu stres faktörleri ile baş etmede zorluklar yaşarlarsa korku endişe depresyon ve tükenmişliğe yol açabilir. (Dereli ve Okur, 2008, 164-165).

Herbert Freudenberger ilk olarak 1974 yılında “ *başarısız olma, enerji ve gücün azalması veya tahmin edilemeyen istekler sonucunda bireyin iç döngüsünde meydana gelen tükenme durumu*” olarak tükenmişlik kavramını ortaya atmıştır. İlk ortaya atıldığı zamandan itibaren üzerinde çok sayıda araştırma yapılmıştır. En güncel Maslach ve Jackson tarafından tükenmişliğin tanımını yapılmıştır. Yapılmış olan bu tanımlara göre tükenmişlik, iş yaşamında sürekli karşılaşılan bireylere karşı

duyarsızlık geliştirme, duygusal açıdan tükenmişlik hissiyatı ve bireysel başarılarının düşmesi inancı ile bunun gerçeğe yansımalarıdır. (Ardıç ve Polatçı, 2008, 69,70) (Şıklar ve Tunalı, 2012, 76) (Çapri, 2006, 62-64)

Engelli anneleri özellikle yaşadıkları stres, depresyon, engelli çocuklarına yönelik aşırı sorumluluk duyguları nedeniyle ilerleyen evrelerde tükenmişlik belirtilerini sıklıkla gösterebilmektedirler. Ailelere ve özellikle annelere yönelik uygulanacak kapsamlı destek programları hem anneleri tükenmişliğe yönelmekten kurtarıırken hem de engelli çocuklarını topluma kazandırabilmede daha etkin sonuçlar alınmasına aracılık edebilmektedir. (Bilgin ve Gözüm, 2009, 2553,2559.). Psikolojik sağlık; olumsuz durumlar oluşturan şartların üzerinden gelebilme olarak genel anlamda tanımlanır. Pek çok sıkıntılı ve sorunlu duruma rağmen bireyin ruhsal dalgalanmalara girmemesi durumudur. Ayrıca tolere edebilme psikolojik dayanıklılıkta yüksek oranda ortaya çıkar. Risk faktörleri ve koruyucu faktörler psikolojik sağlıkla ilgili çalışmaların merkezini oluşturmaktadır. (Oktan, 2012, 1691-1701)

Bu çalışmada, ülkemizde yeterli oranda veri bulunmayan, engelli çocuğu bulunan aileler ile engelli olmayan çocuğu bulunan ebeveynler tükenmişlik ve psikolojik dayanıklılıklar çeşitli alt ölçeklendirmeler açısından incelenmiştir.

1.1 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; Engelli çocuğa sahip olan ve engelsiz çocuğa sahip olan ailelerin tükenmişlik ve psikolojik dayanıklılıklarının incelemektir.

1.2 Araştırma Problemi

- 1-Engelli çocuğa sahip ailelerde engelsiz çocuğa sahip ailelere göre tükenmişlik düzeyleri arasında fark var mıdır?
- 2- Engelli çocuğa sahip ailelerde engelsiz çocuğa sahip ailelere göre psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında fark var mıdır?

1.3 Araştırma alt problemleri

- 1- Engelli çocuğa sahip aile ile engelsiz çocuğa sahip aile arasında psikolojik dayanıklılık açısından fark var mıdır?
- 2-Engelli çocuğa sahip aileler ile engelsiz çocuğa sahip aileler arasında tükenmişlik durumları arasında fark var mıdır?
- 3-Engelli çocuğa sahip ailelerde yaşları ile psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 4-Engelli çocuğa sahip ailelerde eğitim durumları ile psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 5- Engelli çocuğa sahip ailelerde yaşları ile tükenmişlik durumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 6- Engelli çocuğa sahip olmayan ailelerde eğitim durumları ile tükenmişlik durumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 7- Engelli çocuğa sahip olmayan ailelerde yaşları ile psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 8- Engelli çocuğa sahip olmayan ailelerde eğitim durumları ile psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 9-Engelli çocuğa sahip olmayan ailelerde yaşları ile tükenmişlik durumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.4 Hipotezler

- 1-Engelli çocuğa sahip ailelerde engelsiz çocuğa sahip ailelere göre Tükenmişlik düzeyleri arasında fark yoktur.
- 2- Engelli çocuğa sahip ailelerde engelsiz çocuğa sahip ailelere göre psikolojik dayanıklılıkları yüksektir.

1.5 Sayıtlar

- 1- Araştırmanın örnekleminin araştırmanın evrenini temsil edecek yeterlilikte olduğu varsayılmıştır.

2-Araştırmaya katılan ailelerin kişisel bilgi formu,tükenmişlik ölçeğini ve psikolojik dayanıklılık ölçeğini doğru algıladıklarını,gerçek durumlarını yansıtacak şekilde samimi olarak cevapladıkları varsayılmıştır.

1.6 Sınırlılıklar

1-Araştırma 2014-2015 yılında Kocaeli sınırları içindeki rehabilitasyon merkezlerine devam eden aileler ve rastgele seçilen aileler ile sınırlıdır.

2-Araştırmaya katılan ailelerin ,tükenmişlik ölçeği ,psikolojik dayanıklılık ölçeği ve araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ile sınırlıdır.

2.GENEL TANIMLAR

2.1.Engelli Tanımı

Günlük hayatta ‘özürlü’ ve ‘sakat’ terimleri “engelli terimi ile eş anlamlı olarak kullanımda olmasına karşın bu terimlerin hepsi farklı anlamların karşılıklarıdır. Özürlülük durumunu nesnelleştiren özürlü terimi bu durumu odak noktası haline getirir. Ancak engelli terimi, hemen gerçekleşmese de belirli bir süreçte zorunluluk oluşturan bu kavramı aşabilmeyi düşünce bazında daha yumuşak hale getirme ve esnetme başarabilecek bir terim olarak görünmektedir. (Koca, 2010, 4)

“Bireysel veya sosyal yaşam sürecinde normal kriterlere sahip kişinin sonradan gelişen olaylar nedeni ile veya genetik nedenler ile normal işlevleri bu noksanlıklar sonucunda yerine getiremeyen” Birleşmiş Milletler (BM)’in engelli tanımıdır. (Birdir ve ark, 2014, 147-148)

5378 Sayılı Engelliler Kanununa göre engelli tanımı *“fiziki, mental, ruhsal duruma ait ve duyular gibi yetilerde değişik seviyelerde gelişen kayıplar nedeniyle, topluma ve toplumsal aktivitelere dahil olma durumları kısıtlanan ve çevresel etmenlerden bu nedenle etkilenen kişi”* şeklinde karşımıza çıkmaktadır. (Engelliler Hakkında Kanun, 2005, 1).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tanımına göre engelli kavramı daha geniş çapta ele alınmakta ve terim olarak kişisel hasar ve işlevlerin bozulması, faaliyetlerin sınırlanması ve kısıtlı katılım kapsamaktadır. WHO engelli tanımını yaparken; vücut morfolojisinde veya işlevlerinde gelişen problem, bir görev ya da eylem gerçekleştirilirken engelli bireylere faaliyet sınırlılığı oluşturan zorluklar ve yaşamsal durumlara dahil olmada ortaya çıkan sorunlar, hayata katılımın kısıtlanması gibi 3 önemli unsuru vurgulamaktadır (Birdir ve ark, 2014, 147-148).

Engelli bireylerin fiziksel engelleri ile beraber normal yaşama uyum sağlama sorunları ve çevresel faktörlere yönelik en iyi açıklamaları WHO gerçekleştirmiştir. WHO Engelli bireyleri beş ana grupta toplamıştır. Bunlar;

a) Engel türü hareket bozukluğu olan (vücut organ ve ekstremitelerinde fiziki hareket kısıtlamaları olan kişiler),

b) Engel türü duyuşsal bozukluk olan (görme yetisi sınırlı veya hiç olmayan; duyma işlevi tamamen kaybolmuş ya da çok hafif derecede duyabilen bireyler),

c) Engel türü iletişim bozukluğu olan (anlama, kendini ifade edebilme ve/veya anlama işlevi zarar görmüş, olmayan veya sınırlı olan bireyler), (Birdir ve ark. 2014, 147-148)

d) Engel türü zihinsel ve ruhsal olan (gösterilen davranışsal bozukluğun altında birden çok nedenin bulunduğu hastalıklara sahip bireyler),

e)Görölmeyen (gizli) engellere sahip engelliler (değişik hastalıklar; kalp problemleri, nefes alma güçlükleri, mide problemi olan kişiler) olarak karşımıza çıkmaktadır. (Birdir ve ark,2014, 147-148)

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler ve WHO, özörlölük kavramını tanımlarken farklı yaklaşımları kullanmaktadırlar. WHO özörlölük tanımlamasında temel olarak “noksanlık (impairment), özörlölük (Disability) ve Maluliyet (Handicap)” kavramlarını temel alarak bir sonuca varmaktadır. Bu tanımlar sağlık alanında yapılmıştır ve aşğıdaki gibidir;

- **Noksanlık (Impairment):** “psikolojik, anatomiye ait veya morfolojide eksiklik veya denge bozukluğunu tanımlar”

- **Özörlölük (Disability):** “noksanlık sonucunda ortaya çıkan ve normal insanlara kıyasla iş yapma yetisinin kaybedilmesi veya sınırlanması”

- **Maluliyet (Handicap):** “noksanlık veya sakatlık nedeni ile bir bireyde yaş ve cinsiyet durumuna göre normalde yapabileceklerini yapamaz olması” durumlarını ifade eder

Sağlık sadece hastalık ve özörlölük durumlarının bulunmaması ile birlikte, ayrıca fiziki, psikolojik ve toplumsal yönden tam bir iyilik halidir. Özörlölük durumu ise; fiziksel ve psikolojik durumlarından kayıp anlamında sürekliliğı olan veya belirli

bir oran dahilindeolan ayrıca kayıplara yol açan yokluk ve bozukluklar sonucu kişinin normal yaşam kriterlerini sağlayamayan kişidir (Koca, 2010, 4).

2.2.Dünyada Ve Türkiye’de Engellilik

Herhangi bir çeşit engeli bulunan birey sayısının dünyada bir milyardan fazla olduğu tahmin edilmektedir ve bu bireylerden yaklaşık 200 milyonunun yaşamını idame ettirmede büyük zorluklar yaşadığı belirtilmektedir. Engellilik durumu her geçen gün gittikçe yaygınlaştığı için gelecek yıllarda daha çok önem arz eden bir konu haline dönüşmektedir. Yaşlanma süreci ve yaşlı bireylerin sayısının artması ile birlikte, kolay engelli durumuna gelen yaşlılarında engellilik oranlarına katkı sağlamaları ile birlikte kalp-damar hastalıkları, diyabet, kanser ve nörolojik hastalıklarında kronik sağlık problemleri oluşturması ve küresel çapta giderek artış oluşturması da engellilik oran artış riskini desteklemektedir. Engelli bireyler diğerlerine kıyasla dünya genelinde sağlık durumları daha kötü, yoksulluk ve düşük eğitim başarısı durumuna sahip olmaktadırlar. Sağlık, eğitim, istihdam, ulaşım ve bilgi edinme gibi hizmetlere erişimde engelli bireylerin yaşadıkları ciddi sorunlar bu farklılığın temelini oluşturmaktadır ve geri kalmış veya gelişmekte olan toplumlarda bu zorluklar daha da zorlayıcı hale gelmektedir.

2010 yılı verilerinden elde edilen datalardan çıkarılan öngörülere göre dünya nüfusunun yaklaşık % 15’inin her hangi bir tür engellilik durumunda olduğu (yaklaşık bir milyar insan) varsayılmaktadır. Bu oranlar WHO’nun 1970 yılı tahminleri ile karşılaştırıldığında (%10 olarak bildirilmiştir) çok daha yüksektir. Dünya Sağlık Araştırması (World Health Survey) verilerine göre 15 yaş ve üstü bireylerde engellilik durumu 785×10^6 (%15.6) olarak bildirilmiştir. Küresel Hastalık Yüğü Çalışması (Global Burden of Disease) verilerine göre ise bu sayı 975×10^6 u(%19.2) bulmaktadır. Dünya Sağlık Araştırması verilerine göre engelli bireylerden 110 milyonunun (%2.2) si işlevlerini yerine getirirken ciddi zorluklar yaşamaktadırlar. Şiddetli engelli tanımları içerisinde olan, kuadripleji, şiddetli depresyon veya körlük gibi durumlara denk düşen kişi sayısını Küresel Hastalık Yüğü Çalışması verileri ise 190 milyon (% 3.8) olarak tahmin etmektedir. 0-14 yaş

çocuk engellilik durumu ise sadece Küresel Hastalık Yüğü çalışması verilerinde bulunmaktadır ve 95 milyon olarak belirlenmiştir. (Dünya Engellilik Raporu, 2011. V,1,2)

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı 2002 yılında tarafından “Türkiye Özürlüler Araştırması”nı yapmıştır. Bu araştırmaya göre ülkemizdeki engellilerin oranları aşağıdaki tablo da gösterilmektedir. (Türkiye Özürlüler Araştırması, 6 –ek 1)

Tablo 2.1: Engelli Nüfusun toplam nüfus içinde oranı ve cinsiyete göre dağılımı

Toplam Engelli Nüfus %			Ortopedik, görme, işitme dile ve konuşma ve zihinsel engelli nüfus %			Süreğen hastalığa sahip nüfus %		
Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek
12.29	11.10	13.45	2.58	3.05	2.12	9.70	8.05	11.33

Kaynak: (Uysal ve ark, 2012, 1)

Tablo2.2: Engelli nüfusun engel gruplarına göre dağılımı

Ortopedik engelli	Görme engelli	İşitme engelli	Dil ve konuşma engelli	Zihinsel engelli	Süreğen Hastalık
% 1,25	% 0,60	% 0,37	% 0,38	% 0,48	% 9,70

Kaynak: (Uysal ve ark, 2012, 1)

Tablo2.3: Engelli nüfusun bölgelere göre dağılımı

Toplam Engelli Nüfus		Süreğen Hastalık
%		%
Marmara	13.13	10.90
Ege	11.86	9.27
Akdeniz	12.16	9.56
İç Anadolu	12.52	9.92
Karadeniz	12.98	9.76
Doğu Anadolu	11.80	9.26
Güneydoğu Anadolu	9.90	7.18

Kaynak: (Uysal ve ark, 2012, 1)

2012 yılında yapılmış olan Uysal ve ark. (2012) çalışma verilerine göre; ülkemizde 1173(%65) vakanın 48P'den daha az özürlü olduğu ve 541(%30) vakanın ise özürünün P ve üzeri olduğu bildirilmektedir. Özür oran süre açısından değerlendirildiğinde; tüm vakalar içerisinde 873 olgu (%48,4) sürekli özür durumu göstermiştir (Uysal ve ark, 2012, 1).

2.3.Engellilik Türleri

2.3.1 Bedensel Engelli

2.3.1.1.Ortopedik engelli

Fonksiyon kaybı ve noksanlık durumlarının kas-iskelet sisteminde olduğu engel türüdür. Üst ve alt ekstremitelerde, omurgada, normal dışında değerlendirilebilecek her türlü şekil bozukluğu, güçsüzlük, işlevsizlik ve serebral palsi, spastikler, spina bifida, vb. olanlar olanlar bu başlık altında yer almaktadır. Türkiye’de son yapılan nüfus sayımı verilerine göre 8.431.937 kişi özürölüdür ve bu bireylerin % 1.25’i ortopedik (fiziksel) özürölüdür (Kavaklı ve ark, 2012, 66) (Mülayim, 2009)

2.3.1.2.Görme engelli

Kişinin tek veya iki gözünde görme yetisinin tam veya kısmi şekilde kaybolması veya bozulması bulunan engelli kişidir. Bu gruba, görme yetisini yitirenler, tavuk karası olanlar ve renk körü vb. olanlar girer. (Kavaklı ve ark, 2012, 66)

Hiç görmeyenler ve az görenler olarak görme engelliler iki gruba ayrılabilir. Az gören ve körlük ayrımı için ölçütler mevcuttur. Kavram olarak “kör”; normal çalışan göze kıyasla diğer gözde düzeltme işlemleri uygulansa bile %20 görme gücü ve görüş açısına sahip olan bireydir. Bütün düzeltici önlemler uygulandıktan sonra dahi görme yeteneğini öğrenme faaliyetlerinde kullanma sınırı 20/70 olarak belirlenmiştir. Batılı ülkelerin kullandığı bu tanımlar eğitimciler tarafından kısıtlı bulunmaktadır. (Demir ve ark, 2009, 155)

2.3.1.3.İşitme engelli

Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı bulunan kişi işitme engelli kişidir. İşitme cihazı kullananlar da bu gruba dahil edilmektedir. (Kavaklı ve ark, 2012, 66)

İşitme kaybı sınırlayıcı durumlarını bu bireyler konuşma dilini öğrenmeye çalışırken şiddetli biçimde gösterir. İşitme engelli çocuklar normal yaşlılarına göre ses geri bildirimlerini doğru alamadıklarından ses üretimleri düzgün gerçekleşmez ve ileriki yaşlarda, işiten akranlarına yetişemedikleri görülmektedir. (Makaroğlu, B, 2012, 54)

2.3.1.4.Dil ve konuşma engelli:

Konuşma engeli, herhangi bir sebeple konuşamamak veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olması ve ses bozukluğu olmasıdır. İşitme yetisi olduğu halde konuşma yetisini gerçekleştiremeyenler, konuşma cihazına ihtiyaç duyanlar, gırtlakını herhangi bir sebeple yitirmiş olanlar bu gruba girer. (Kavaklı ve ark, 2012, 66) (Özür Oranları Cetveli)

2.3.1.5. Süreğen Engelli

Sürekli bakım ve tedavi gerekliliği olan, bu tip engele sahip bireylerde çalışma kapasitesi ve fonksiyonları engelleyen kalp-damar, kan, sindirim sistemi, idrar yolları ve üreme organları v.b gibi organ ve sistemleri tutarak yansıyan engel türüdür. Süreğen hastalık değerlendirilirken toplam özürlülük oranlarına dahil edilir buna rağmen diğer özürlülük tiplerinden farklı nitelendirilir. Süreğen engele sahip çocukların ailelerinde daha yüksek stres ve kaygı düzeylerine rastlanmaktadır. (Türkiye Özürllüler Araştırması, 2) (Uğuz ve ark, 2004, 42,46)

2.3.1.6. Serebral Palsi

Serebral palsy pediatrik yaş grubunun en sık gözlenen fiziksel özürlülük nedenidir. Beyin gelişimini tamamlamamışken ilerleyici olmayan hasarı sonucu ortaya çıkan bir hareket ve postür bozukluğudur. Serebral palsinin klinik tablosu değişkenlik göstermektedir. Başlangıçtaki hipotoninin yerini zamanla spastisite ya da istemsiz hareketler alabilmektedir. Hareket ve postür bozukluğu serebral palsili çocuklarda temel klinik tabloyu oluşturmaktadır. Bunlara ek mental retardasyon, nöbetler, göz problemleri (homonim hemianopi, strabismus gibi) asteroagnozi, propriosepsiyon bozuklukları ve işitme bozuklukları tabloya eşlik edebilmektedir. Hepsisi var olduğunda rehabilitasyon süreci zorlu ve uzun olmaktadır. (El ve ark., 2007, 76)

2.3.1.7. Spina Bifida

Spina bifida (miyelomeningosel) omuriliğin herhangi bir bölgesinde gözlenen gelişim bozukluğu durumudur. Çocukluk dönemi nöromusküler hastalıkları sıralamasında ikinci sırada spina bifida dan sonra yer almaktadır. Nöral plakod gelişimde orta hattı oluştururken meydana gelen kapanma sorunundan kaynaklanmaktadır. Bu hastalığa sahip bireylerin %65'i normal zekaya sahiptirler. (Bezer ve ark, 2004, 125-126) (Akduman ve İleri., 2009, 17,18)

zor kazandırılır. Öz bakım, uyum gibi konularda zorluk yaşarlar. Zeka gelişimleri 0-2 yaş düzeyindedir ve ciddi klinik bakıma ihtiyaç duyarlar.

Algı düzeylerine göre bir karakterize sınıflandırma yapılacağı durumda, eğitilebilir, öğretilebilir ve ileri derece zihinsel engelli çocuklar olarak sınıflandırma yapılabilir ve bu çocukların algılama düzeyleri arasında farklılık gözlenebilir. Öğrenmede gerilik gösterme algılama durumuna bağlı olarak bu çocuklar için de geçerlidir. İleri derece zihinsel engelli bir çocuk eğitilebilir olandan daha ağır öğrenme gösterir. Bu durum işitsel ve görsel algılar için de geçerlidir. (Yılma ve ark, 2014,11-12). (Katz, and Ponce, 2008 ,132-135)

Dünya Sağlık Örgütü zeka puanlarını aşağıdaki gibi belirlemiştir. (MEGEP, 2007,5)

Zekâ Sınıflandırılması	Zekâ Bölümü
Derin zihinsel engel	Zekâ bölümü 20 ve altında
Ağır derecede zihinsel engel	Zeka bölümü 21-35
Orta derecede zihinsel engel	Zeka bölümü 36-50
Hafif derecede zihinsel engel	Zeka bölümü 51-70
Sınırdaki zekâ	Zekâ bölümü 71-79
Donuk zekâ	Zekâ bölümü 80-89
Normal zekâ	Zekâ bölümü 90-109

2.3.2.1. Down Sendromu

Down sendromu genetik bir bozukluktur ve 21.kromozmun trizomisinden kaynaklanır. Değişik derecelerde fiziksel, zihinsel ve gelişimsel yetersizliklere yol açar. Zeka puanı değerlendirmesine göre Her 1/732 doğumda DS'lu doğan bireylerin ortalama %85'i 40-60 arasında zekâ puanı gösterir ve hafif - orta düzeyde zihinsel yetersizlik gösterirler. Zekâ puanı 40'ın altına düşen DS'ların %15'inde ağır düzeyde zihinsel yetersizlik görülmektedir. DS bireylerin kendilerine özgü özellikleri bulunmaktadır. DS'luların bilişsel ve konuşma yetersizliklerinin dayandığı hipotez; konuşma ve anlamayı birleştirmedeki spontan sürecin geliştirilememesi nedenidir. DS'luların özelliklerinin profilinin oluşmasında genetik durumun ağır bastığı düşünülmektedir.

Deneyim, eğitim ve sürecin dinamik doğası gibi faktörler DS'luların performansı ve biyolojik gelişimini etkilemektedir. Yaşamla edinilen süreç ve doğuştan gelen karakteristikler DS'luların bilişsel özelliklerini oluşturmaktadır. DS'luların alıcı dil, algılama hızı, sözel olmayan muhakeme, alıcı dil sözcük dağarcığı ve sayı dizisini hatırlama gibi beceriler gibi özellikle birkaç alanda zorluklar yaşadıkları araştırmalarda ortaya konmuştur. (Yıldırım ve Ege, 2015, 21) (Bilginer, 169,170)

2.3.2.2.Otizm

1943 yılında Kanner tarafından medikal literatüre kazandırılan “otizm” kısıtlanmış yinelenen davranış örüntüleri, sosyalleşme ve sözlü olan ve olmayan iletişimde bozukluk gibi temel belirtiler ile tanımlanmaktadır. Otizm tanımlandıktan sonra ilk zamanda aile ve sosyal çevrenin yanlış davranış tutumlarından kaynaklandığı düşünülmüş ancak geçen yıllar süresince yapılan detaylı araştırmalar ve bilimsel alandaki ilerlemeler sonucunda hastalığın temelinde nörobiyolojik etkilerin hastalığın temelinde rol aldığı tespit edilmiştir. Otizmin en belirgin özelliği toplumla ilişki kurmada yaşadıkları zorluklardır. (Bodur ve Soysal, 2004, 394) (Özeren, 2013, 59)

2.4. Engelliliğe Yol Açan Etmenler

Engelli bir çocuğa sahip olma nedenlerini doğumdan önce, doğum sırasında ve doğumdan sonra olacak şekilde üç ana başlıkta toplayabiliriz. Özürlülüğe neden olan faktörler aşağıdaki tabloda listelenmiştir. (Kis, 2011)

Tablo2. 4. Engelliliğe yol açan etmenler

Doğuştan özürlülük ve genetik hastalıklar	Annenin sahip olduğu kronik hastalıklar	Gebelikte geçirilen enfeksiyon hastalıkları	Annenin yaşı	Annenin hamilelik döneminde karşılaştığı sorunlar	Doğum esnasında karşılaşılan sorunlar	Doğum sonrasında karşılaşılan sorunlar	Doğum sonrası dönemde özürlülük nedenleri
Akraba evlilikleri, Kalıtsal hastalıklar Rh, uyuşmazlığı ¹	Diabet, Hipertansiyon, Epilepsi, Kalp hastalıkları	Kızamıkçık, toksoplazma, HepatitB, suçiçeği, Cinsel yolla bulaşan hastalıklar	35< riskli	Bilinçsiz ilaç kullanımı, kimyasal maruziyet röntgen ışınları kötüve yetersiz beslenme, stres	Uzun süren doğum süreci sonucu bebeğin oksijensiz kalması, Doğum esnasındaki yanlış uygulamalar, Erken veya geç doğum	Bebekte yüksek ateş ve havale görülmesi, Kafa travmaları, Kazalar, Uzun süren sarılık, Zehirlenmeler, Bebeğin aşırı derecede antibiyotik veya diğer ilaçları alması	Yenidoğan döneminde rastlanılan metabolik sorunlar, psikososyal örselenmeler, iş kazaları ve meslek hastalıkları, ev kazaları, trafik kazaları, çevresel faktörler, yaşlılık, doğal afetler

Kaynak: (Timur ve ark. 2006, 52-53)

2.4.1.Doğum Öncesi Nedenler (Prenatal Nedenler);

Beslenme bozukluğu, aşırı stres ve yorgunluk, akıl ve kalp rahatsızlıkları, hormonal bozukluklar doğum öncesi engellilik nedenleri arasında yer almaktadır. Gebeliğin ilk trimesteri bebek gelişimi açısından çok önemlidir ve bu dönemde geçirilen ateşli hastalıklar, travmalar, bakteriyel ve viral enfeksiyonlar, annenin çeşitli metabolik ve sistemik hastalıkları, doğum kanalının yapısal bozuklukları, gebelik döneminde kontrolsüz kullanılan ilaçlar, radyoaktif ışınlar, yakın akraba evlilikleri, kan uyuşmazlığı alkol ve uyuşturucu maddeler gibi hamilelik süresince oluşan olumsuzluklarda engelliliğe yol açan nedenler arasındadır.

2.4.2.Doğum Sırasındaki Nedenler (Natal Nedenler):

Engelli olmaya yol açabilecek doğum sırasındaki etmenler; doğum kanalının enfeksiyonları, geliş pozisyonu anomalileri, forceps ve vakumla doğum, erken ve geç doğum, anne yaşının 17'den küçük, 35'ten büyük olması, dar pelvis, asfiksi, kordon komplikasyonları, çoğul gebelikler ve travma gibi doğum sırasında oluşan olumsuzluklar olarak sıralanabilir. Eğer doğum yetkili ve yetkin kişiler tarafından gerçekleştirilmezse engelliliğin en önemli nedenini oluşturabilmektedir.

2.4.3.Doğum Sonrasındaki Nedenler (Postnatal Nedenler):

Doğum sonrasında gerçekleşen diyare , kızıl, menenjit, kızamık, kızamıkçık, difteri, boğmaca, çocuk felci, sarılık, kalp rahatsızlıkları, suçiçeği, dengesiz ve yetersiz beslenme, ensefalit, geçirilen ateşli hastalıklar, çocuğun sakinleşmesini sağlayacak uyuşturucu madde niteliğindeki ilaçların kullanımı, çocuğun kundaklanması, ayrıca bebeğin gürültülü ve sağlıksız şartlarda yetiştirilmesi gibi ilk bebeklik ve çocukluk yıllarında karşılaşılan sorunlar engelliliğe neden olmaktadır. (Timur ve ark. 2006, 52-53)

2.4.4.Diğer Nedenler

Ev içinde olan kazalar, iş kazaları, trafik kazaları, savaşlar ve doğal afetler, akraba içi evlilikler, anne-bebek sağlığı ve problemli aile planlama stratejileri, beslenme bozuklukları ve yaşlılık diğer engellilik nedenleri arasında sayılmaktadır.(Timur ve ark., 2006, 52-53)

2.5.Engelli Çocuğa Sahip Aile

Basit yaşamsal faaliyetlerin yerine getirilmesi açısından engelli aileleri, engelli çocuğa sahip oldukları andan itibaren pek çok sorun ile karşı karşıya kalmak durumundadırlar. Ebeveynler beklenmedik bu durumu karşılarken büyük şaşkınlık yaşarlar ve bu durumu yabancılıyarak kendilerini yep yeni hayat koşullarına teslim etmektedirler. Bu yeni yaşam koşulunda aile, hem aile bireyleri içerisinde hem toplum hem de çocuğun eğitimi süresince eğitim kurumlarında çok sayıda zorluğa maruz kalacaktır. Engelli ebeveyni olduğu andan itibaren duruma özel sorunlarda beraberinde eşlik etmektedir. Gündelik sorunları daha zorlayıcı hale getiren ise engelli çocuğun süregelen günlük bakım işlevleri ve engelli çocuğa ait davranış problemleridir. Yaşam boyu devam eden engellilik özel bakım gereksinimlerini de kendisi ile birlikte taşımaktadır. Engelli çocukların ailelerinin masrafları fazladır. Bunlar tıbbi bakım malzemeleri, eğitim, çeşitli nedenlerden dolayı çok yüksek seyreder.Bu yüzden engelli çocuğa sahip aileler, normal çocuğa sahip ailelere göre harcamaları daha yüksektir Engelli çocuğun annesine yarattığı stres faktörleri; bebekken bakım sorunlar, okul döneminde yaşanan zorluklar, yaşlıları tarafından fark yaratmasının getirdiği problemler, ergenlikte ise çocuğun bilgi eksikliği olarak sıralanabilir. Engelli çocuğu olan anne diğer aile bireylerine karşı daha streslidir çünkü hem çocuğun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır, çocuğu koruma ve aynı zamanda diğer aile bireylerine de destek olmaya çalışır.

Tüm bu etkilerin yanı sıra engelli ailelerinin endişelerini daha da artıran durumlar olarak çevrenin tutumu nedeniyle sosyal aktivitelere katılamama, çocuğun günümüz ve gelecek belirsizliği karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen zamanlarda yaşlılık ile beraber engelli çocuklarının bakım endişeleri aile bireylerini sarmaya başlar ve bu

da aile bireylerinde depresyona, kendilerini suçlamaya ve anksiyete gibi duygusal sorunlara dönüşür. (Ayyıldız ve ark, 2012, 1-2)

Bir ailede engelli bir bireyin olması engelli kişiyi etkilediği kadar diğer aile bireylerini de duygusal ve sosyal yönden etkiler ve pek çok problemin ortaya çıkmasına yol açabilir. Engelli ebeveynleri şok, reddetme, acı çekme ve depresyon, suçluluk duyma, utanma ve kabullenememe gibi duygularını yaşarken bunların yanı sıra bu durumlara nasıl uyum sağlanılacağı çabasına da girmektedirler ve çözüm yolu bulmaya çalışmaktadırlar. Bu karmaşa beraberinde ebeveynlere kaygıyı da getirmektedir çünkü engelli çocuğa sahip olmak doğumdan itibaren değişik güçlükleri de beraberinde doğrudan bulundurmaktadır. Ailelerin yaşadıkları güçlükleri sıralayacak olursak;

- Psikolojik sıkıntılar
- Maddi yetersizlikler
- Yaşam tarzının değişmesi
- Aile ve sosyal çevre ilişkilerinin yeniden düzenlenmek zorunda kalınması
- Somatik yakınmalar
- Depresyon
- Anksiyete
- İleri durumlarda alkol bağımlılığı
- Engelli çocuğa daha çok gösterilen sorumluluğun yarattığı yorgunluk ve beraberinde psikolojik yakınmalar
- Engelli çocuğun sağlık, eğitim ve gelişimine yönelik girişimlerde çok daha dikkatli davranma zorunluluğu

Bu sorumlulukları yüklenmek ebeveynleri ciddi şekilde depresyona itmektedir. Engelli ailelerinin ciddi desteğe ihtiyaçları bulunmaktadır ve bu duygusal yükümlülükleri aşmada aile ve çevreden destek beklemektedirler. Ailelerin çoğu yeni yaşamlarına uyum aşamasında değişik uyum stratejileri kullandıkları ve bu sürecin birçok değişikenden etkilendiği bildirilmiştir. Bu evrede ebeveynlere gösterilecek hassasiyet ve yapılacak yardım ve destekler uyulmamanın daha kolay olmasına aracılık edecektir. Ailelere yapılacak yardımların tam hedefi vurabilmesi için

ailelerin ihtiyaçlarının doğru ve tam olarak anlaşılması önemlidir. (Softa. 2013, 590, 591) (Küçüker, 1993, 23-29)

2.5.1. Engelli Ailelerinde Duygusal Tepkileri Açıklayan Modeller

Engelli ebeveynlerinin genelinde gözlenen üç aşamadan oluşan bir kriz evresi mevcuttur;

1-) ilk teşhis şoku

2-) gelecek planlarının çocuğun durumu nedeniyle yıkıma uğraması

3-) ocuğun geleceğine yönelik beklenti kaygısı ve sosyal gelişiminin sağlanamamam korkusu

Aile engelli bir çocuğa sahip olacağını veya olduğunu öğrendikten sonra bu durumu inkar ve kabullenemeden çocuğa karşı aşırı korumacılık tepkileri arasında geniş bir yelpaze de tepkiler göstermektedirler. Bazı aileler çocuğun uyumsuz davranışlarını görmezden gelme tepkisi verirler.

Ebeveynlerin kaygı düzeylerini etkileyen çocuğa bağlı ve aileye bağlı nedenler etkiler. Çocuğa bağlı nedenler;

- Çocuğun engelinin kapsamı
- Engelliliğin derecesi
- Yaş
- Cinsiyet
- Davranış problemlerinin profili
- Gelişimdeki önemli dönemler

Aileye bağlı nedenler;

- Medeni durum
- Yaş (genç-yaşlılık)
- Sosyo-ekonomik düzey
- Meslek koşulları
- Çevreden alınan destek kapsamıdır. (Kara, 2008, 318) (Kocakaya.)

Engelli ailelerinin verdiği duygusal tepkiler derlenerek belirli modeller ile açıklanmıştır.

2.5.1.1. Aşama Modeli

Engelli ebeveyn davranışları en temelde kabul veya reddediş, kontrolcü veya bağımsız aile tutumları olmak üzere iki zemine oturtulmaktadır. Engelli çocuğa sahip ebeveynler öfke, suçluluk, aşırı koruma gibi duygusal tepkileri yoğun gösterebilmektedirler. Ailelerin gösterdiği değişik tepkilerin modellerini Akkök açıklamaktadır. “Aşama modeli” en yaygın bilinenidir. Ailelerin kabul ve uyum evresine gelmelerinin çeşitli aşamalardan geçmek olduğuna değinir. Şok, inkar, keder ve çöküntü (depresyon) ilk aşamayı, karışık duygular, kaygı, suçluluk, kırgınlık, utanma ikinci aşamayı ve kapı kapı dolaşma, anlaşma, uyma-yeniden düzenleme, kabul ve uyum duygularını yaşama ve bu duruma çözüm arama üçüncü aşamayı oluşturur. Genellikle engelli ebeveynleri benzer aşamalardan geçseler de bazen bir aşamada takılırlar veya aşamalar arasında git-gel yaşayabilirler. Ailelerde zorlanmalara neden olan dikkat çekici unsur, düzeltilemeyen, değiştirilemeyen ve süreklilik gösteren yetersizliklerin ailelerin işlevlerini sınırlandırmasıdır. (Coşkun ve Akkaş. 2009, 214)

2.5.1.1.1. Birincil Tepkiler / Birinci Düzey:

Birincil düzey tepkiler, engelli çocuk sahibi olunacağı ilk öğrenildiği andan itibaren verilen şok, inkar, acı ve depresyon basamaklarını içermektedir.

Şok:

Hazırlıksız anne baba durumu ilk öğrendiklerinde şok tepkisi verirler çünkü hazırlıksızdırlar. Birinci aşamada dayanılmaz şok durumu, çocuklarının durumuna inanmak istememe, sürekli ağlamak, uyku sorunu ve çaresizlik durumu ilk olarak aileler tarafından yaşanır.

İnkâr:

Ebeveynler çocuklarının engel durumlarını reddetmeye, kabul etmeme yoluna gidebilirler. Mevcut durumdan kaçınma tepkisi verirler. İnkâr ebeveynlere olumlu veya olumsuz getirilerde bulunabilir. Anne babaların yeniden düzenleme yapabilmesi gibi olumlu etkilerin gözlenmesi için inkâr zaman sağlaması iken, inkâr çocuğun gerekliliği olan eğitimi ve tedaviyi önlediği için olumsuz etki de gösterebilmektedir. Uzmanlar bu evrede ebeveynlere karşı anlayışlı ve sabırlı olmalıdırlar, hislerine duyarlılıklarını göstermelidirler.

Acı ve Depresyon:

Engelli bir bireyin ailede olacağı bilgisi ebeveynleri hayal kırıklığına uğratabilmektedir. Hatta bazı aileler durumu ideal çocuğun ölümü olarak nitelendirirler. Bu nedenle ebeveynler ölüm ile aynı acıyı yaşar. Süreğen acı hissi depresyonu beraberinde getirir ve birey depresyon, öfke ve kızgınlığını kendisine yönlendirmeye başlar ve bunları yaşamak ebeveynleri depresyona sürükler.

2.5.1.1.2.İkincil Tepkiler / İkinci Düzey:

Engelli çocuğa sahip olma gerçeğinin değiştirilemeyeceği anlaşıldığında ebeveynler çelişki, suçluluk, kızgınlık ve utanç basamaklarını içeren tepkileri göstermektedirler.

Çelişki:

Hem sevgi hem kızgınlık engelli çocuk aileye dahil olduğu andan itibaren yaşanır ve duygu karmaşasını beraberinde getirir. Ebeveynler çocuğun ölüm isteği ile bu istekten sonra gelişen suçluluk duygusu arasında dalgalanmalar yaşarlar.

Suçluluk:

Ebeveynler en zor suçluluk duygusu üzerinden gelirler veya gelemazler. Gebelik döneminde ebeveyn çocuğunun engeline kendisinin sebep olduğunu düşünür. Bu sebepler ebeveynin kullandığı alkol, sigara, uyuşturucu ve düzenli doktor kontrolüne

gitmemek gibi nedenlerden dolayıdır. Gene bu sebeplerden dolayı da ebeveynler kendilerinin cezalandırıldıklarını düşünürler.

Kızgınlık:

Ailenin yaşamını olumsuz etkileyen bir gerçeklik olduğu için aileler engelli çocuklarına kızabilirler. Toplum tarafından bu davranış olumlu karşılanmayacağından bu tepkiyi yansıtma yoluna giderek eşlerine veya diğer bireylere yönlendirebilirler.

Utanç:

Engelli ebeveynleri çocukları normal toplumsal başarıları yerine getiremeyeceğinden toplum tarafından reddedilme utancını yaşayabilirler.

2.5.1.1.3.Üçüncül Tepkiler / Üçüncü Düzey:

Bu dönemde artık ebeveynler engelli çocuklarını kabullenmeye ve ailenin bir parçası olarak görmeye başlarlar. Bu evre, pazarlık, uyum ve yeniden organize olma ile kabul ve uyum basamaklarını içerir.

Pazarlık:

Pazarlık uyum sürecindeki son evredir ve çocuğu düzeltebilecek umudu ile Tanrı veya uzmanlarla pazarlığa giriştiği dönemdir. Anne babalar çocukları iyileşmesi için son girişimdir.

Uyum ve yeniden organize olma:

Uyum gösterme çocuğun engelinin varlığı ve derecesine göre ebeveynlerde değişkenlik gösterir. Uyum süreci beraberinde duygusal tepkilerin azalmasını getirmektedir. Artık ebeveynler çocuğun engelinden ilk zamanlardaki gibi rahatsız olmazlar ve olumsuz özellikler göz ardı edilerek çocuğun başarıları vurgulanır.

Kabul ve Uyum:

Bilinçli bir eylem çabası olan kabul, tanımayı, anlamayı, sürekli karşılaşılan yeni sorunları çözmeyi bünyesinde barındırır. Hiçbir zaman tamamen ortadan kalkmamakla beraber kabul aşamasında ebeveynler uyum sürecinde ilerler ancak zaman zaman ilk olumsuz tepkileri gösterebilirler. (Dicle. 2012, 7-13 ;Sarıhan. 2007, 13-17) (Görme engelli ve ailesi)

2.5.1.2. Sürekli Üzüntü Modeli:

Bu modelde aile içi ve toplumsal nedenlere bağlı olarak engelli ailesi sürekli üzüntü yaşamaktadır. Bu süreç patolojik olarak değerlendirilmez, doğal bir süreç olarak algılanır. Ailenin uyum süreci, çocuğun farklılığının kabulü ve üzüntü bir arada yaşanarak gelişir. (Dicle. 2012, 7-13; Sarıhan. 2007, 13-17)

2.5.1.3. Bireysel Yapılanma Modeli:

Biliş durumunu duygulardan daha çok temel alan bu modele göre ailelerin değişik tepkileri değişik bilinç yorumlamalarından kaynaklanmaktadır. Engelli çocuğa sahip olmanın verdiği kaygının temelinde toplumun değer yargılarına bağlı olarak, gelecek yaşantılarına ve çocuklarının geleceğine ilişkin bilinçli yapılar oluştururken, engelli çocuğun doğması ile bu sistemin yıkılması oluşturur. Şok dönemini takiben aile yeniden yapılandırır, kendisini ve çocuklarına ilişkin farklı yapılar ortaya koymaya başlarlar. (Dicle. 2012, 7-13; Sarıhan. 2007, 13-17)

2.5.1.4. Çaresizlik, Güçsüzlük ve Anlamsızlık Modeli:

Diğer modeller ile kıyaslandığında bu model daha kötümser bir yaklaşımı içermektedir. Bu yaklaşıma göre, engelli bir çocuğun aileye katılımının ebeveynde yarattığı duyguların temelinde ailenin çevresinin tepkileri yer almaktadır. Farklı özelliklerde veya engelli çocuğa ait ebeveynlerin oluşturduğu duygusal durumların tümünde çevresinin etkisinin büyük rolü olduğu varsayılmaktadır. Çevrenin gösterdiği olumsuz ve çaresizlik tepkilerinin ebeveynler üzerinde büyük yansıması olarak aileyi de aynı duruma sokmaktadır. Çaresizlik ve güçsüzlük, engelli çocuk

doğduğunda tüm ebeveynlerde oluşabilir ancak bu süreci ilerleten çevresel tepkilerdir.

Engelli çocuk sahibi olma durumuna uyumlu olmada ve güçlüklerle karşı koyma konusunda aileler arasında farklılıklar olmaktadır. Aile yapısı, kültürel yapı, ailenin engelli çocuğun durumuyla ilgili bilgi düzeyi, çocuğun engellilik türü ve derecesi gibi aileye ait özellikler ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi bu güçlüklerle baş edebilmesinde etkili olan faktörlerdir ve en çok üzerinde durulan ailenin aldığı sosyal desteğin niteliğidir. Ailenin problemler ile daha kolay baş edebilmesine ailenin destek sistemlerinin olması aracılık eder ve ailenin stresini azaltmakta ve uyumunu kolaylaştırmaktadır. Kişilerin başa çıkma davranış durumlarındaki değişken yönlerinin kişilerin bulunulan şartlara ve sosyal destek kapsamına bağlı olduğunu Lazarus ve Folkman (1987) Endler ve Parker (1989) analizlerinde vurgulamışlardır.

Bazı başa çıkma durumlarını kullanmak veya bu tutumları benimsemek stres kaynağı olan durumlar ya da nedenlerin çıkaracağı olumsuz etkilerini minimuma indirmek ya da tümüyle elimine etmek için evrensel bir davranıştır. Kişilerin stresli bir olay veya durumlar ile karşı karşıya kaldığında içsel veya çevresel talepleri alt edebilmek için oluşturdukları bilişsel ve davranışsal çabaların tümü “başa çıkma”, olarak tanımlanır.

Başa çıkma kavramına yönelik çok sayıda tanımlar mevcuttur. Bunlar;

- *Kissinger’e göre, duygusal olaylar ile mücadelede veya aksiyete ve travma ile bilinçli mücadeleler bütünüdür*
- *Struthers’e göre başa çıkma, bireydeki temel özellikler baz alınarak, çevresel stres faktörlerine duyarlı olmasını sağlayan çok yönlü süreçtir.*
- *Baltaş’a göre, stres durumunun yarattığı zararı yok edebilme ve stresi kişisel ilerlemede araç haline getirebilmektir*
- *Compas’a göre ise, stres koşullarını bilinçli irade ile yer değiştirebilmektir.*

Folkman ve Lazaru'un başa çıkma yolları ile ilgili iki kategoride tanımlamış bir model açıklamaları bulunmaktadır. Probleme odaklanmış başa çıkma ve duyguya odaklanmış başa çıkma bu iki kategoridir.

Problem odaklı başa çıkmada, stres kaynağının tehdit edici durumu insan-çevre ilişkisi çerçevesinde azaltılmaya veya ortadan kaldırılmaya çalışılır. Duygu odaklı başa çıkmada ise stres duygusu düzenlenmeye çalışılır, bu duygu ile mücadele edilmeksizin negatif duygular paylaşma yoluna gidilir. Problem odaklı başa çıkma aktif, mantıklı ve serinkanlı çabaları içerirken, uzlaşma, özkontrol, ortak noktada buluşabilme, destekleyecek sosyal ortam arayışı ve kabul ediş yaklaşımları duygu odaklı başa çıkmada olur. Bilgi alma ve problem çözme becerileri Problem odaklı başa çıkmada kullanılırken olumsuz duyguları kontrol altına alma duygu odaklı başa çıkmada başvurulan yöntemlerdir.

Yapılan çalışmalarda bu iki başa çıkma yöntemlerinin başarısı konusunda çelişkili sonuçlara rastlanmaktadır. Bazı çalışmalarda aksi iddia edilse de yapılan diğer çalışmalarda duygu odaklı olumlu uyum ile başa çıkmanın problem odaklı başa çıkmaya kıyasla üstün olduğu belirtilmiştir.

Başa çıkmada gerçeğe uygun davranabilmek için, katılımcılar ile onların kişisel değerlendirmeleri, durumları ve yaşam şartları bu çalışmaların birçoğunda değerlendirilmeye alınmamıştır. Değerlendirirken katılımcılar, stresin kaynağını değiştirmek için inatçı biçimde veya makul bir şekilde kendilerinin değerlendirilip değerlendirilemediğine karar verememişlerdir. (Dicle. 2012, 7-13; Sarıhan. 2007, 13-17)

2.6. Engelli Ailelerinin Yaşadığı Zorluklar

Aile toplumun merkezini oluşturur ve toplumsal bir kurum olarak hayatta yer alan kurumların başında yer almaktadır. Ailenin dönüm noktasını bir çocuğun doğumu oluşturur ve bu katılım yenilik getirirken, aile ilişkilerinde de değişikliklere neden olur. Ebeveynler birbirlerinin eşi olarak hem karşılıklı birbirlerinden, hayattan, hayata yönelik beklentilerinden, mesleklerinden, yakın çevreden ve toplumdan farklı

beklentiler içerisine girerler. Yaşam amaçlarının yeniden gözden geçirilmesi, yapmak istenilen birçok şeyin ertelenmesi veya tamamen iptal edilmesi engelli çocuğu olduğu kendilerine bildirilen anne-babaların sık gözlenen davranışlarıdır. Eğer çocuk doğmadan önce aile işlevleri zaten sağlıklı ilerliyorsa, engelli çocuğunda aileye katılması aile üzerindeki etkiyi daha da arttırabilmektedir. Bir aileye sağlıklı bir çocuğun katılması bile belirli çapta stres nedeni iken, doğacak çocuğun engelinin olması aile rutinini daha çok bozmaktan evliliğin bitimine kadar durumu götürebilir. Olumsuz tepkilerin nedenleri olarak, stres, fiziki, maddi ve psikolojik sorunlarla karşılaşma, sağlık merkezlerindeki duyarsız personellere denk gelmek, çevre ve akrabaların olumsuz tepkileri sayılabilir. Ebeveynlerin karşılaştıkları bu sorunlar yüksek strese yol açmaktadır. (Lafçı ve ark. 2014, 725,726)

Ailenin engelli çocuğa sahip olması sebebiyle karşılaşabileceği sıkıntı ve zorluklar;

- çocuğun bakımı,
- ihtiyaçları ve tedavisiyle ilgili olanlar,
- ailenin hayatında meydana gelen değişiklikler,
- ailedeki diğer çocukların engelli kardeşle ilişkileri
- onlarla ilgili ailenin yaşayabileceği bazı sıkıntılar,
- çevrenin tutum ve davranışlarından kaynaklanabilecek sıkıntılar,
- engelli çocuğun geleceği ile ilgili bazı endişeleri şeklinde sıralanabilir.

Ailenin birtakım görev ve sorumlulukları engel türü ne olursa olsun engelli bir çocuğun ihtiyaçları bulunmaktadır. Hatta bazı sıkıntılar bu görev ve sorumlulukları yerine getirirken ebeveynlerin karşısına çıkabilmektedir. Aşağıda bazı bu sıkıntılara yönelik örnekler bulunmaktadır. Engelli çocuğa sahip olan anne ve baba, çocuklarının rutin bakım ve ihtiyaçları ile sürekli ilgilenmek ve bununla beraber çocuğun engellilik derecesine göre genellikle sürekli onların yanlarında olmak zorunda olduklarından günlük yaşam tarzları ciddi değişmektedir.

Opera sanatçısı olan bir ailede engelli çocukları olan baba;

“Bizim, eşimin de benim de sanat hayatımızı bitirdi. Yapabileceğimiz çok şey vardı. Artık eskisi gibi değil. Ben fazla dışarıya çıkamadığım için sanatsal anlamda

dostlarımı kaybettim, aramamaya başlayınca çok doğaldır, aranız soğuyor ilişkiler kopuyor. Sanatsal ve sosyal yönden hayatımız değişti. Yakın ilişkilerde olduğumuz aileler, arkadaşlarımız vardı, ancak B.□yle ilgili olmaya karar verdiğimizden itibaren bu dostlardan, bu arkadaşlardan koptuk...” şeklinde yaşam şekillerindeki değişikliği ifade etmiştir.

Çevrenin tutumu, engelli çocuğa sahip anne babaların yaşadığı zorluklardan biridir. Bir diğer zora sokan durum ise evdeki diğer sağlıklı kardeş ile uyum sorunlarının yaşanması ve diğer kardeşim duruma yönelik anlayışsız tutumudur. Engelli bir kardeşle büyüme normal kardeşlerin psikolojik uyum ve davranışlarında bazı değişiklikler yaşamalarına neden olabilmektedir. Engelli çocuk daha fazla ilgi ve bakıma muhtaç olduğundan diğer kardeşin maruz kaldığı ilgi eksikliği, diğer çocuğu da etkileyerek ek olumsuzluklar doğmasına neden olabilmektedir. Engelli birey ve ailelerde çocuklarının yaşadıkları bu durum sebebiyle zorluklar onlarda, endişe, belirsizlik, kaygı, öfke, isyan gibi bazı duyguların yaşanmasına da neden olabilmektedir. (Kula. 2011, 168-173)

2.7. Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Gereksinimleri

Ailenin ihtiyaçları, sorumluluk göstermesi gereken durumlar ve aile içi rol paylaşımı engelli bireylerin yer aldığı ailelerde farklılık göstermektedir. Engelli aileleri hem kendi duygularıyla hem de toplumdan gelecek tepkiler ile baş etmek durumunda kalırlar. Eş zamanlı olarak toplumdaki engelli bireylere karşı geliştirilen olumsuz tutumlarla baş etmek durumunda kalmaktadırlar. Bilgilenme, duygusal destek, sosyal destek, ekonomik destek, geleceği planlama engelli bireylerin ailelerinin gereksinimleri olarak belirtilebilir.

Bilgilenme Gereksinimi:

Süreğen engellilik durumlarında ailelerin sürekli bilgi alma ve rehberlik desteğine ihtiyaçları vardır. Ailelerin gereksinim duydukları bilgiler profesyonel meslek elemanları tarafından açık ve anlaşılır bir dille ifade edilmelidir. Tıbbi bilgilerin yanı

sıra yasal sahip oldukları haklar, sosyal hizmet hizmetler ve bu hizmetlere ulaşım konularında da bilgiye ailelerin ulaşabilmesi sağlanmalıdır.

Duygusal Destek Gereksinimi:

Ailelerin başa çıkması gereken en önemli durum engelli çocuk nedeni ile gelişen stres durumudur. Ebeveyn ve ailenin diğer üyeleri ile çalışmak duygusal destek bağlamında önemlidir. Eşler engelli çocuğa farklı tepkiler verebilirler ve aile içi roller değişebilir.

Bu farklılık eşler arasında birbirini suçlama gibi iletişim çatışmalarına yol açabilir. Ayrıca kardeşlerde ihmale uğradıklarını düşünüp, engelli kardeşleri ile değişik sorunlar yaşayabilirler, ebeveynlerine yönelik tepkisel davranışlarda bilinçli veya bilinç dışı bulunabilirler.

Sosyal Destek Gereksinimi:

Sosyal destek resmi ve resmi olmayan olmak üzere iki kategoride tanımlanır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre Sosyal destek sistemlerine sahip aileler daha güçlü hisseden ailelerdir. Eğer destek sistemleri aile için şiddetli gereklilik hali ise bu aileler, sorumlulukları artan, rolleri ve işlevleri farklılaşan ailelerdir. Engelli bireyin bakımından sorumlu kişi olan kadının çok daha fazla sosyal desteğe gereksinimi vardır. Kadınlar iş hayatını bırakarak, kendi isteklerini erteleyerek çok fazla özveri göstermektedirler. Zaman zaman yakın akrabalarında olumsuz tutum takınmaktadırlar. Ailelerin %84'ü yakın ve uzak çevrelerinin çocuğa ve kendilerine karşı olumsuz ilgisiz tutum içinde bulunduklarını, %16,4'ü ise desteklendiklerini ve kendilerine olumlu davranıldığını Şimşek tarafından zihinsel engelli bireylerin engellilik düzeyleri ve nedenleriyle ilgili yapılan bir araştırma bulgularına göre belirlenmiştir. Aynı çalışmada kardeşler arasında sorun yaşandığını ve başa çıkmada güçlükler yaşadıklarını, zihinsel engelli çocuklarına zarar verileceğini düşündükleri için sürekli korumak zorunda kaldıklarını ailelerin büyük çoğunluğu belirtmişlerdir. Bundan dolayı sosyal destek olma rolü profesyonel meslek elemanları devreye girerek hem mesleki yardımda bulunmalı hem de aile içi sosyal desteğin planlamasını yapılarak, yalnızca ailelere bırakılmamalıdır.

Destek Gereksinimi:

Ailelerin ekonomik olanakları engellilerin bakımı ve gereksinimlerinin giderilmesi nedeniyle zorlayıcı etki altında kalmaktadır. Özellikle gelir düzeyindeki aileler için ekonomik olarak desteklenme gereksinimleri Engellilerin gereksinim duydukları hizmetler süreklilik gösterdiğinden daha fazla gerekli olmaktadır.

Geleceği Planlama Gereksinimi:

Engelli ailesi, kendilerinin ölüm durumun gerçekleştiğinde, aile mensubu engelli bireyin ilerisinde nasıl bir yaşam süreceğine yönelik kaygı duyarlar. Bu sebeple engelli bireyin hayatını garantiye alma çabalarına girişebilmektedirler. (Demirbilek, 2013, 61-63) (Beresford et al., 2007, 1-4)

2.6. Tükenmişlik İle İlgili Kavramsal Çerçeve

2.6.1. Tükenmişlik Kavramı

Freudenberger' in 1974 yılında ilk kez yazdığı bir makale ile “Tükenmişlik” kavramı literatüre girmiştir. Bu literatürde tükenmişlik “mesleksi bir tehtit” olarak değerlendirmeye alınmıştır. Freudenberger tükenmişliği, “*başarısızlık, yıpranmışlık, aşırı yüklenme sonucu güç ve enerji kaybı veya isteklerin karşılanamamasından dolayı bireyin iç kaynaklarının tükenme durumu*” olarak tanımlamıştır. Bu konuda genel çerçevede birbirine yakın olsa da ifade de farklılık gösteren çok sayıda tanım tükenmişlik ile ilgili literatürde yer almaktadır.

Maslach tükenmişlikle geliştirdiği ölçek nedeniyle Freudenberger'den sonra en fazla adı geçen teorisyendir. Maslach'a göre tükenmişlik “*iş ortamında maruz kalınan uzun süreli stres durumuna karşılık kişide ortaya çıkan psikolojik sendrom*” olarak ortaya çıkar.

Pines ve Aranson tükenmişliği; “*duygusal taleplerin uzun süreçte fiziki ve psikolojik tükenmeye yol açması*” olarak tanımlarlar.

Başka araştırmacılara göre tükenmişlik, “ *stresle mücadelede başarısızlıkların sonucu*” tanımlanır.

Stres literatürde alarm, direniş ve tükenme olarak üç aşamada ifade edilir. Herhangi bir dış uyaran alarm döneminde stres yapıcı bir faktör olarak algılanır. Bir bireyin fiziki ve psikolojik sağlığı zorlandığında ya kaçış ya da bu durumla mücadele tepkisini gösterecektir. Stresin olumsuz etkilerine fiziksel ve duygusal enerji hareket ettirilerek verilen tepki direniş dönemini tanımlar. Ve bu dönem başarılı okursa uyum dönemine geçiş yaşanır. Eğer stres uyarını çok şiddetli ise birey olumsuz etkileri aşamayacağından tükenme dönemine geçilir.

Meslek veya kişisel uğraşların bireyde tükenmişliği oluşturabilmesi için, bireyler arasında yoğun durumlar, edinilen rol yapılan iş açısından yoğun strese maruz kalınmasının gerekli olduğu bildirilmiştir. Duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda azalma hissi olarak tükenmişlik kavramının üç alt boyutunu oluşturur. Tükenmişliğin sadece duygusal tükenmişlik boyutunu Freudenberger tanımlarken, Maslach ve Jackson literatürde tükenmişlik ile ilgili adı geçen üç boyutu ortaya koyan teorisyenler olarak yer alırlar. (Arı ve Bal., 2008, 131-148)

Duygusal Tükenme;

Tükenmişliğin içsel boyutu “Duygusal Tükenme”dir. Birey hizmet ettiği bireylere geçmişteki kadar verici ve sorumlu davranış göstermediğini düşünen kişi duygusal tükenmişliği yaşamaktadır ve gerginlik ile engellenmişlik duygularıyla yüklüdür.

Duyarsızlaşma;

Duyarsızlaşma, “*bir birey hizmet ettiği kişilere yönelik işlemlerini duygusuz ve duyarsız yapma davranışı göstermesi*”dir. İnsancıl tutumdan uzaklaşmış, alaycı, küçük gören, katı, duygudan yoksun ve kayıtsız bir tutum birey tarafından sergilenir. Belirtileri; aşağılayıcı bir dil kullanma, insanları sınıflandırma, katı kurallara göre iş yapma ve kaygıdır. Tükenmişliğin kişilerarası boyutunu Duyarsızlaşma tarafından ifade edilir. Daley (1979:375) spesifik olarak sosyal hizmet uzmanlarından söz etse de, tükenmişlik yaşayan bireylerin bazı özelliklerini sıralamaktadır. Buna göre,

tükenmişlik yaşayan bireyler, hizmet ettikleri kişilerle kendi özel yaşamları arasına katı bir sınır çizmektedir.

Kişisel Başarıda Düşme Hissi;

Bu kavram “*kişinin kendisini olumsuz değerlendirmeye meyilli olması*”nı ifade etmektedir. Kişisel başarıda düşme hisseden birey kendisini yetersiz hisseder, yetkin bir birey olmadığını düşünür motivasyonunda da düşme yaşar. Bu boyutta birey kendisine ilişkin değerlendirmelerinde genel bir olumsuzluk hisseder. Kişi iş veya kendi ortamlarında başarısız hissiyatına kapılır. (Arı ve Bal. 2008, 131-148) (Three Stages of Burnout)

2.6.2. Tükenmişlik Sendromunun Nörobiyolojisi

Hipokampal nörogenez (nöron oluşumu) üzerinde HPA-ekseninin etkisiyle olan ilgili bilgi geçtiğimiz on yıl içinde artmıştır. Depresyon ve anksiyete bozukluklarından Hipokampal nöron oluşumundaki azalmanın sorumlu olabileceği iddia edilmiştir. Kronik stres durumlarına yanıt olarak hipokampal nöron oluşumunun azaldığı hayvan deneyleri ile gösterilmiştir. Nöropsikiyatrik bozukluklar için olası patofizyolojik yollardan bir tanesi olarak ve kronik strese yanıt olarak hipokampal nöron oluşumunun baskılanmasında, artmış HPA-ekseni etkinliğinin aracılık yaptığı ve yine bu aracılığın depresyon ile ilişkili olduğu öne sürülmektedir. HPA-ekseni aracılı bu değişimi göz önünde bulundurarak bazı araştırmacı lar depresyon, fibromyalji, kronik yorgunluk sendromu ve tükenmişlik gibi stresle ilişkili bozukluklar için ortak bir yolun varlığından söz etmektedirler. Kronik iş stresine bağlı olarak artan HPA-ekseni işlevlerine ve artan glukokortikoidlerin hipokampal nöron oluşumunu baskılanmasının Tükenmişliğin duygusal ve bedensel klinik belirtilerinin sorumlusu olduğunu düşünen araştırmacılar mevcuttur. HPA-ekseni’ni baz alan tükenmişlik ile ilgili çalışmalar glukokortikoidlerin arttığını ya da HPA-eksen işlevlerinin kontrollerden farklı olduğunu desteklemekten uzaktır.

Bir başka yaklaşımda inflamatuvar süreçte yoruma dahil edilmiştir. Ortaya çıkan belirtiler yangısal sitokinler ile ilgili olabilir ve sitokinler ‘*hastalık davranışı*’ olarak nitelendirilen sendroma sebep olabilmektedir. Anhedoni, anoreksi, kırgınlık, uyku

düzensizlikleri ve bilişsel işlev bozukluğu ortak olarak stres ile ilişkili gözlenirler. Ayrıca bağışıklık sisteminin yanıt göstermesi kronik stres nedeniyle bozulabilir. Bununla beraber, tükenmişlik derecesi de kronik stresle artış göstermektedir. Tükenmişlik durumunun vücutta iltihabi durumları artırdığını gösteren çalışmalar literatürde bulunmaktadır. Tükenmişlik ve bağışıklık sistemi parametrelerini değerlendiren bir çalışmada TNF- α ve IL-10 salımlarının arttığı saptanmış. HPA-ekseni tükenmişliğe göre değerlendirildiğinde ise artmış olarak tespit edilmiş. (Sertöz ve ark. , 2008, 318-328)

2.6.3.Tükenmişliği Etkileyen Faktörler

Bireyin sahip olduğu, bazı durumlarda tükenmişliğe zemin hazırlayan ya da tükenmişliği artıran, bazı durumlarda ise tükenmişliği ve etkilerini azaltıcı bir rol oynayan özellikleri Bireysel özellikleri ifade etmektedir. Cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, işte çalışma süresi, sosyal destek, kişilik ve beklentiler tükenmişliği etkileyen bireysel ve sosyal özellikler arasında sayılmaktadır. Sosyal faktörlere bakıldığında en önemli belirleyiciler olarak tükenmişliği aile yapısı ve sosyal destek karşımıza çıkmaktadır. Tükenmişliği azaltmada, doyumlu bir aile yaşamına sahip olmak, iş arkadaşları ve dostları ile sorunları paylaşarak çözüme yönelik iletişimde bulunmak etkili unsurlardır.

Tükenmişlik düzeyini belirleyen bir diğer unsur olarak, bireyin sahip olduğu biyolojik ve psikolojik özellikleri ifade eden kişilik kavramı karşımıza çıkmaktadır. Tükenmişlik düzeyinde belirleyici olan kişilerin diğer insanlarla ilişkileri, sorunları karşılama biçimleri, olaylara yaklaşımları, kendilerini kontrol edebilme yetileridir. Farklı meslek grupları üzerinde yapılan araştırmalarla, literatürde kişiliğin 5 boyutu (Big Five Factor) ve tükenmişlik arasındaki ilişkiler, ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dışadönüklük (extroversion), uyumluluk (agreeableness), sorumluluk (conscientiousness), açıklık (openness) ve duygusal istikrar (emotional stability) olarak bireyin kişiliğinin temel yapısı Psikologlar tarafından tanımlanmıştır. (Arı ve Bal. 2008, 131-148)

2.6.4. Tükenmişliği Açıklayan Modeller

2.6.4.1. Freudenberg Modeli

Bu modele göre tükenmişlik, başarısızlık, yıpranma veya enerji güç ve potansiyel üzerinde aşırı isteklerde ortaya çıkan bir durum olarak tanımlanır ve bu kurum iş örneklerinde personelin çalışamaz duruma geldiği zamanlarda ortaya çıkmaktadır. 1974 yılında Freudenberg'in yayınladığı makale ile "Tükenmişlik" kelimesi literatüre girmiştir. Ücretsiz kliniklerde çalışan bireyler üzerinde Freudenberg tükenmişlik durumuna dair gözlemlerini gerçekleştirmiştir. Freudenberg' göre fiziksel belirtiler olarak, bitkinlik ve yorgunluk hissi, bas ağrılarından dolayı acı çekme, mide ve bağırsak rahatsızlıkları, nefes alma ve duygusal olarak ileri evrelerde ise Güvensizlik, paranoya ve değişime tahammül edememe durumları gözlenmektedir.

2.6.4.2. Maslach'ın Modeli

Bu modeli oluştururken Maslach üç bileşenli sendrom yaklaşımını tükenmişlik olgusunu kavramsallaştırırken kullanmış ve belirli düzeylerde açıklamıştır. Bu düzeyler;

- Fiziksel yorgunluk
- bitkinlik hissi
- hizmet verilenlerden soğuma,
- psikolojik yorgunluk
- kendi kendinden şüphelenmeyi içeren ruhsal yorgunluk
- uzaklaşma, olarak tanımlanmış.

Maslach modeline göre duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve başarı duygusunun azalması tükenmişliğin, tükenmişliğin üç boyutunu oluşturur. Tükenmişliği bu üç boyut temelinde ölçen 22 maddeden oluşan ve Duygusal Tükenme, duyarsızlaşma ve bireysel başarıda azalma olgularını değerlendirmeye alan "*Maslach Tükenmişlik Ölçeği*" geliştirilmiştir.

2.6.4.3. Pearlman ve Hartman' ın Tükenmişlik Modeli

Pearlman ve Hartman' ın modeline göre tükenmişlik; *“kronik duygusal strese karşı verilen ve üç temel bileşenden oluşan bir yanı”* olarak değerlendirilir. Duygusal ve/veya fiziksel tükenme, düşük iş üretimi ve başkalarına karşı duyarsızlaşmayı içeren davranış boyutundaki reaksiyonlardır” belirtilen bileşenleri oluşturmaktadır. Bu modele göre tükenmenin etkisi ve algılanmasında yaklaşım, bireysel özelliklerin ve kuramsal/sosyal çevrenin önemini vurgulamaktadır. Etkin ve etkin olmayan başa çıkma yolları oluşan stresi etkilemektedir. Bu model dört aşamayı içerir.

1.Aşama:

Mevcut durumun strese iletilmesini kapsayan aşamadır. Stres oluşumunda, Bireyin becerisi ve yetenekleri algısal ve gerçek organizasyona yönelik talepleri karşılamak için yetersiz olması ve işin veya mevcut durumun bireyin istek, ihtiyaç ve değerleri ile örtüşmemesi iki temel durumdur.

2. Aşama:

Algılanan stres düzeyini açıklayan aşamadır. Stres nedenleri bireyin kedisini stres durumunda algısını oluşturmasını sağlar.

3. Aşama:

Strese karşı üç temel tepkiyi içerir.

4. Aşama:

Stersin sonuçlarını betimleyen aşamadır. Kronik duygusal stres tükenmişliği getirir. Tükenmişlik ise beraberinde iş doyum ve iş düzeyinde değişimleri meydana getirir. Sonuçta sağlık psikolojik ve fizyolojik olarak etkilenir. Bu model bireylerin çevresel ve kişisel değişkenlerini ele alan bilişsel bir modeldir ve neredeyse tükenmişlik araştırmalarında ele alınan tüm değişkenleri kapsamaktadır.

Bireye bağılı özellikler, iş ortamı, sosyal ortam tükenmişlikle başa çıkmada etkili faktörler olarak bu modelde açıklanmıştır. Fakat yine o dönemdeki diğer araştırmacılara göre, tükenmişlik henüz tam olarak anlaşılmamıştır.

2.6.4.4. Meir'in Tükenmişlik Modeli

Bu modele göre tükenmişlik; *“kişiler işlerinde anlamlı bir pekiştireç arayışında, yaşantısı kontrol edilebile, ödül beklentisi küçük ancak ceza beklentisi yüksek olan durum”* olarak tanımlanmaktadır.

Bu yaklaşımın tükenmişlik tanımını açıklayan, bireyin işle ilgili olumlu pekiştireç davranışı beklentisinin düşük ceza beklentisinin yüksek olması, var olan pekiştireçleri kontrol etme ile ilgili beklentisinin yüksek olması ve pekiştireçleri kontrol etmek için gerekli davranışları göstermede, kişisel yeterlik beklentisinin düşük olması gibi üç aşama vardır. Ayrıca modeli açıklayan dört boyut ise;

1. Pekiştirme Beklentileri:

İş yaşantısının bireyin açık olan ya da olmayan gereksinimlerini karşılayıp karşılamamasının değerlendirme boyutudur. İş yaşantısının getiri ve sonuçları bireyin yansımalarına göre değişiklik gösterir.

2. Sonuç Beklentileri:

Davranışların getirdiği sonuçların betimlemesi olarak açıklanır. Belli sonuçlar istenen amaca uygun ve karşılıyorsa “pekiştirme” olarak tanımlanır. İstenen sonuçları elde etmek için hangi uygun davranış kalıpları gerekliliği ise “sonuç beklentileri”ni tanımlar.

3. Yeterli Olma Beklentileri:

Yeterlilik beklentisi, *“kişiler sonuca varmaya çalışırken gerekli davranış biçimlerini doğru bir şekilde sergilemesi”* kabiliyetidir. Kişisel yeterlilik beklentisi verimli davranışa yönelik işaretleri verir. Bu boyut yeterli olma-sonuç beklentisi arasındaki dengeye odaklanır. Yani bilme-yapma farklılığını ortaya koyar.

4. Bağlamsal İşleme Süreci:

Bu modele göre tükenmişlik yaklaşımını betimleyen en geniş boyut bağlamsal işleme sürecidir. Bu aşamada bireyin beklentiyi öğrenme, sürdürme ve değiştirme süreçleri açıklanmaktadır. Bireylerin bağlama sürecindeki bilgi işlemleri “bağlamsal işleme” olarak tanımlanır. Bağlamsal işlemeye örnek olarak, sosyal gruplar, örgütsel yapı, öğrenme tarzı ve kişisel inançlar verilebilir.

Bandura’nın “beklentilerini bilişsel süreçlere bağlanması” olgusunu kullanarak Meier bu kavramı desteklemeye çalışmıştır. Bu olgu da bireyde bilişsel filtreler vardır ve bunlar yeterli olmayı yargırlar. Ayrıca bu bilişsel evreler yeni davranış kalıplarını içselleştirerek akılda tutulmasına aracılık ederler.

2.6.4.5. Suran ve Sheriden’ in Tükenmişlik Modeli

Bu model ileri yaşlara kadar uzayabilen ve ileri yaşlarda gelişen (50’li yaşlar) kadar tükenmişlik durumunu bir basamak olarak inceleme konusu yapmaktadır. Modelin her bir basamağını tükenmişliğe götüren yaşam olgu tarzları oluşturmaktadır. Bu model tükenmişliğin nedenini çatışmaların doyumsuz şekilde sonuçlanmamasına bağlamaktadır. 1950 yılında Erikson tarafından tanımlanan kişilik gelişimi kuramları modelin temelinde yer almaktadır. Dört basamak yer almaktadır. Kimlik-rol çatışması ilk basamağı oluşturmaktadır. Kişisel ve mesleki kimlik rollerinin olduğu bu zaman dilimi, psikolojik gelişim açısından kritik bir dönemdir. Ebeveyn ve diğer bireylerin desteği önemlidir. Yeterlilik ve yetersizlik 2.basamağı oluşturmaktadır. Yaptığım işte ne kadar iyiyim sorusu temel soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Verimlilik ve durgunluk 3.basamaktır. Yetenekleri yaratıcı olarak kullanabilecek bir ortam olmayınca daha önceki başarılarda anlamlı görünmeyecektir. Kişi ne yapacağını bilemez hale gelmektedir ve tükenmişlik kaçınılmaz hale gelmektedir. Verimlilik ise yaratıcı olmayı, bireyin kendisini olduğu gibi ifade etmeyi ve öyle davranmayı öğrenme sürecidir. Yeniden oluşturma ve hayal kırıklığı 4.basamaktır. Orta ve otuzlu yaslardan, orta ve ileri kırklı yaşlara kadar geçen zaman bireyin erken seçimlerini sorguladığı dönemdir.

2.6.4.6. Cherniss Tükenmişlik Modeli

Bu modele göre tükenmişlik zamana yayılmış ve belirli bir süreç sonucunda ortaya çıkan olgu olarak ele alınmaktadır. Bu modelin belirttiği süreçte, tükenmişlik ile ilişkili stres faktörlerine yönelik tepki başlangıcı oluşturur ve bulunulan durum ile psikolojik bağ koparmaya kadar durum varır. Stresin oluşum nedeni çevresel durumların bireyin baş edebilme gücünü aşmasıdır. Bireyin ilk tepkisi stres durumunu yok etmeye yöneliktir, eğer ortadan kaybolmazsa stresle baş edebilme yöntemlerini kullanmaya yönelebilir. Eğer başarısızlık devam ederse durumla ilişkisini kesmeye götürür. Cherniss tükenme araştırmalarını, hem aşırı is yükü hem de değer çatışmalarını temel alarak devam ettirmiştir.

2.6.4.7. Pines Tükenmişlik Modeli

Bu modele göre bireyin sürekli duygusal baskı altında tutulması tükenmişliğin temel nedenini oluşturmaktadır. Motivasyon önemli bir kavramdır. Yüksek motivasyonlu bireylerin maruz kaldıkları süregelen duygusal baskılar tükenmişliği başlatmaktadır. Stresin fazla olması, düşük destek olma durumu ve ödüllendirme sistemindeki sorunlar bireyi tükenmişliğe itmekte ve özellikle iş yaşamında ortamdan kendisini soyutlamasına varmaktadır. Bu modele göre, tükenmişlik bireyleri duygusal anlamda sürekli tüketen ortamların, bireyler üzerinde yol açtığı fiziksel, duygusal ve zihinsel bitkinlik durumu olarak tanımlamaktadır

2.6.4.8. Edelvich Tükenmişlik Modeli

Daha çok iş yaşamı ile ilişkilidir ve işe başlarken olan beklentilerin karşılanmaması nedeni ile tetiklenir. İdealistlik, coşku, durgunluk, engellenme ve duyarsızlaşma gibi evreleri bulunmaktadır. İş yaşamında tükenmişlik, mesleklerde çalışan is görenlerde, is koşullarının bir sonucu olarak ortaya çıkan, idealizm enerji ve amaç yitimi olarak tanımlanır. Çok fazla kişiye hizmet verme, çok az ücret, uzun saatler çalışma, yüksek ideallerle ulaşılabilen nokta arasındaki uçurum, bürokratik ya da politik zorlamalar tetikleyici nedenler olarak sıralanır.

2.6.4.9. Gaines ve Jermier Tükenmişlik Modeli

Duygusal tükenmişlik sürecin en önemli boyutu ilk aşamayı oluşturmaktadır. İlk ve diğer boyutlar ardışık süreç takip etmektedir. Süreğen yorgunluk, duygusal tükenmişliği tanımlayan bir diğer kavramdır çünkü yorgunluğun devamlılık gösteren biçimidir ancak birey bu durumu normal saymaktadır. Gözlenen belirtiler; fiziksel yorgunluk, kaygı, uykusuzluk, alkol ve ilaç kullanımı, kişilerarası ilişkilerden geri çekilme, es veya çocuklarla olan zayıf ilişkiler ve benzeri gerilimlerle olarak yansır. (Dinç., 2008, 15-22)

2.6.5. Engelli Annelerinde Tükenmişlik

Engelli bir çocuğa sahip annelerin yaşadığı tükenmişliğin bağlana bileceği ilk nokta engelli çocuğa sahip olmada ilk kendilerini suçlamalarıdır. Günlük yapılan işleri (ev hanımlığı, çocukların bakımı vb.) olumsuz değerlendirmeye başlarlar. Yaşanılan stres fiziksel sağlık problemleri olarak kendini yansıtmaya başlayabilir. İçinde bulunulan durumu kabullenmeme, içinde bulunduğu durumla ilgili olarak ne yapabileceğini bilmediği için çaresiz hissetme, kendine ilişkin yetersizlik ve güvensizlik duyma ve yaşadığı durumla başa çıkmaya yönelik olarak sosyal desteğin öneminin ve sosyal destek kaynaklarının farkında olmama tükenmişlik durumuna geçişi ve ilerlemesini hızlandırmaktadır. Genellikle engelli çocuk annelerinin verimi ve başarısı daha düşük olarak gözlenmektedir. Başarısız yansımanın altında yatan neden olarak bilişsel-duyusal faktörle ilgili stres belirtileri göstermek, stresle başa çıkmaya yönelik olarak çaresiz tavır durumuna geçmek ve sosyal destekten yeterince yararlanamamanın yattığı gözlenmekte ve annelerin duygusal tükenmişlik yaşama olasılığını daha da artmaktadır. Aile faktörü, bilişsel-duyusal faktör, boyun eğici yaklaşım, fizyolojik belirti ve kendine güvenli yaklaşım sağlıklı çocuk annelerinde duygusal tükenmişlikle en çok bağlantılı olan faktörler olarak tanımlanmışlardır. (Duygun ve Sezgin. 2003, 37 – 52)

Ülkemizde engelli çocukların annelerinin stres ve tükenmişlik durumlarına yönelik birçok çalışma bulunmaktadır ve bu çalışmaların çoğunu zihinsel engelli çocuk annelerine yönelik çalışmalar oluşturmaktadır. Engelli annelerinde depresyon düzeylerinin yüksek olması, çocuğun doğumuyla birlikte annelerin sosyal

yaşamlarının kısıtlanması, duygusal tükenmişlik düzeylerinin yüksek bulunması, sosyal desteğe yüksek ihtiyaçlarının olması ile sosyal destek arttıkça yaşanan stresin azaldığı ve yaşam doyumlarının arttığı bu çalışmalardan elde edilen verilerdir. Değişik sosyal destekleyici programların engelli ebeveynlerinin yaşam doyumlarını yükseltmektedir ve özellikle aile bireylerinden gelen desteklerin bu süreci hızlandırdığı gözlenmektedir. Engelli annelerinin duygusal durumlarına yönelik çalışmalar bulunsa da ailelerin sahip oldukları sosyal destekleri, yetersizliği olan çocuğun onlara getirdiği yüke ilişkin algılarını ve yaşadıkları stresi birlikte inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. (Sivrikaya ve Tekinarslan., 2013, 17-29)

2.6.5.1. Engelli Annelerinde Tükenmişliğe Neden Olan Etmenler

Kendi içerisinde sürekli iletişim ve etkileşim dengesi bulunan aile günlük yaşam süresince bu doğal dengesini koruma eğilimi içerisindedir. Ancak aile içi veya çevresel etmenler nedeni ile bu denge bozulabilmektedir. Özellikle aileye yeni katılacak bir bireye ilişkin sağlık problemi veya engel durumu söz konusu ise ailede oluşacak tepkisel durum daha da şiddetli olabilmektedir. Aileye yeni katılan engelli birey aileye değişik sorumluluklar yüklemektedir. Aileye yüklenen bu sorumluluklar ekonomik, çevre ilişkileri ve psikolojik olmaktadır. Zamanla engelli bireye sahip ailenin psikolojisi bozulmaktadır.

Aile bireyindeki engelin türü ve derecesi de ailenin, özellikle de annenin psikolojik durumu, kaygı ve tükenmişliğini etkileyen faktördür. Örneğin yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda down sendromu ile kıyaslandığında otizmli çocuğa sahip ailelerde kaygı ve endişenin daha fazla olduğu ve psikolojik yorgunluğun daha yüksek belirtiler verdiği bildirilmiştir. Annenin duygusal durumunu destekleyen, engele sahip olmasına rağmen anne ve çocuk arasında oluşabilecek bağın varlığıdır. Down sendromun da bu bağ güçlü şekilde kurulurken, doğası değişken ve tam aydınlatılamamış olan otizmde ise bu bağ kurulumu çok zayıftır ve bu anneyi duygusal yönden ciddi yıpratmaktadır. Daha az düzeyde kaygı ve stres, etkileşime açık engelli bireylerin annesinde gözlenmektedir. (Çengelci. 2009,4-5,17)

Duygun ve ark.(2003) yaptıkları çalışmada normal ve zihinsel engelli çocuklara sahip annelerde stres belirtileri, stresle başa çıkma yöntemleri ve stres durumunun

algılanan sosyal destek açısından karşılaştırılmaları yapılmıştır ve karşılaştırmada Maslach tükenmişlik ölçeği kullanılmıştır. Çalışmaya göre zihinsel engelli çocuk annelerinde duygusal tükenmişlik ve stres ile çaresiz başa çıkma durumu puanları sağlıklı çocuk annelerinden anlamlı derecede farklı bulunmuştur. (Duygun ve Sezgin. 2003, 17,18)

2.7. Psikolojik Dayanıklılık Ve Engelli Ailesi

Son yıllarda üzerinde önemle durulan konulardan birisi de “psikolojik sağlamlık” kavramıdır. Psikolojik sağlamlık köken olarak “resilire” kelimesinden türetilerek oluşmuştur. Resilient kelimesi “esnek ve elastik olma” anlamını taşımaktadır. Bir tanıma göre psikolojik sağlamlık, kötü durumlar ve kötü durumların yol açtığı hastalık, depresyon, gerilim ve incinme durumlarının aşarak hızlı bir şekilde geri dönüşüm yapabilmektir. Bireyin zorlayıcı koşullar ve durumlarda, bu durumlara uyum sağlayabilmesi ve kötü koşullarla başa çıkabilmesi psikolojik sağlamlıktır. Psikolojik sağlamlık psikolojik bir nitelik olarak bir yetenektir ve sağlıklı gelişimin devam ettirilmesine büyük katkıları bulunmaktadır. Psikolojik sağlamlığa örnek gösterilebilecek başlıca durumlar, evlatlık çocukların uyum sağlaması, anne-babasının birini veya her ikisini kaybeden çocuklarda gözlenen hızlı toparlanma durumu, ruh sağlığı normal olmayan ebeveynlere sahip çocukların ruhsal gelişimlerinin normal ilerlemesi örnek verilebilir. Psikolojik sağlamlık tek bir zemine oturtularak açıklanamaz ve yapılmış olan tanımlar incelendiğinde kesişen ortak noktalar söz konusudur.

Bireyin maruz kaldığı risk faktörü ve riskleri ortadan kaldırmaya yönelik koruyucu faktörler psikolojik sağlamlık kavramında önemli yere sahiptir. Psikolojik sağlamlığın gelişebilmesinde risk önemli bir ön gerekliliktir. Risk negatif bir durum ortaya çıkaran veya negatif durumu daha olumsuzla ilerletecek koşullar birleşmesi iken, koruyucu faktörler risklerin olumsuz etkilerini azaltan veya yok eden durumlardır. (Öz ve Yılmaz.2009, 82-84) (Gizir.113-115)

Pek çok risk faktörü ve kişilerin yaşadığı sarsıcı olaylar bireylerde duygusal durumların yoğunluğuna yol açmaktadır. Bu gibi stres faktörleri ile ilk karşılaşıldığında olumsuz duygusal tepkiler oluştururken, zamanla bu durum ve şartlara uyum sağlayabilmektedirler. Genel bir kavram olarak psikolojik dayanıklılık başarılı olma ve uyumlu olma sürecini karşılar. Diğer bir tanımla da fiziksel ve duygusal felaketlerden sonra kişinin kendini hızlıca toparlamasını kapsar. Psikolojik dayanıklılığın genetik mi yoksa sonradan öğrenilebilir mi olduğuna yönelik her iki durumu da doğrulayan değişik çalışmalar bulunmaktadır. Uyumlu ve destekleyen aile, bireye yönelik yapısal özellikler ve sosyal çevre, iş arkadaşları vb. gibi dış kaynaklı destek sistemleri psikolojik dayanıklılığı açıklayan üç genel kategori olarak karşımıza çıkmaktadır. (Basım ve Çetin. 2011, 104-106)

Bir karakter özelliği olarak psikolojik sağlamlık bireyi çevresel risk faktörlerinden korur. Belirli tutum ve beceriler çevresel risk faktörlerinin azalmasını sağlar. Bir faktör risk faktörünün azalmasına neden oluyorsa “koruyucu” olarak kategorize edilir. Koruyucu süreç; risk maruziyeti ve risk etkisini azaltan, kötü deneyimlerden sonraki olumsuz koşulları azaltan, öz saygıyı başarımla artıran ve yaşam gereksinimlerine aracılık eden olumlu etkileşimler olarak dört aşamaya ayrılır. Başarılı, etkin, verimli ve parlak bir geleceğe sahip olabilme dürtüsü psikolojik sağlamlıkta en önemli motivasyon etmenidir ve umut olarak nitelendirilir. Umut önemli bir psikolojik sağlamlık niteliğidir. (Oktan, V. 2012, 1691-1693.)

Ebeveynlerin dayanıklılığını literatür de değerlendiren kısıtlı sayıda ölçek bulunmaktadır. Resilient Mindset Quiz bunun tek örneğidir. Engelli çocuğa sahip ebeveynlere yönelik uyarlanan bu ölçeğin bir türü de Aile Dayanıklılık İndeksi (Family Hardiness Index) olarak geçmektedir. Psikolojik dayanıklılığın dayandığı üç kavramsal boyutu bu ölçek değerlendirebilmektedir. The Family Impact of Childhood Disability Scale, Parent/Caregiver Survey ve The Family Crisis Oriented Personal Evaluation Scale ölçekleri ise dayanıklılığı ailelerde dolaylı yoldan değerlendirir. (Kaner ve Bayraklı. 77-80)

Engelli aileleri bu durumla ilk karşılaştıklarında negatif tepkiler verebilirler ve ya bu durumu devam ettirirler ya da bu durumu aşma ve olumlama çabasına girerler. Engelli aileleri, engelli çocuğu olmayan ailelere kıyasla daha çok stres yaratici risk durumları ile karşı karşıyadırlar. Bu nedenle pek çok aile kendini bu durumlarla karşı karşıya kaldığında pozitif adaptasyon sürecine sokabilmektedir ve ailelere yönelik destekleyici programlar bu süreci olumlu etkileyebilmektedir. (Heiman T, 2002)

3.GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin analizi ve değerlendirilmesi ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

3.1.Araştırma Modeli

Bu araştırmada engelli çocuğa sahip aileler ile engelsiz çocuğa sahip ailelerin tükenmişlik ve psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Engelli çocuğa sahip ailelerin engelsiz çocuğa sahip ailelere göre tükenmişliklerinin ve psikolojik dayanıklılıkları (çocuklarının yaşına, anne babaların eğitim seviyelerine ,gelir düzeylerine, kaç çocuğa sahip olduklarına, eşle akrabalık durumlarına, engel durumlarına gibi) karşılaştırılması yapılmıştır.

3.2.Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2015 Yılında Kocaeli ili sınırları faaliyet gösteren Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi (OÇEM) ile Özel Elif Pamuk Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Kardelen özel eğitim Merkezi , Özel İçmeler Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde yapılmıştır. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam etmekte olan 3-12 yaş aralığında engelli çocuğa sahip anne ve babalarına ulaşılmıştır. Bu kişilere, çalışmanın amacı ve konusu hakkında sözel olarak bilgi verilmiş ve katılmaya gönüllü olan ebeveynler çalışmaya alınmıştır. Tanılama için ailelerin tam teşekküllü hastaneden almış oldukları ve çocuklarının engel durumunu bildirir sağlık raporları dikkate alınmıştır.

Aynı zamanda 3-12 Yaş aralığında engelsiz çocuğa sahip aileler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilkokul öğrencilerinin aileleri ve özel kreşlerdeki çocuğa sahip aileler rastgele seçilmiştir.

Araştırmaya engelli çocuğa sahip olmayan aileyi oluşturan 130 anne ve 23 baba katılmıştır. Engelli çocuğa sahip aileyi oluşturan ise 159 anne 44 baba katılmıştır.

3.3.Verİ Toplama Araçları

Bu araştırmada anne-babaların tükenmişlik düzeylerini ölçmek amacıyla “ Maslach Tükenmişlik, Psikolojik dayanıklılıkları ölçmek için psikolojik dayanıklılık ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen “ Kişisel Bilgi Formu ” kullanılmıştır.

3.4.Verilerin Toplanma Araçları

3.4.1.Kişisel Bilgi Formu

Anketin birinci bölümünde yer alan Kişisel Bilgi Formu; araştırmacı tarafından geliştirilen, annenin yaşı, annenin medeni durumu, annenin eğitim durumu, annenin iş durumu, babanın iş durumu, babanın eğitim durumu, ailenin ekonomik durumu, çocuğun yaşı, çocuğun tanısı, çocuğun kaç yıldır özel eğitim aldığı, çocuğun özel eğitim dışında başka bir okula gittiği ya da gitmediği , ailedeki çocuk sayısı, diğer çocuklarda engel olduğu ya da olmadığı ve diğer çocuklarda engel varsa engelin türünün ne olduğu sorularından oluşturulan toplam on altı soruya yönelik bilgi içeren bir formdur

3.4.2.Maslach Tükenmislik Ölçeği

Engelli çocuk sahibi anne-babaların tükenmisliğini değerlendirmek için; Maslach tarafından geliştirilen Maslach Tükenmislik Ölçeği (Maslach Burnout Inventory) kullanılmıştır. Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MBI), 1981 yılında Maslach ve Jackson tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinal formunda 22 madde bulunmaktadır.Bu 22 madde üç boyutta toplanmaktadır. Duyarsızlaşma boyutunda 5, Duygusal Tükenmişlik boyutunda 9 ve Kişisel Başarı boyutunda 8 madde bulunmaktadır. Her bir alt ölçek ayrı ayrı puanlanmaktadır. Duygusal Tükenmişlik ve Duyarsızlaşma alt ölçeklerinden yüksek puanlar ile Kişisel Başarı alt ölçeğinden alınan düşük puanlar, yüksek düzeyde tükenmişliğe işaret etmektedir. Her üç ölçekten alınan ortalama puanlar ise orta düzeyde tükenmişliği göstermektedir (Maslach ve Jackson, 1986).

Maslach Tükenmişlik Ölçeği Ergin (1992) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Uyarlamada 6 farklı meslek grubundan 235 kişilik örneklem grubuyla yapılmıştır. Bu çalışmada özgün formda bulunan 6 basamaklı cevap seçeneklerinin Türk kültürüne uygun olmadığı görülmüştür ve seçenek sayısı 5'e indirilmiştir. Ölçeğin Türkçe formu için yapılan geçerlik çalışmaları üç faktörlü yapının kültürümüzde geçerli olduğunu ortaya koymuştur. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları Duygusal Tükenme için .83, Kişisel Başarı için .72, Duyarsızlaşma için .65; test tekrar test güvenirlik katsayıları ise Duygusal Tükenme için .83, Kişisel Başarı için .67 ve Duyarsızlaşma için .72 olarak hesaplanmıştır. Pelsma, Roland, Tollefson ve Wigington (1989) küçük çocuğa sahip ev hanımlarındaki ebeveyn tükenmişliğini değerlendirmede MTÖ'nün geçerliğini incelemiştir. Üç boyuttan ikisinin orijinal faktör yapısı ile tutarlı olduğunu bulmuşlardır. Bulgular, duyarsızlaşma boyutu açısından ebeveyn ve iş tükenmişliğinin farklılaştığını, ancak kişisel başarıdaki düşme duygusu ile duygusal tükenme bildirimleri açısından önemli bir benzerlik olduğunu göstermektedir. Duygun (2001), Pelsma ve arkadaşlarının araştırmalarında yaptıklarına benzer şekilde, MTÖ'nün Türkçe'ye uyarlanan özgün formunda yer alan "işim gereği karşılaştığım kişiler" ve "iş" ifadesi yerine uyarlamanın amaçları doğrultusunda gerekli görülen yerlerde "çocuğum" , "çocuğumun bakımı" şeklindeki ifadeleri kullanmıştır.

Duygun, MTÖ'nün özgün formu için geçerli olan duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeklerinden oluşan üç faktörün zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinden oluşan örneklem için geçerli olup olmadığını saptamak amacıyla, MTÖ'nün zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinden oluşan örneklemin verilerine faktör analizi yapmıştır. Bunun sonucunda, MTÖ maddelerinin "duygusal tükenmişlik" ve "kişisel başarı" olmak üzere iki faktörde toplandığı ve orijinal formundaki 15. maddenin faktör yükü .30 altında olduğundan ve iki faktöre de yük vermediğinden ölçekten çıkarıldığını bildirmiştir. Toplam 22 maddeden oluşan ölçeğin "duygusal tükenmişlik" boyutundan yüksek, "kişisel başarı" boyutundan düşük puan alınması yüksek düzeyde tükenmişlik olarak kabul edilmektedir (Duygun, 2001).

3.4.3.Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Friborg ve arkadaşları (2003) işgörenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin belirlenmesi için psikolojik dayanıklılık ölçeğini geliştirmiştir. 33 soru içeren Basım ve Çetin (2011) tarafından Türkçe'ye uyarlanan, Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (Resilience Scale for Adults) kullanılmıştır. 'Kişisel güç', 'sosyal yeterlilik' 'yapısal stil', 'aile uyumu' ve 'sosyal yeterlilik' boyutlarını içermektedir. Friborg ve arkadaşları (2005) yaptıkları çalışmada 'kişisel güç' boyutu 'kendilik algısı' ve 'gelecek algısı' biçiminde ikiye ayırmıştır. Toplam altı boyutlu bir yapı ortaya çıkmıştır. Ölçekte 'yapısal stil' (3,9,15,21) ve 'gelecek algısı' (2,8,14,20) 4'er madde; 'aile uyumu' (5,11,17,23,26,32), 'kendilik algısı' (1,7,13,19,28,31) ve 'sosyal yeterlilik' (4,10,16,22,25,29) 6'şar madde ve 'sosyal kaynaklar' (6,12,18,24,27,30,33) ise 7 madde ile ölçülmektedir. Ölçeğin geçerlilik çalışması için faktör analizi yapılmış ve altı faktörlü yapı toplam %57 lik varyans açıklamıştır. Ölçeğin güvenilirliği için yapısal eşitlik modelin iç tutarlılık değerleri, 'Kendilik Algısı' için 0.80, 'Gelecek Algısı' için 0.75, 'Sosyal Yeterlilik' için 0.82, 'Aile Uyumu' için 0.86, 'Sosyal Kaynaklar' için 0.84, ve 'Yapısal Stil' için 0.76 olarak bulunmuştur. (Friborg ve ark,2005)

3.5.Verilerin toplanması ve analizi

Araştırmada kullanılan verilerin toplanması analizi ve değerlendirilmesi 2015 haziran ve temmuz ayı içerisinde gerçekleşmiştir. Araştırma Özel Elif Pamuk Özel eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Kardelen özel Eğitim Merkezi ,Özel İçmeler Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde ve OÇEM'de gerçekleşmiştir. İlk olarak rehabilitasyon merkezlerinin psikologlarıyla araştırmanın amacı ve yöntemi hakkında görüşülmüştür. Engelli aileleriyle çalışılmak istendiği ifade edilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği hakkında gerekli açıklamalar yapılmış ve ailelerden sözel izinleri alınmıştır. Anket formu görüşmeyi kabul eden ailelere yüz yüze tekniği kullanılarak yapılmıştır. Anketin uygulaması yaklaşık 20 dakika sürmüştür. Engelli çocuğa sahip olmayan ailelere ise Çayirova İlköğretim okulu, Yenimahalle ilköğretim okulu, Yunus Ergüz okuluna devam eden çocukların bahçesinde bekleyen

ailelere ve özel kreşlerde çocuğu bulunan ailelere yapılmıştır. Aileler bilgilendirilip özel izni alınmıştır.

3.6. Verilerin İstatistik Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Tükenmişlik envanteri ve alt ölçekleri ile psikolojik dayanıklılık envanteri ve alt ölçekleri normal dağılmamaktadır. Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplararası karşılaştırmalarında Kruskal Wallis H-Testi kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiyi Spearman korelasyon ile test edilmiştir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişkileri aşağıdaki kriterlere göre değerlendirilmiştir (Kalaycı, 2006, s.116);(**Kalaycı, Ş. (2006). “SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri” Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.)**

<i>R</i>	İlişki
0,00-0,25	Çok Zayıf
0,26-0,49	Zayıf
0,50-0,69	Orta
0,70-0,89	Yüksek
0,90-1,00	Çok Yüksek

Çok Yüksek Elde edilen bulgular %95 güven aralığında %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma doğrultusunda örneklem grubundan toplanan verilerin çözümlenmesiyle elde edilen sonuçların tabloları, yorumları ile birlikte sunulmuştur. Örneklem grubuna uygulanan “Kişisel Bilgi Formu” ile elde edilen veriler grubun genel özellikleri frekans ve yüzde dağılımları şeklinde tablolastırılmıştır.

4.1. Betimleyeci İstatistiksel Sonuçlar

Tablo 4.1.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=153)

		<i>F</i>	%
Veli	Anne	130	85.0
	Baba	23	15.0
	Evli	142	92.8
Medeni durum	Dul	4	2.6
	Boşanmış	7	4.6
	23 ile 27 yaş arası	14	9.2
Yaş	28 ile 32 yaş arası	40	26.1
	33 ile 37 yaş arası	48	31.4
	38 ile 42 yaş arası	36	23.5
	43 yaş ve üzeri	15	9.8
	İlkokul mezunu ve	36	23.5
Eğitim düzeyi	Ortaokul mezunu	24	15.7
	Lise mezunu	33	21.6
	Üniversite/yüksek lisans mezunu	60	39.2
Çalışma durumu	Çalışmıyor	68	44.4
	Çalışıyor	85	55.6
	İlkokul mezunu ve	24	15.7
Eşin eğitim düzeyi	Ortaokul mezunu	26	17.0
	Lise mezunu	57	37.3
	Üniversite/yüksek lisans mezunu	46	30.0
Eşin çalışma durumu	Çalışıyor	125	81.7
	Çalışmıyor	28	18.3

Tablo 4.1.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=153) (devamı)

		<i>F</i>	<i>%</i>
Gelir düzeyi	Düşük	12	7.8
	Orta	121	79.1
	Yüksek	20	13.1
Çocuk sayısı	Bir çocuk	62	40.6
	İki çocuk	64	41.8
	Üç çocuk ve ↑	27	17.6
Eşle akrabalık durumu	Akrabalık yok	137	89.5
	Amca, teyze çocukları	3	2.0
	Kuzen çocuğu	5	3.3
	Uzaktan akraba	8	5.2
Doğum şekli	Normal doğum	95	62.0
	Aletli (forseps-vakum) doğum	1	.7
	Ameliyatla (sezaryan) doğum	57	37.3
Dört çocuk arasında en büyük olanların yaşı	16 yaş ve üzeri	3	100.0
	6 ile 10 yaş arası	6	23.1
Üç çocuk arasında en büyük olanların yaşı	11 ile 15 yaş arası	6	23.1
	16 ile 20 yaş arası	8	30.7
	21 yaş ve üzeri	6	23.1
	2 ile 5 yaş arası	8	8.8
İki çocuk arasında en büyük olanların yaşı	6 ile 9 yaş arası	25	27.4
	10 ile 14 yaş arası	32	35.2
	15 ile 18 yaş arası	16	17.6
	19 yaş ve üzeri	10	11.0
Bir çocuğu olan veya en küçük çocuğun yaşı	1 ile 3 yaş	40	26.1
	4 ile 6 yaş	50	32.7
	7 ile 9 yaş	37	24.2
	10 yaş ve üzeri	26	17.0

Araştırma dahilinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını yanıtlayan 153 bireyin 130'unu (%85.0) anneler ve 23'ünü (%15.0) babalar oluşturmaktadır.

Bireylerin 142'sinin (%92.8) evli olduğu, 7'sinin (%4.6) boşanmış olduğu ve 4'ünün (%2.6) dul olduğu görölmüşür.

Bireylerin yaş ortalaması 35.11±5.88 (min.24 yaşında, max.56 yaşında) olduğu görölmüşür.

Bireylerin 60'ı (%39.2) Üniversite/yüksek lisans mezunu olduğu, 36'sı (%23.5) ilkokul mezunu ve olduğu, 33'ü (%21.6) lise mezunu olduğu ve 24'ü (%15.7) ortaokul mezunu olduğu görölmüşür.

Bireylerin 85'inin (%55.6) herhangi bir işte çalışmakta olduğu ve 68'inin (%44.4) herhangi bir işte çalışmamakta olduğu görölmüşür.

Bireylerin 57'sinin (%37.3) eşi lise mezunu olduğu, 46'sının (%30.0) eşi Üniversite/yüksek lisans mezunu olduğu, 26'sının (%17.0) eşi ortaokul mezunu olduğu ve 24'ünün (%15.7) eşi ilkokul mezunu ve olduğu görölmüşür.

Bireylerin 125'inin (%81.7) eşi herhangi bir işte çalışmakta olduğu ve 28'inin (%18.3) eşi herhangi bir işte çalışmamakta olduğu görölmüşür.

Bireylerin 121'inin (%79.1) gelir düzeyi orta, 20'sinin (%13.1) geliri yüksek ve 12'sinin (%7.8) geliri düşük düzeyde olduğu görölmüşür.

Bireylerin 64'ünün (%41.8) iki çocuğu olduğu, 62'sinin (%40.6) bir çocuğu olduğu ve 27'sinin (%17.6) üç çocuğu ve ↑ olduğu görölmüşür.

Bireylerin 137'sinin (%89.5) eşleriyle akrabalığı yok, 8'i (%5.2) eşiyle uzaktan akraba olduğu, 5'i (%3.3) eşiyle kuzen olduğu ve 3'ü (%2.0) eşiyle amce,teyze çocukları olduğu görölmüşür.

Bireylerin 95'i (%62.0) normal doğumla çocuk doğurduğu, 57'si (%37.3) sezaryan ile çocuk doğurduğu ve 1'i (%.7) vakum yardımı ile çocuk doğurduğu görölmüşür.

Dört çocuğu olan bireylerin en büyük çocuklarının yaş ortalaması 20.00 ± 5.29 (min.16 yaşında, max.26 yaşında) olduğu görülmüştür.

Üç çocuğu olan bireylerin en büyük çocuklarının yaş ortalaması 15.65 ± 5.16 (min.6 yaşında, max.24 yaşında) olduğu görülmüştür.

İki çocuğu olan bireylerin en büyük çocuklarının yaş ortalaması 11.82 ± 5.19 (min.4 yaşında, max.27 yaşında) olduğu görülmüştür.

Bireylerin en küçük çocuklarının yaş ortalaması 6.00 ± 3.06 (min.1 yaşında, max.17 yaşında) olduğu görülmüştür.

Tablo 4.1.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=203)

		<i>F</i>	%
Veli	Anne	159	78.3
	Baba	44	21.7
	Evli	189	93.1
Medeni durum	Dul	6	3.0
	Boşanmış	8	3.9
	23 ile 27 yaş arası	17	8.3
Yaş	28 ile 32 yaş arası	44	21.7
	33 ile 37 yaş arası	46	22.7
	38 ile 42 yaş arası	51	25.1
	43 yaş ve üzeri	45	22.2
	İlkokul mezunu ve	93	45.8
Eğitim düzeyi	Ortaokul mezunu	42	20.7
	Lise mezunu	50	24.6
	Üniversite/ yüksek lisans mezunu	18	8.9
Çalışma durumu	Çalışmıyor	134	66.0
	Çalışıyor	69	34.0

Tablo 4.1.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=203) (devamı)

		<i>F</i>	<i>%</i>
Eşin eğitim düzeyi	İlkokul mezunu ve	81	39.9
	Ortaokul mezunu	44	21.7
	Lise mezunu	60	29.5
	Üniversite /yüksek lisans mezunu	18	8.9
Eşin çalışma durumu	Çalışıyor	145	71.4
	Çalışmıyor	58	28.6
	Düşük	48	23.6
Gelir düzeyi	Orta	142	70.0
	Yüksek	13	6.4
Çocuk sayısı	Bir çocuk	47	23.1
	İki çocuk	74	36.5
	Üç çocuk ve ↑	82	40.4
Eşle akrabalık durumu	Akrabalık yok	133	65.5
	Amca- teyze çocukları	19	9.4
	Kuzen çocuğu	16	7.9
	Uzaktan akraba	35	17.2
Doğum şekli	Normal doğum	128	63.1
	Aletli (forseps-vakum) doğum	3	1.5
	Ameliyatla (sezaryan) doğum	72	35.5
Dört çocuk arasında en büyük olanların yaşı	15 yaş ve	12	57,1
	16 yaş ve ↑	9	42,9
	6 ile 10 yaş arası	22	27,2
Üç çocuk arasında en büyük olanların yaşı	11 ile 15 yaş arası	22	27,2
	16 ile 20 yaş arası	20	24,7
	21 yaş ve üzeri	17	21,0
	2 ile 5 yaş arası	18	11,5
İki çocuk arasında en büyük olanların yaşı	6 ile 9 yaş arası	47	30,1
	10 ile 14 yaş arası	44	28,2
	15 ile 18 yaş arası	27	17,3
	19 yaş ve üzeri	20	12,8
	1 ile 3 yaş	38	18.7
Bir çocuğu olan veya en küçük çocuğun yaşı	4 ile 6 yaş	73	36.0
	7 ile 9 yaş	42	20.7
	10 yaş ve ↑	50	24.6

Tablo 4.1.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=203) (devamı)

		<i>F</i>	<i>%</i>
Engelli olan çocukların yaşları	1 ile 4 yaş arası	44	21.7
	5 ile 8 yaş arası	81	39.9
	9 ile 11 yaş arası	51	25.1
	12 yaş ve üzeri	27	13.3
Engelli olan çocuk kaçınıcı çocuk	Birinci çocuk	79	38.9
	İkinci çocuk	68	33.5
	Üçüncü çocuk	44	21.7
	Dördüncü çocuk	12	5.9
Engel durumunun çıkış zamanı	Doğum öncesi	23	11.3
	Doğum sırası	19	9.4
	Doğum sonrası	161	79.3
Engelli olan çocukların okula gitme durumları	Evet	89	43.8
	Hayır	114	56.2
Ne kadar süredir özel eğitim alındığı	1-2 yıl	87	42.9
	3-4 yıl	36	17.7
	5-6 yıl	42	20.7
	7 yıl ve ↑	38	18.7
Engel türü	Fiziksel engelli ve ağır düzeyde zihinsel engelli	13	6.4
	Fiziksel engelli ve orta düzeyde zihinsel engelli	15	7.4
	Fiziksel engelli ve hafif düzeyde zihinsel engelli	18	8.9
	Sadece fiziksel engelli	24	11.8
	Sadece ağır düzeyde zihinsel engelli	7	3.5
	Sadece orta düzeyde zihinsel engelli	29	14.3
	Sadece hafif düzeyde zihinsel engelli	42	20.7
	Sadece yaygın gelişimsel bozukluk	8	3.9
	Yaygın gelişimsel bozukluk ve ağır düzeyde zihinsel engelli	10	4.9
	Yaygın gelişimsel bozukluk ve orta düzeyde zihinsel engelli	16	7.9
	Yaygın gelişimsel bozukluk ve hafif düzeyde zihinsel engelli	21	10.3

Araştırma dahilinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını yanıtlayan 203 bireyin 159'u (%78.3) anneler ve 44'ü (%21.7) babalar oluşturmaktadır.

Bireylerin 189'u (%93.1) evli olduğu, 8'inin (%3.9) boşanmış olduğu ve 6'sının (%3.0) dul olduğu görülmüştür.

Bireylerin yaş ortalaması 36.97 ± 7.19 (min.23 yaşında, max.55 yaşında) olduğu görülmüştür.

Bireylerin 93'ü (%45.8) ilkokul mezunu ve olduğu, 50'si (%24.6) lise mezunu olduğu, 42'si (%20.7) ortaokul mezunu olduğu ve 18'i (%8.9) üniversite/yüksek lisans mezunu olduğu görülmüştür.

Bireylerin 134'ü (%66.0) herhangi bir işte çalışmamakta olduğu ve 69'u (%34.0) herhangi bir işte çalışmakta olduğu görülmüştür.

Bireylerin 81'inin (%39.9) eşi ilkokul mezunu ve olduğu, 60'ının (%29.6) eşi lise mezunu olduğu, 44'ünün (%21.7) eşi ortaokul mezunu olduğu ve 18'inin (%8.9) eşi üniversite/yüksek lisans mezunu olduğu görülmüştür.

Bireylerin 145'inin (%71.4) eşi herhangi bir işte çalışmakta olduğu ve 58'inin (%28.6) eşi herhangi bir işte çalışmamakta olduğu görülmüştür.

Bireylerin 142'inin (%70.0) gelir düzeyi orta olduğu, 48'inin (%23.6) geliri düşük düzeyde olduğu ve 13'ünün (%6.4) geliri yüksek olduğu görülmüştür.

Bireylerin 82'inin (%40.4) üç çocuğu ve ↑ olduğu, 74'ünün (%36.5) iki çocuğu olduğu ve 47'sinin (%23.2) bir çocuğu olduğu görülmüştür.

Bireylerin 133'ünün (%65.5) eşleriyle akrabalığı yok, 35'inin (%17.2) eşiyle uzaktan akraba olduğu, 19'u (%9.4) eşiyle amca,teyze çocukları olduğu ve 16'sı 'i (%7.9) eşiyle kuzen olduğu görülmüştür.

Bireylerin 128'i (%63.0) normal doğumla çocuk doğurduğu, 72'si (%35.5) sezaryan ile çocuk doğurduğu ve 3'ü (%15) vakum yardımı ile çocuk doğurduğu görülmüştür.

Dört çocuğu olan bireylerin en büyük çocuklarının yaş ortalaması 17.42 ± 7.97 (min.6 yaşında, max.34 yaşında) olduğu görülmüştür.

Üç çocuğu olan bireylerin en büyük çocuklarının yaş ortalaması 15.61 ± 6.64 (min.6 yaşında, max.32 yaşında) olduğu görülmüştür.

İki çocuğu olan bireylerin en büyük çocuklarının yaş ortalaması 11.96 ± 5.84 (min.3 yaşında, max.31 yaşında) olduğu görülmüştür.

Bireylerin en küçük çocuklarının yaş ortalaması 6.45 ± 3.23 (min.1 yaşında, max.13 yaşında) olduğu görülmüştür.

Bireylerin engelli olan çocuklarının yaş ortalaması 7.61 ± 3.23 (min.1 yaşında, max.19 yaşında) olduğu görülmüştür.

Bireylerin 79'unun (%38.9) engelli olan çocuğu birinci çocuğu olduğu, 68'inin (%33.5) engelli olan çocuğu ikinci çocuğu olduğu, 44'ünün (%21.7) engelli olan çocuğu üçüncü çocuğu olduğu 12'sinin (%5.9) engelli olan çocuğu dördüncü çocuğu olduğu görülmüştür.

Bireylerin 161'inin (%79.3) çocuğunun engelli doğum sonrası ortaya çıktığı, 23'ünün (%11.3) çocuğunun engelli doğum öncesinde ortaya çıktığı ve 19'unun (%9.4) çocuğunun engelli doğum sırasında ortaya çıktığı görülmüştür.

Bireylerin 114'ünün (%56.2) çocuğu okula gitmediği ve 89'unun (%43.8) çocuğu okula gitmekte olduğu görülmüştür.

Bireylerin engelli olan çocuklarının özel eğitim alma sürelerinin ortalaması 3.82 ± 3.64 (min.1 yaşında, max.15 yaşında) olduğu görülmüştür.

Bireylerin 42'sinin (%20.7) engelli çocuğu sadece hafif düzeyde zihinsel engelli olduğu, 29'unun (%14.3) engelli çocuğu sadece orta düzeyde zihinsel engelli olduğu, 24'ünün (%11.8) engelli çocuğu sadece fiziksel engelli olduğu, 21'inin (%10.3) engelli çocuğu yaygın gelişimsel bozukluk ve hafif düzeyde zihinsel engelli olduğu, 18'inin (%8.9) engelli çocuğu fiziksel engelli ve hafif düzeyde zihinsel engelli olduğu, 16'sının (%7.9) engelli çocuğu yaygın gelişimsel bozukluk ve orta düzeyde zihinsel engelli olduğu, 15'inin

(%7.4) engelli çocuğu fiziksel engelli ve orta düzeyde zihinsel engelli olduğu, 10'unun (%4.9) engelli çocuğu yaygın gelişimsel bozukluk ve ağır düzeyde zihinsel engelli olduğu, 8'inin (%3.9) engelli çocuğu sadece Sadece yaygın gelişimsel bozukluğu olduğu ve 7'sinin (%3.5) engelli çocuğu sadece ağır düzeyde zihinsel engelli olduğu görölmüştür.

Tablo.4.1.3. Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinden ve Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı

Psikolojik dayanıklılık ölçeği	Ort. ve SD.
Kendilik algısı alt ölçeği	20.37±2.86
Gelecek kaygısı alt ölçeği	12.53±1.86
Yapısal stil alt ölçeği	13.24±2.59
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	18.86±2.96
Aile uyumu alt ölçeği	17.68±3.52
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	22.98±3.39
Tükenmişlik ölçeği	
Duygusal tükenme alt ölçeği	17.13±6.53
Duyarsızlaşma alt ölçeği	7.73±3.48
Kişisel başarı alt ölçeği	33.92±4.72

Tablo.4.1.3.'de göröldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin kendilik algısı alt ölçeğinin ortalaması (20.37±2.86) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun kendilik algılık düzeylerinin orta olduğu görölmüştür.** Bireylerin gelecek kaygısı alt ölçeğinin ortalaması (12.53±1.86) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun gelecek kaygısı düzeylerinin orta olduğu görölmüştür.** Bireylerin yapısal stil alt ölçeğinin ortalaması (13.24±2.59) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun yapısal stil düzeylerinin orta olduğu görölmüştür.** Bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinin ortalaması (18.86±2.96) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun sosyal yeterlilik düzeylerinin orta olduğu görölmüştür.** Bireylerin aile uyumu alt

ölçeğinin ortalaması (17.68 ± 3.52) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun aile uyumu düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.** Bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinin ortalaması (22.98 ± 3.39) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun sosyal kaynaklar düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin kişisel başarı alt ölçeğinin ortalaması (33.92 ± 4.72) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun kişisel başarı düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.** Bireylerin duygusal tükenme alt ölçeğinin ortalaması (17.13 ± 6.53) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun duygusal tükenme düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.** Bireylerin duyarsızlaşma alt ölçeğinin ortalaması (7.73 ± 3.48) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun duyarsızlaşma düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür.**

**Tablo.4.1.4. Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık
Envanterinin Alt Ölçeklerinden ve Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinden
Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı**

	Ort. ve SD.
Psikolojik dayanıklılık ölçeği	
Kendilik algısı alt ölçeği	19.86±2.90
Gelecek kaygısı alt ölçeği	12.74±2.06
Yapısal stil alt ölçeği	13.04±2.70
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	19.10±2.67
Aile uyumu alt ölçeği	18.72±3.30
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	22.59±3.60
Tükenmişlik ölçeği	
Duygusal tükenme alt ölçeği	22.30±7.37
Duyarsızlaşma alt ölçeği	8.81±3.55
Kişisel başarı alt ölçeği	30.72±5.11

Tablo.4.1.4.'de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin kendilik algısı alt ölçeğinin ortalaması (19.86±2.90) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun kendilik algılık düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.** Bireylerin gelecek kaygısı alt ölçeğinin ortalaması (12.74±2.06) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun gelecek kaygısı düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.** Bireylerin yapısal stil alt ölçeğinin ortalaması (13.04±2.70) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun yapısal stil düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.** Bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinin ortalaması (19.10±2.67) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun sosyal yeterlilik düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.** Bireylerin aile uyumu alt ölçeğinin ortalaması (18.72±3.30) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun aile uyumu düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.** Bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinin ortalaması (22.59±3.60) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun sosyal kaynaklar düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.**

Engelli çocuğu olan bireylerin kişisel başarı alt ölçeğinin ortalaması (30.72 ± 5.11) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun kişisel başarı düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.** Bireylerin duygusal tükenme alt ölçeğinin ortalaması (22.30 ± 7.37) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun duygusal tükenme düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.** Bireylerin duyarsızlaşma alt ölçeğinin ortalaması (8.81 ± 3.55) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değere baktığımızda grubun duyarsızlaşma düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde birinci olarak “bireylerin engelli çocuğunun olup olmaması ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

4.2. Ölçeklere İlişkin Analizler :

4.2.1. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Güvenilirlik ve Faktör Analizi

Psikolojik dayanıklılık ölçeğindeki 33 maddenin güvenilirliğini hesaplamak için iç tutarlılık katsayısı olan “Cronbach Alpha” hesaplanmıştır. Ölçeğin genel güvenilirliği $\alpha=0.697$ olarak yüksek bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliğinin ortaya koymak için açıklayıcı(açımlayıcı) faktör analizi yöntemi uygulanmıştır. Yapılan Barlett testi sonucunda ($p=0.000<0.05$) faktör analizine alınan değişkenler arasında ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Yapılan test sonucunda ($KMO=0.850>0,60$) örnek büyüklüğünün faktör analizi uygulanması için yeterli olduğu tespit edilmiştir. Faktör analizi uygulamasında varimax yöntemi seçilerek faktörler arasındaki ilişkinin yapısının aynı kalması sağlanmıştır. Faktör analizi sonucunda değişkenler toplam açıklanan varyansı %48.731 olan 6 faktör altında toplanmıştır. Ölçeğe ait oluşan faktör yapısı aşağıda görülmektedir.

Tablo. 4.2.1.1. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Faktör Yapısı

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha
Faktör 1 (Özdeğer=6.895)	S17	0,683	12,869	0,817
	S5	0,624		
	S29	0,600		
	S28	0,598		
	S26	0,587		
	S32	0,561		
	S18	0,533		
	S2	0,496		
	S20	0,485		
	S19	0,480		
	S6	0,413		
Faktör 2 (Özdeğer=3.303)	S3	0,703	9,685	0,781
	S8	0,692		
	S7	0,662		
	S1	0,623		
	S15	0,508		
	S31	0,502		
	S14	0,497		
Faktör 3 (Özdeğer=1.850)	S13	0,770	8,309	0,713
	S33	0,751		
	S24	0,455		
	S23	0,404		
Faktör 4 (Özdeğer=1.504)	S12	0,696	7,093	0,651
	S25	0,660		
	S4	0,581		
	S27	0,506		
	S11	0,453		

	S16	0,334		
Faktör 5 (Özdeğer=1.344)	S9	0,719	5,554	0,636
	S21	0,615		
	S30	0,475		
Faktör 6 (Özdeğer=1.185)	S22	0,611	5,221	0,632
	S10	0,448		
Toplam Varyans %48.731				

Psikolojik dayanıklılık ölçeğinin faktör analizi değerlendirilmesinde özdeğeri birden büyük faktörlerin ele alınmasına, değişkenlerin faktör içerisindeki ağırlığını gösteren faktör yüklerinin yüksek olmasına, aynı değişken için faktör yüklerinin birbirine yakın olmamasına dikkat edilmiştir. Güvenirliğine ilişkin bulunan alpha ve açıklanan varyans değerine göre Psikolojik dayanıklılık ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir araç olduğu anlaşılmıştır. Bu çalışmada elde edilen faktör yapısı yerine ölçeğin orijinal boyutları ve puanlaması kullanılmıştır.

4.2.2. Tükenmişlik Ölçeği Güvenilirlik ve Faktör Analizi

Tükenmişlik ölçeğindeki 22 maddenin güvenilirliğini hesaplamak için iç tutarlılık katsayısı olan “Cronbach Alpha” hesaplanmıştır. Ölçeğin genel güvenilirliği $\alpha=0.669$ olarak yüksek bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliğinin ortaya koymak için açıklayıcı(açımlayıcı) faktör analizi yöntemi uygulanmıştır. Yapılan Barlett testi sonucunda ($p=0.000<0.05$) faktör analizine alınan değişkenler arasında ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Yapılan test sonucunda ($KMO=0.868>0,60$) örnek büyüklüğünün faktör analizi uygulanması için yeterli olduğu tespit edilmiştir. Faktör analizi uygulamasında varimax yöntemi seçilerek faktörler arasındaki ilişkinin yapısının aynı kalması sağlanmıştır. Faktör analizi sonucunda değişkenler toplam açıklanan varyansı %47.706 olan 3 faktör altında toplanmıştır. Güvenirliğine ilişkin bulunan alpha ve açıklanan varyans değerine göre Tükenmişlik ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir araç olduğu anlaşılmıştır. Ölçeğe ait oluşan faktör yapısı aşağıda görülmektedir.

Tablo. 4.2.2.1.Tükenmişlik Ölçeği Faktör Yapısı

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha
Faktör1 (Özdeğer=6.620)	M6	0,785	20,626	0,854
	M8	0,756		
	M2	0,733		
	M13	0,669		
	M16	0,665		
	M3	0,635		
	M14	0,593		
	M1	0,422		
Faktör2 (Özdeğer=2.337)	M19	0,687	14,972	0,782
	M4	0,681		
	M18	0,673		
	M17	0,652		
	M7	0,615		
	M12	0,554		
	M9	0,542		
	M21	0,403		
Faktör2 (Özdeğer=1.539)	M5	0,677	12,108	0,740
	M15	0,663		
	M22	0,607		
	M10	0,600		
	M11	0,521		
	M20	0,413		
Toplam Varyans %47.706				

Tükenmişlik ölçeğinin faktör analizi değerlendirilmesinde özdeğeri birden büyük faktörlerin ele alınmasına, değişkenlerin faktör içerisindeki ağırlığını gösteren faktör yüklerinin yüksek olmasına, aynı değişken için faktör yüklerinin birbirine yakın olmamasına dikkat edilmiştir. Ölçeği oluşturan faktörlerin güvenirlik katsayıları ve açıklanan varyans oranlarının yüksek olması ölçeğin güçlü bir faktör yapısına sahip olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada elde edilen faktör yapısı yerine ölçeğin orijinal boyutları ve puanlaması kullanılmıştır.

4.3. Fark Analizleri

4.3.1. Engelli Çocuğun olup olmama Durumuna Göre Fark Analizleri:

Bu çalışmanın genel amacı çerçevesinde birinci olarak “bireylerin engelli çocuğunun olup olmaması ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.1.1: Bireylerin Engelli Çocuğunun Olup Olmamasına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kendilik algısı alt ölçeği	Yok	153	187.72	28720.50	14119.50	-1.47
	Var	203	171.55	34825.50		
	Toplam	356				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Gelecek kaygısı alt ölçeği	Yok	153	164.58	25180.00	13399.00	-2.25
	Var	203	189.00	38366.00		
	Toplam	356				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Yapısal stil alt ölçeği	Yok	153	181.26	27733.50	15106.50	-.444
	Var	203	176.42	35812.50		
	Toplam	356				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	Yok	153	167.16	25575.50	13794.50	-1.82
	Var	203	187.05	37970.50		
	Toplam	356				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Aile uyumu alt ölçeği	Yok	153	160.29	24524.50	12743.50	-2.91
	Var	203	192.22	37970.50		
	Toplam	356				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	Yok	153	183.55	28083.50	14756.50	-.808
	Var	203	174.69	35462.50		
	Toplam	356				

*p<0.05

Tablo 4.3.1.1’de görüldüğü gibi; bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında kendilik algısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında gelecek kaygısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Gelecek kaygısı alt ölçeği puanları açısından engelli çocuğu olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$U=13399.00$, $p=.024$]. **Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğu olmayan bireylere oranla gelecek kaygısı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında yapısal stil alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında aile uyumu alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Aile uyumu alt ölçeği puanları açısından engelli çocuğu olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$U=12743.50$, $p=.004$]. **Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğu olmayan bireylere oranla aile uyumu düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında psikolojik dayanıklılık ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$). Bu bulgular ışığında 1.hipotezimiz reddedilmiştir.

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde ikinci olarak “bireylerin engelli çocuğunun olup olmaması ile bireylerin tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.1.2: Bireylerin Engelli Çocuğunun Olup Olmamasına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duygusal tükenme alt ölçeği	Yok	153	137.71	21069.00	9288.00	-6.50
	Var	203	209.25	42477.00		
	Toplam	356				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duyarsızlaşma alt ölçeği	Yok	153	156.04	23874.50	12093.50	-3.62
	Var	203	195.43	39671.50		
	Toplam	356				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kişisel başarı alt ölçeği	Yok	153	218.27	33396.00	9444.00	-6.34
	Var	203	148.52	30150.00		
	Toplam	356				

*p<0.05

Tablo 4.3.1.2’da görüldüğü gibi; bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından engelli çocuğu olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$U=9288.00$, $p=.000$]. **Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğu olmayan bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Duyarsızlaşma alt ölçeği puanları açısından engelli çocuğu olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$U=12093.50$, $p=.000$]. **Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğu olmayan bireylere oranla duyarsızlaşma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır

($p<0.05$). Kişisel başarı alt ölçeği puanları açısından engelli çocuğu olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$U=9444.00$, $p=.000$]. **Engelli çocuğu olmayan bireylerin engelli çocuğu olan bireylere oranla kişisel başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında tükenmişlik ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Tükenmişlik ölçeği puanları açısından engelli çocuğu olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$U=11640.00$, $p=.000$]. **Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğu olmayan bireylere oranla tükenmişlik düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.** Bu bulgular ışığında 2. Hipotezimiz reddedilmiştir.

4.3.2. Yaş Durumuna Göre Korelasyon Analizleri

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde üçüncü olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin yaşları ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.2.1.: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Yaşları İle Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Yaş
Kendilik algısı alt ölçeği	r	.034
	p	.679
Gelecek kaygısı alt ölçeği	r	.135
	p	.096
Yapısal stil alt ölçeği	r	.016
	p	.847
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	r	.058
	p	.477
Aile uyumu alt ölçeği	r	.079
	p	.334
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	r	.175
	p	.031*

* $p<0.05$

Tablo 4.3.2.1’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin yaşları ile kendilik algısı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin yaşları ile gelecek kaygısı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin yaşları ile yapısal stil alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin yaşları ile sosyal yeterlilik alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin yaşları ile aile uyumu alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin yaşları ile sosyal kaynaklar alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin yaşları arttıkça sosyal kaynaklar ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde dördüncü olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin yaşları ile bireylerin tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.2.2.: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Yaşları İle Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Yaş
Duygusal tükenme alt ölçeği	r	.091
	p	.264
Duyarsızlaşma alt ölçeği	r	.107
	p	.187
Kişisel başarı alt ölçeği	r	-.084
	p	.301

Tablo 4.3.2.2’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin yaşları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin yaşları ile duyarsızlaşma alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin yaşları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde beşinci olarak “engelli çocuğu olan bireylerin yaşları ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.2.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Yaşları İle Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Yaş
Kendilik algısı alt ölçeği	r	-.148
	p	.035*
Gelecek kaygısı alt ölçeği	r	.009
	p	.904
Yapısal stil alt ölçeği	r	.082
	p	.245
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	r	.017
	p	.811
Aile uyumu alt ölçeği	r	.033
	p	.642
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	r	.015
	p	.829

* $p<0.05$

Tablo 4.3.2.2.’da görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin yaşları ile kendilik algısı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin yaşları arttıkça kendilik algısı ölçeğinden alınan puan da düşmektedir.**

Engelli çocuğu olman bireylerin yaşları ile gelecek kaygısı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin yaşları ile yapısal stil alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin yaşları ile sosyal yeterlilik alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin yaşları ile aile uyumu alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin yaşları ile sosyal kaynaklar alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde altıncı olarak “engelli çocuğu olan bireylerin yaşları ile bireylerin tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.2.3: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Yaşları İle Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Yaş
Duygusal tükenme alt ölçeği	r	.187
	p	.008*
Duyarsızlaşma alt ölçeği	r	.088
	p	.213
Kişisel başarı alt ölçeği	r	-.152
	p	.031*

* $p<0.05$

Tablo 4.3.2.3’da görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin yaşları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin yaşları arttıkça duygusal tükenme ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin yaşları ile duyarsızlaşma alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin yaşları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin yaşları arttıkça kişisel başarı ölçeğinden alınan puan da düşmektedir.**

4.3.3. Eğitim Düzeyine Göre Fark Analizleri:

Bu araştırmanın genel amacı yedinci olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin eğitim düzeyleri ile psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.3.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kendilik algısı alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	36	75.25	3	5.15	.161	-
	Ortaokul mezunu	24	95.29				
	Lise mezunu	33	70.55				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	60	74.28				
	Toplam	153					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Gelecek kaygısı alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	36	81.74	3	6.31	.097	-
	Ortaokul mezunu	24	93.35				
	Lise mezunu	33	65.89				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	60	73.73				
	Toplam	153					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark

Yapısal stil alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	36	83.92	3	7.25	.064	-
	Ortaokul mezunu	24	94.40				
	Lise mezunu	33	67.74				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	60	70.98				
	Toplam	153					

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	36	83.54	3	7.99	.056	-
	Ortaokul mezunu	24	85.04				
	Lise mezunu	33	78.18				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	60	80.21				
	Toplam	153					

Eğitim düzeyi	<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Aile uyumu alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	36	91.32	3	9.92	.019*
	Ortaokul mezunu	24	90.46			
	Lise mezunu	33	68.56			
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	60	67.67			
	Toplam	153				

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	36	92.29	3	7.10	.069	-
	Ortaokul mezunu	24	81.73				
	Lise mezunu	33	68.47				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	60	70.63				
	Toplam		153				

*p<0.05

Tablo 4.3.3.1’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin kendilik algısı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır (p>0.05). Buna göre kendilik algısı alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin gelecek kaygısı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre gelecek kaygısı alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin yapısal stil alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre yapısal stil alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin eğitim düzeyleri arasında aile uyumu alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$k-w=9.92$, $p=.019$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Aile uyumu alt ölçeği puanları açısından ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla aile uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı sekizinci olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin eğitim düzeyleri ile tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.3.2: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duygusal tükenme ölçeği	İlkokul mezunu ve	36	98.50	3	16.86	.001*	1
	Ortaokul mezunu	24	88.38				
	Lise mezunu	33	60.56				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	60	68.59				
	Toplam	153					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duyarsızlaşma alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	36	87.00	3	5.48	.140	-
	Ortaokul mezunu	24	84.83				
	Lise mezunu	33	64.98				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	60	74.48				
	Toplam	153					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kişisel başarı alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	36	70.11	3	2.19	.532	-
	Ortaokul mezunu	24	82.48				
	Lise mezunu	33	84.03				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	60	75.08				
	Toplam	153					

*p<0.05

Tablo 4.3.3.2’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin eğitim düzeyleri arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [k-w=16.86, p=.001]. Bu işlemin ardından Kruskal

Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre duyarsızlaşma alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre kişisel başarı alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı dokuzuncu olarak “engelli çocuğu olan bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.3.3: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kendilik algısı alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	93	98.39	3	5.67	.128	-
	Ortaokul mezunu	42	92.87				
	Lise mezunu	50	106.50				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	129.47				
	Toplam	203					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Gelecek kaygısı alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	93	103.43	3	2.46	.483	-
	Ortaokul mezunu	42	94.12				
	Lise mezunu	50	109.97				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	90.86				
	Toplam	203					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Yapısal stil alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	93	103.82	3	.885	.829	-
	Ortaokul mezunu	42	100.36				
	Lise mezunu	50	104.12				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	90.56				
	Toplam	203					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	93	98.45	3	1.31	.725	-
	Ortaokul mezunu	42	109.15				
	Lise mezunu	50	104.88				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	95.64				
	Toplam	203					

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Aile uyumu alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	93	112.60				
	Ortaokul mezunu	42	94.38				
	Lise mezunu	50	97.27	3			
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	78.17		7.08	.069	-
	Toplam	203					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	93	104.65				
	Ortaokul mezunu	42	91.30				
	Lise mezunu	50	105.45	3			
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	103.72		1.78	.618	-
	Toplam	203					

Tablo 4.3.3.3’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin kendilik algısı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre kendilik algısı alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin gelecek kaygısı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre gelecek kaygısı alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin yapısal stil alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre;

grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre yapısal stil alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin aile uyumu alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre aile uyumu alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı onuncu olarak “engelli çocuğu olan bireylerin tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.3.4: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duygusal tükenme ölçeği	İlkokul mezunu ve	93	108.70	3	14.82	.002	1 - 2 - 3
	Ortaokul mezunu	42	117.92				
	Lise mezunu	50	90.87				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	61.14				
	Toplam	203					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duyarsızlaşma alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	93	119.43	3	16.71	.001*	1
	Ortaokul mezunu	42	95.55				
	Lise mezunu	50	81.99				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	82.58				
	Toplam	203					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kişisel başarı alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	93	88.05	3	19.09	.000*	3 - 4
	Ortaokul mezunu	42	96.17				
	Lise mezunu	50	117.01				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	145.97				
	Toplam	203					

*p<0.05

Tablo 4.3.3.4’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin eğitim düzeyleri arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [k-w=14.82, p=.002]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından lise mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Lise mezunu ve altı olan**

bireylerin diğer bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Engelli çocuğu olan bireylerin eğitim düzeyleri arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [k-w=16.71, p=.001]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Duyarsızlaşma alt ölçeği puanları açısından ilkokul mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. İlkokul mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duyarsızlaşma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin eğitim düzeyleri arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [k-w=19.09, p=.000]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Kişisel başarı alt ölçeği puanları açısından lise mezunu ve üzeri olan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır. Lise mezunu ve üzeri olan bireylerin diğer bireylere oranla kişisel başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

4.3.4. Çalışma Durumuna Göre Fark Analizleri:

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on birinci olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıkları ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.4.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadıklarına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kendilik algısı alt ölçeği	Çalışmıyor	68	73.62	5006.00	2660.00	-.851
	Çalışıyor	85	79.71	6775.00		
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Gelecek kaygısı alt ölçeği	Çalışmıyor	68	78.19	5317.00	2809.00	-.303
	Çalışıyor	85	76.05	6464.00		
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Yapısal stil alt ölçeği	Çalışmıyor	68	79.77	5425.50	2701.50	-.699
	Çalışıyor	85	74.78	6356.50		
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	Çalışmıyor	68	82.60	5616.50	2509.50	-1.41
	Çalışıyor	85	72.52	6164.50		
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Aile uyumu alt ölçeği	Çalışmıyor	68	85.02	5781.50	2344.50	-2.01
	Çalışıyor	85	70.58	5999.50		
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	Çalışmıyor	68	84.13	5720.50	2405.50	-1.78
	Çalışıyor	85	71.30	6060.50		
	Toplam	153				

*p<0.05

Tablo 4.3.4.1.'de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında kendilik algısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında gelecek kaygısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında yapısal stil alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında aile uyumu alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Aile uyumu alt ölçeği puanları açısından herhangi bir işte çalışmayan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$U=2344.50$, $p=.044$]. **Herhangi bir işte çalışmayan bireylerin herhangi bir işte çalışan bireylere oranla aile uyumu düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on ikinci olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıkları ile bireylerin tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.4.2: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadıklarına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duygusal tükenme alt ölçeği	Çalışmıyor	68	90.91	6182.00	1944.00	-3.48
	Çalışıyor	85	65.87	5599.00		
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duyarsızlaşma alt ölçeği	Çalışmıyor	68	82.89	5636.50	2489.50	-1.50
	Çalışıyor	85	72.29	6144.50		
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kişisel başarı alt ölçeği	Çalışmıyor	68	76.85	5225.50	2879.50	-.039
	Çalışıyor	85	77.12	6555.50		
	Toplam	153				

*p<0.05

Tablo 4.3.4.2’da görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından herhangi bir işte çalışmayan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$U=1944.00$, $p=.000$]. **Herhangi bir işte çalışmayan bireylerin herhangi bir işte çalışan bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on üçüncü olarak “engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıkları ile bireylerin psikolojik

dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.4.3: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadıklarına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kendilik algısı alt ölçeği	Çalışmıyor	134	107.56	14413.00	3878.00	-1.89
	Çalışıyor	69	91.20	6293.00		
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Gelecek kaygısı alt ölçeği	Çalışmıyor	134	103.30	13842.00	4449.00	-.446
	Çalışıyor	69	99.48	6864.00		
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Yapısal stil alt ölçeği	Çalışmıyor	134	100.51	13468.50	4423.50	-.508
	Çalışıyor	69	104.89	7237.50		
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	Çalışmıyor	134	99.90	13387.00	4342.00	-.715
	Çalışıyor	69	106.07	7319.00		
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Aile uyumu alt ölçeği	Çalışmıyor	134	106.62	14287.00	4004.00	-1.56
	Çalışıyor	69	93.03	6419.00		
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	Çalışmıyor	134	106.52	14273.50	4017.50	-1.53
	Çalışıyor	69	93.22	6432.50		
	Toplam	203				

Tablo 4.3.4.3’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında kendilik algısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında gelecek kaygısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında yapısal stil alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında aile uyumu alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on dördüncü olarak “engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıkları ile bireylerin tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.4.4: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadıklarına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duygusal tükenme alt ölçeği	Çalışmıyor	134	109.31	14648.00	3643.00	-2.47
	Çalışıyor	69	87.80	6058.00		
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duyarsızlaşma alt ölçeği	Çalışmıyor	134	112.55	15081.50	3209.50	-3.59
	Çalışıyor	69	81.51	5624.50		
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kişisel başarı alt ölçeği	Çalışmıyor	134	103.22	13832.00	4459.00	-.415
	Çalışıyor	69	99.62	6874.00		
	Toplam	203				

*p<0.05

Tablo 4.3.4.4’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından herhangi bir işte çalışmayan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$U=3643.00$, $p=.013$]. **Herhangi bir işte çalışmayan bireylerin herhangi bir işte çalışan bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Duyarsızlaşma alt ölçeği puanları açısından herhangi bir işte çalışmayan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$U=3209.50$, $p=.000$]. **Herhangi bir işte çalışmayan bireylerin herhangi bir işte çalışan bireylere oranla duyarsızlaşma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

4.3.5. Eşlerin Eğitim Düzeylerine Göre Fark Analizleri:

Bu araştırmanın genel amacı on beşinci olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri ile psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.5.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Eşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kendilik algısı alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	24	79.79	3	1.52	.677	-
	Ortaokul mezunu	26	84.38				
	Lise mezunu	57	76.80				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	46	71.62				
	Toplam	153					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Gelecek kaygısı alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	24	95.88	3	7.85	.049*	1
	Ortaokul mezunu	26	85.38				
	Lise mezunu	57	69.62				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	46	71.55				
	Toplam	153					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark

Yapısal stil alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	24	89.33	3	10.11	.018*	1
	Ortaokul mezunu	26	85.13				
	Lise mezunu	57	81.61				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	46	60.25				
	Toplam	153					

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	24	83.33	3	1.91	.590	-
	Ortaokul mezunu	26	83.46				
	Lise mezunu	57	76.15				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	46	71.10				
	Toplam	153					

Eğitim düzeyi	<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Aile uyumu alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	24	90.46	3	7.25	.064
	Ortaokul mezunu	26	80.08			
	Lise mezunu	57	80.97			
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	46	63.32			
	Toplam	153				

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	24	91.00	3	6.57	.087	-
	Ortaokul mezunu	26	84.60				
	Lise mezunu	57	77.28				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	46	65.05				
	Toplam	153					

***p<0.05**

Tablo 4.3.5.1’da görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin kendilik algısı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eşlerinin eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre kendilik algısı alt ölçeği puanı bireylerin eşlerinin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında gelecek kaygısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$k-w=7.85$, $p=.049$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Gelecek kaygısı alt ölçeği puanları açısından eşi ilkokul mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Eşi ilkokul mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla gelecek kaygısı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında yapısal stil alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$k-w=10.11$, $p=.018$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Yapısal stil alt ölçeği puanları açısından eşi lise mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Eşi lise mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla yapısal stil düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eşlerinin eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı eşlerinin bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin aile uyumu alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eşlerinin eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre aile uyumu alt ölçeği puanı eşlerinin bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır. Engelli çocuğu olmayan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eşlerinin eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Buna göre sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı bireylerin eşlerinin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı on altıncı olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.5.2.: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Eşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duygusal tükenme ölçeği	İlkokul mezunu ve	24	93.85	3	10.91	.012*	1
	Ortaokul mezunu	26	82.23				-
	Lise mezunu	57	81.01				2
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	46	60.28				-
	Toplam	153					3
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duyarsızlaşma alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	24	88.94	3	8.42	.038*	1
	Ortaokul mezunu	26	76.44				-
	Lise mezunu	57	83.88				2
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	46	62.57				-
	Toplam	153					3
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kişisel başarı alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	24	87.60	3	3.21	360	-
	Ortaokul mezunu	26	78.35				-
	Lise mezunu	57	69.59				-
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	46	79.89				-
	Toplam	153					-

*p<0.05

Tablo 4.3.5.2’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$k-w=10.91$, $p=.012$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından eşi lise mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Eşi lise mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$k-w=8.42$, $p=.038$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Duyarsızlaşma alt ölçeği puanları açısından eşi lise mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Eşi lise mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duyarsızlaşma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eşlerinin eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre kişisel başarı alt ölçeği puanı bireylerin eşlerinin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı on yedinci olarak “engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri ile psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.5.3: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kendilik algısı alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	81	86.20	3	10.61	.014*	3
	Ortaokul mezunu	44	106.55				
	Lise mezunu	60	115.43				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	117.22				
	Toplam	203					4
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Gelecek kaygısı alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	81	101.57	3	.187	.980	-
	Ortaokul mezunu	44	105.19				
	Lise mezunu	60	100.89				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	99.81				
	Toplam	203					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Yapısal stil alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	81	89.04	3	7.05	.070	-
	Ortaokul mezunu	44	110.19				
	Lise mezunu	60	113.05				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	103.47				
	Toplam	203					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	81	102,43	3	.462	.927	-
	Ortaokul mezunu	44	104,75				
	Lise mezunu	60	101,88				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	93,78				
	Toplam	203					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark

Aile uyumu alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	81	106,23	3	2.66	.446	-
	Ortaokul mezunu	44	108,90				
	Lise mezunu	60	94,63				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	90,69				
	Toplam	203					

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	81	93,51	3	3.00	.391	-
	Ortaokul mezunu	44	109,63				
	Lise mezunu	60	107,56				
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	103,06				
	Toplam	203					

* $p < 0.05$

Tablo 4.3.5.3’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında kendilik algısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$k-w=10.61$, $p=.014$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Kendilik algısı alt ölçeği puanları açısından eşi lise mezunu ve üzeri olan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır. Eşi lise mezunu ve üzeri olan bireylerin diğer bireylere oranla kendilik algısı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin yapısal stil alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eşlerinin eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$). Buna göre yapısal stil alt ölçeği puanı eşlerinin bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eşlerinin eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre;

grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı eşlerinin bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin aile uyumu alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eşlerinin eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre aile uyumu alt ölçeği puanı eşlerinin bireylerin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eşlerinin eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı bireylerin eşlerinin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı on sekizinci olarak “engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.5.6: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duygusal tükenme ölçeği	İlkokul mezunu ve	81	114.15				
	Ortaokul mezunu	44	110.14				
	Lise mezunu	60	92.60	3			1
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	58.78		15.61	.001*	- 2
	Toplam	203					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duyarsızlaşma alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	81	115.75				
	Ortaokul mezunu	44	99.25				
	Lise mezunu	60	96.62	3			1
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	64.78		12.45	.003*	- 2
	Toplam	203					
Eğitim düzeyi		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kişisel başarı alt ölçeği	İlkokul mezunu ve	81	88.03				
	Ortaokul mezunu	44	91.00	3			
	Lise mezunu	60	114.38				3
	Üniversite veya yüksek lisans mezunu	18	150.47		21.14	.000*	- 4
	Toplam	203					

*p<0.05

Tablo 4.3.5.6’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [k-w=15.61, p=.001]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından eş**

orta okul mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Eşi ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [k-w=12.45, p=.003]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Duyarsızlaşma alt ölçeği puanları açısından eşi ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Eşi ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duyarsızlaşma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [k-w=21.14, p=.000]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Kişisel başarı alt ölçeği puanları açısından eşi lise mezunu ve üzeri olan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır. Eşi lise mezunu ve üzeri olan bireylerin diğer bireylere oranla kişisel başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

4.3.6. Eşlerin Çalışma Durumlarına Göre Fark Analizleri:

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on dokuzuncu olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığı ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.6.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Eşlerinin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadığına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kendilik algısı alt ölçeği	Çalışıyor	125	77.16	9644.50	1730.50	-.093
	Çalışmıyor	28	76.30	2136.50		
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Gelecek kaygısı alt ölçeği	Çalışıyor	125	79.54	9942.50	1432.50	-1.52
	Çalışmıyor	28	65.66	1838.50		
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Yapısal stil alt ölçeği	Çalışıyor	125	76.99	9623.50	1748.50	-.007
	Çalışmıyor	28	77.05	2157.50		
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	Çalışıyor	125	76.92	9614.50	1739.50	-.050
	Çalışmıyor	28	77.38	2166.50		
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Aile uyumu alt ölçeği	Çalışıyor	125	78.62	9828.00	1547.00	-.962
	Çalışmıyor	28	69.75	1953.00		
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	Çalışıyor	125	77.47	9684.00	1691.00	-.280
	Çalışmıyor	28	74.89	2097.00		
	Toplam	153				

Tablo 4.3.6.1’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında kendilik algısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında gelecek kaygısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında yapısal stil alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında aile uyumu alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirminci olarak “Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına ile bireylerin tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.6.2: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Eşlerinin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadığına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duygusal tükenme alt ölçeği	Çalışıyor	125	76.06	9508.00		
	Çalışmıyor	28	81.18	2273.00	1633.00	-.554
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duyarsızlaşma alt ölçeği	Çalışıyor	125	75.99	9498.50		
	Çalışmıyor	28	81.52	2282.50	1623.50	-.612
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kişisel başarı alt ölçeği	Çalışıyor	125	78.42	9802.00		
	Çalışmıyor	28	70.68	1979.00	1573.00	-.839
	Toplam	153				

Tablo 4.3.6.2’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi birinci olarak “engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığı ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.6.3.: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eşlerinin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadığına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kendilik algısı alt ölçeği	Çalışıyor	145	111.28	16135.00		
	Çalışmıyor	58	78.81	4571.00	2860.00	-3.58
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Gelecek kaygısı alt ölçeği	Çalışıyor	145	103.86	15059.50		
	Çalışmıyor	58	97.35	5646.50	3935.50	-.725
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Yapısal stil alt ölçeği	Çalışıyor	145	103.33	14983.50		
	Çalışmıyor	58	98.66	5722.50	4011.50	-.516
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	Çalışıyor	145	101.97	14785.00		
	Çalışmıyor	58	102.09	5921.00	4200.00	-.013
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Aile uyumu alt ölçeği	Çalışıyor	145	106.76	15479.50		
	Çalışmıyor	58	90.11	5226.50	3515.50	-1.83
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	Çalışıyor	145	107.78	15628.50		
	Çalışmıyor	58	87.54	5077.50	3366.50	-2.22
	Toplam	203				

*p<0.05

Tablo 4.3.6.3’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında kendilik algısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır (p<0.05). Kendilik

algısı alt ölçeği puanları açısından eşi herhangi bir işte çalışmakta olan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır [$U=2860.00$, $p=.000$]. **Eşi herhangi bir işte çalışmakta olan bireylerin eşi herhangi bir işte çalışmamakta olan bireylere oranla kendilik algısı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında gelecek kaygısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında yapısal stil alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında aile uyumu alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Sosyal kaynaklar alt ölçeği puanları açısından eşi herhangi bir işte çalışmakta olan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır [$U=3366.50$, $p=.026$]. **Eşi herhangi bir işte çalışmakta olan bireylerin eşi herhangi bir işte çalışmamakta olan bireylere oranla sosyal kaynaklar düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi ikinci olarak “engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına ile bireylerin tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.6.4.: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eşlerinin Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmadığına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duygusal tükenme alt ölçeği	Çalışıyor	145	97.25	14101.00		
	Çalışmıyor	58	113.88	6605.00	3516.00	-1.82
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duyarsızlaşma alt ölçeği	Çalışıyor	145	100.72	14604.50		
	Çalışmıyor	58	105.20	6101.50	4019.50	-.494
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kişisel başarı alt ölçeği	Çalışıyor	145	110.93	16084.50		
	Çalışmıyor	58	79.68	4621.50	2910.50	-3.43
	Toplam	203				

*p<0.05

Tablo 4.3.6.4’da görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Kişisel başarı alt ölçeği puanları açısından eşi herhangi bir işte çalışmakta olan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır [$U=2910.50$, $p=.001$]. **Eşi herhangi bir işte çalışmakta olan bireylerin eşi**

herhangi bir işte çalışmamakta olan bireylere oranla kişisel başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.3.7. Sahip Olunan Çocuk Sayısına Göre Fark Analizleri:

Bu araştırmanın genel amacı yirmi üçüncü olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin sahip olduğu çocuk sayısı ile psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.7.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kendilik algısı alt ölçeği	Bir çocuk	62	70.11	2	3.90	.142	-
	İki çocuk	64	85.16				
	Üç çocuk ve ↑	27	73.46				
	Toplam	153					
Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Gelecek kaygısı alt ölçeği	Bir çocuk	62	72.90	2	1.27	.530	
	İki çocuk	64	78.05				
	Üç çocuk ve ↑	27	83.91				
	Toplam	153					
Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Yapısal stil alt ölçeği	Bir çocuk	62	73.49	2	.979	.613	
	İki çocuk	64	81.06				
	Üç çocuk ve ↑	27	75.43				
	Toplam	153					
Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark

Sosyal yeterlilik alt ölçeği	Bir çocuk	62	81.22	2	2.54	.280	-
	İki çocuk	64	77.89				
	Üç çocuk ve ↑	27	65.20				
	Toplam	153					

Çocuk sayısı	<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
--------------	----------	-------------	-----------	-------	----------	--------------

Aile uyumu alt ölçeği	Bir çocuk	62	70.45	2	2.43	.296	-
	İki çocuk	64	82.59				
	Üç çocuk ve ↑	27	78.80				
	Toplam	153					

Çocuk sayısı	<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
--------------	----------	-------------	-----------	-------	----------	--------------

Sosyal kaynaklar alt ölçeği	Bir çocuk	62	74.57	2	.786	.675	-
	İki çocuk	64	80.71				
	Üç çocuk ve ↑	27	73.78				
	Toplam	153					

Tablo 4.3.7.1’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin kendilik algısı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre kendilik algısı alt ölçeği puanı bireylerin sahip olduğu çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin gelecek kaygısı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre gelecek kaygısı alt ölçeği puanı bireylerin sahip olduğu çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin yapısal stil alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre;

grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre yapısal stil alt ölçeği puanı bireylerin sahip olduğu çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı bireylerin sahip olduğu çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin aile uyumu alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre aile uyumu alt ölçeği puanı bireylerin sahip olduğu çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı bireylerin sahip olduğu çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı yirmi dördüncü olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin sahip olduğu çocuk sayısı ile tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.7.2: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duygusal tükenme ölçeği	Bir çocuk	62	70.10	2	8.71	.013*	3
	İki çocuk	64	74.23				
	Üç çocuk ve ↑	27	99.41				
	Toplam	153					
Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duyarsızlaşma alt ölçeği	Bir çocuk	62	69.04	2	4.39	.111	-
	İki çocuk	64	79.70				
	Üç çocuk ve ↑	27	88.87				
	Toplam	153					
Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kişisel başarı alt ölçeği	Bir çocuk	62	78.59	2	.136	.934	-
	İki çocuk	64	75.98				
	Üç çocuk ve ↑	27	75.76				
	Toplam	153					

*p<0.05

Tablo 4.3.7.2’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin sahip olduğu çocuk sayıları arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [k-w=8.71, p=.013]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından üç çocuğu ve ↑ olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Üç çocuğu ve ↑ olan bireylerin diğer bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre duyarsızlaşma alt ölçeği puanı bireylerin sahip olunan çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre kişisel başarı alt ölçeği puanı bireylerin sahip olunan çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı yirmi beşinci olarak “engelli çocuğu olan bireylerin sahip olduğu çocuk sayısı ile psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.7.3: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kendilik algısı alt ölçeği	Bir çocuk	47	114.79	2	5.07	.079	-
	İki çocuk	74	105.32				
	Üç çocuk ve ↑	82	91.67				
	Toplam	203					
Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Gelecek kaygısı alt ölçeği	Bir çocuk	47	102.54	2	.009	.996	-
	İki çocuk	74	102.12				
	Üç çocuk ve ↑	82	101.58				
	Toplam	203					
Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Yapısal stil alt ölçeği	Bir çocuk	47	97.28	2	.555	.757	-
	İki çocuk	74	105.34				
	Üç çocuk ve ↑	82	101.69				
	Toplam	203					
Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	Bir çocuk	47	98.40	2	1.01	.602	-
	İki çocuk	74	107.43				
	Üç çocuk ve ↑	82	99.16				
	Toplam	203					
Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Aile uyumu alt ölçeği	Bir çocuk	47	91.99	2	2.01	.365	-
	İki çocuk	74	107.34				
	Üç çocuk ve ↑	82	102.92				
	Toplam	203					
Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	Bir çocuk	47	96.40	2	2.60	.272	-
	İki çocuk	74	110.74				
	Üç çocuk ve ↑	82	97.32				
	Toplam	203					

Tablo 4.3.7.3’da görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin kendilik algısı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre kendilik algısı alt ölçeği puanı bireylerin sahip olduğu çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin gelecek kaygısı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre gelecek kaygısı alt ölçeği puanı bireylerin sahip olduğu çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin yapısal stil alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre yapısal stil alt ölçeği puanı bireylerin sahip olduğu çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı bireylerin sahip olduğu çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin aile uyumu alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre aile uyumu alt ölçeği puanı bireylerin sahip olduğu çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı bireylerin sahip olduğu çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı yirmi altıncı olarak “engelli çocuğu olan bireylerin sahip olduğu çocuk sayısı ile tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.7.4: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması

Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duygusal tükenme ölçeği	Bir çocuk	47	88.60	2	4.67	.097	-
	İki çocuk	74	100.01				
	Üç çocuk ve ↑	82	111.48				
	Toplam	203					
Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duyarsızlaşma alt ölçeği	Bir çocuk	47	95.00	2	3.05	.217	-
	İki çocuk	74	96.86				
	Üç çocuk ve ↑	82	110.65				
	Toplam	203					
Çocuk sayısı		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kişisel başarı alt ölçeği	Bir çocuk	47	113.79	2	11.55	.003*	1
	İki çocuk	74	113.33				-
	Üç çocuk ve ↑	82	85.02				2
	Toplam	203					

* $p<0.05$

Tablo 4.3.7.4’da görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre duygusal tükenme alt ölçeği puanı bireylerin sahip olunan çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sahip olunan çocuk sayıları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre duyarsızlaşma alt ölçeği puanı bireylerin sahip olunan çocuk sayılarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin sahip olduğu çocuk sayıları arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$k-w=11.55$, $p=.003$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Kişisel başarı alt ölçeği puanları açısından bir-iki çocuğu olan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır. Bir-iki çocuğu olan bireylerin diğer bireylere oranla kişisel başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

4.3.8. Doğum Biçimine Göre Fark Analizleri:

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi yedinci olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin doğum biçimleri ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.8.1: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Doğum Biçimlerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kendilik algısı ölçeği	Normal doğum	95	79.28	7531.50		
	Ameliyatla doğum	58	73.27	4249.50	2538.50	-.821
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Gelecek kaygısı ölçeği	Normal doğum	95	75.18	7142.00		
	Ameliyatla doğum	58	79.98	4639.00	2582.00	-.663
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Yapısal alt ölçeği	Normal doğum	95	81.57	7749.00		
	Ameliyatla doğum	58	69.52	4032.00	2321.00	-1.64
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal yeterlilik ölçeği	Normal doğum	95	74.97	7122.00		
	Ameliyatla doğum	58	80.33	4659.00	2562.00	-.733
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Aile uyumu alt ölçeği	Normal doğum	95	76.30	7248.50		
	Ameliyatla doğum	58	78.15	4532.50	2688.50	-.251
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	Normal doğum	95	77.29	7342.50		
	Ameliyatla doğum	58	76.53	4438.50	2727.50	-.104
	Toplam	153				

Tablo 4.3.8.1’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında kendilik algısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında gelecek kaygısı alt lçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında yapısal stil alt lçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında sosyal yeterlilik alt lçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında aile uyumu alt lçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında sosyal kaynaklar alt lçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi sekizinci olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin doğum biçimleri ile bireylerin tükenmişlik envanterinin alt leklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.8.2: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Doğum Biçimlerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duygusal tükenme alt ölçeği	Normal doğum	95	77.55	7367.50		
	Ameliyatla doğum	58	76.09	4413.50	2702.50	-.198
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duyarsızlaşma alt ölçeği	Normal doğum	95	76.92	7307.50		
	Ameliyatla doğum	58	77.13	4473.50	2747.50	-.029
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kişisel başarı alt ölçeği	Normal doğum	95	76.74	7290.50		
	Ameliyatla doğum	58	77.42	4490.50	2730.50	-.093
	Toplam	153				

Tablo 4.3.8.2’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olmayan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi dokuzuncu olarak “engelli çocuğu olan bireylerin doğum biçimleri ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.8.3: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Doğum Biçimlerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kendilik algısı ölçeği	Normal doğum	128	99.14	12690.00		
	Ameliyatla doğum	75	106.88	8016.00	4434.00	-.913
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Gelecek kaygısı ölçeği	Normal doğum	128	101.64	13010.50		
	Ameliyatla doğum	75	102.61	7695.50	4754.50	-.115
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Yapısal alt ölçeği	Normal doğum	128	102.28	13092.00		
	Ameliyatla doğum	75	101.52	7614.00	4764.00	-.090
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal yeterlilik ölçeği	Normal doğum	128	99.05	12678.00		
	Ameliyatla doğum	75	107.04	8078.00	4422.00	-.944
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Aile uyumu alt ölçeği	Normal doğum	128	98.66	12628.00		
	Ameliyatla doğum	75	107.71	8078.00	4372.00	-1.06
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	Normal doğum	128	103.50	13247.50		
	Ameliyatla doğum	75	99.45	7458.50	4608.50	-.476
	Toplam	203				

Tablo 4.3.8.3’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında kendilik algısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında gelecek kaygısı alt lçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında yapısal stil alt lçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında sosyal yeterlilik alt lçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında aile uyumu alt lçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında sosyal kaynaklar alt lçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

4.3.9. Eşler Arasında Akrabalık Bağının Olma Durumuna Göre Fark Analizleri

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi sekizinci olarak “engelli çocuğu olan bireylerin doğum biçimleri ile bireylerin tukenmişlik envanterinin alt leklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.9.1: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Doğum Biçimlerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duygusal tükenme alt ölçeği	Normal doğum	95	77.55	7367.50		
	Ameliyatla doğum	58	76.09	4413.50	2702.50	-.198
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duyarsızlaşma alt ölçeği	Normal doğum	95	76.92	7307.50		
	Ameliyatla doğum	58	77.13	4473.50	2747.50	-.029
	Toplam	153				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kişisel başarı alt ölçeği	Normal doğum	95	76.74	7290.50		
	Ameliyatla doğum	58	77.42	4490.50	2730.50	-.093
	Toplam	153				

Tablo 4.3.9.1’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin doğum biçimlerine göre gruplar arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde otuzuncu olarak “engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığı ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

**Tablo 4.3.9.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eşleriyle Aralarında
Akrabalık Olup Olmadığına Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık
Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle
Karşılaştırılması**

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kendilik algısı ölçeği	Akrabalık var	70	96.15	6730.50		
	Akrabalık yok	133	105.08	13975.50	4245.50	-1.03
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Gelecek kaygısı ölçeği	Akrabalık var	70	101.96	7137.00		
	Akrabalık yok	133	102.02	13569.00	4652.00	-.008
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Yapısal alt ölçeği	Akrabalık var	70	100.79	7055.00		
	Akrabalık yok	133	102.64	13651.00	4570.00	-.215
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal yeterlilik ölçeği	Akrabalık var	70	107.24	7507.00		
	Akrabalık yok	133	99.24	13199.00	4288.00	-.931
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Aile uyumu alt ölçeği	Akrabalık var	70	106.16	7431.00		
	Akrabalık yok	133	99.81	13275.00	4364.00	-.735
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	Akrabalık var	70	99.98	6998.50		
	Akrabalık yok	133	103.06	13707.50	4513.50	-.357
	Toplam	203				

Tablo 4.3.9.2’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığına göre gruplar arasında kendilik algısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığına göre gruplar arasında gelecek kaygısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığına göre gruplar arasında yapısal stil alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığına göre gruplar arasında sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığına göre gruplar arasında aile uyumu alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığına göre gruplar arasında sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

4.3.10. Engelli Çocuğun Yaşına Göre Fark Analizleri:

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde otuz birinci olarak “engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığı ile bireylerin tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.10.1: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Eşleriyle Aralarında Akrabalık Olup Olmadığına Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duygusal tükenme alt ölçeği	Akrabalık var	70	117.05	8193.50		
	Akrabalık yok	133	94.08	12512.50	3601.50	-2.65
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duyarsızlaşma alt ölçeği	Akrabalık var	70	112.79	7895.00		
	Akrabalık yok	133	96.32	12811.00	3900.00	-1.91
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kişisel başarı alt ölçeği	Akrabalık var	70	87.94	6155.50		
	Akrabalık yok	133	109.40	14550.50	3670.50	-2.48
	Toplam	203				

*p<0.05

Tablo 4.3.10.1’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığına göre gruplar arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından eşiyile aralarında akrabalığı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$U=3601.50$, $p=.008$]. **Eşiyile aralarında akrabalığı olan bireylerin eşiyile aralarında akrabalığı olmayan bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığına göre gruplar arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığına göre gruplar arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Kişisel başarı alt ölçeği puanları açısından eşiyile aralarında akrabalık bağı olmayan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır [$U=3670.50$, $p=.013$]. **Eşiyile aralarında akrabalık bağı olmayan bireylerin eşiyile**

aralarında akrabalık bağı olan bireylere oranla kişisel başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde otuz ikinci olarak “engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.10.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Engelli Çocuğunun Yaşları İle Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Yaş
Kendilik algısı alt ölçeği	r	-.118
	p	.093
Gelecek kaygısı alt ölçeği	r	.100
	p	.156
Yapısal stil alt ölçeği	r	.122
	p	.083
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	r	.099
	p	.162
Aile uyumu alt ölçeği	r	.143
	p	.042*
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	r	.059
	p	.404

*p<0.05

Tablo 4.3.10.2’da görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile kendilik algısı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05).

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile gelecek kaygısı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05).

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile yapısal stil alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile sosyal yeterlilik alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile aile uyumu alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin engelli çocuğunun yaşları arttıkkça aile uyum ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile sosyal kaynaklar alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

4.3.11. Engelli Çocuğun Kaçınıcı Çocuk Olduğuna Göre Fark Analizleri:

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde otuz üçüncü olarak “engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile bireylerin tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.11.1: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Engelli Çocuğunun Yaşları İle Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Yaş
Duygusal tükenme alt ölçeği	r	.284
	p	.000*
Duyarsızlaşma alt ölçeği	r	.217
	p	.002*
Kişisel başarı alt ölçeği	r	-.202
	p	.004*

* $p<0.05$

Tablo 4.3.11.1’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin engelli çocuğunun yaşları arttıkça duygusal tükenme ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile duyarsızlaşma alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin engelli çocuğunun yaşları arttıkça duyarsızlaşma ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin engelli çocuğunun yaşları arttıkça kişisel başarı ölçeğinden alınan puan da düşmektedir.**

Bu araştırmanın genel amacı otuz dördüncü olarak “engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun kaçınıcı çocuk olduğu ile psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

**Tablo 4.3.11.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Kaçınıcı Çocuk Olduğuna
Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları
Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması**

Doğum sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>Df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kendilik algısı alt ölçeği	Birinci çocuk	79	106.99	2	1.90	.385	-
	İkinci çocuk	68	103.48				
	Üçüncü çocuk ve ↑	56	93.16				
	Toplam	203					
Doğum sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>Df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Gelecek kaygısı alt ölçeği	Birinci çocuk	79	105.11	2	.423	.810	-
	İkinci çocuk	68	98.99				
	Üçüncü çocuk ve ↑	56	101.28				
	Toplam	203					
Doğum sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>Df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Yapısal stil alt ölçeği	Birinci çocuk	79	102.28	2	.239	.887	-
	İkinci çocuk	68	104.13				
	Üçüncü çocuk ve ↑	56	99.02				
	Toplam	203					
Doğum sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>Df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	Birinci çocuk	79	99.47	2	.542	.762	-
	İkinci çocuk	68	101.02				
	Üçüncü çocuk ve ↑	56	106.76				
	Toplam	203					
Doğum sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>Df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Aile uyumu alt ölçeği	Birinci çocuk	79	99.02	2	.360	.835	-
	İkinci çocuk	68	104.63				
	Üçüncü çocuk ve ↑	56	103.02				
	Toplam	203					
Doğum sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	Birinci çocuk	79	99.66	2	1.68	.432	-
	İkinci çocuk	68	109.27				
	Üçüncü çocuk ve ↑	56	96.46				
	Toplam	203					

Tablo 4.3.11.2’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin kendilik algısı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çocukların doğum sıraları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre kendilik algısı alt ölçeği puanı bireylerin çocukların doğum sıralarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin gelecek kaygısı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çocukların doğum sıraları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre gelecek kaygısı alt ölçeği puanı bireylerin çocukların doğum sıralarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin yapısal stil alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çocukların doğum sıraları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre yapısal stil alt ölçeği puanı bireylerin çocukların doğum sıralarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çocukların doğum sıraları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı bireylerin çocukların doğum sıralarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin aile uyumu alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çocukların doğum sıraları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre aile uyumu alt ölçeği puanı bireylerin çocukların doğum sıralarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çocukların doğum sıraları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı bireylerin çocukların doğum sıralarına göre farklılık yaratmaktadır.

4.3.12. Engelli Çocuğun Okula Gitme Durumlarına Göre Fark Analizleri

Bu araştırmanın genel amacı otuz beşinci olarak “engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun kaçınıcı çocuk olduğu ile tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.12.1: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Kaçınıcı Çocuk Olduğuna Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması

Doğum sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>Df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duygusal tükenme ölçeği	Birinci çocuk	79	102.71	2	2.40	.301	-
	İkinci çocuk	68	94.16				
	Üçüncü çocuk ve ↑	56	110.52				
	Toplam	203					
Doğum sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>Df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Duyarsızlaşma alt ölçeği	Birinci çocuk	79	104.72	2	2.66	.264	-
	İkinci çocuk	68	92.93				
	Üçüncü çocuk ve ↑	56	109.18				
	Toplam	203					
Doğum sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>Df</i>	X^2	<i>P</i>	Anlamlı fark
Kişisel başarı alt ölçeği	Birinci çocuk	79	107.73	2	5.67	.058	-
	İkinci çocuk	68	108.42				
	Üçüncü çocuk ve ↑	56	86.13				
	Toplam	203					

Tablo 4.3.12.1’da görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çocukların doğum sıraları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre duygusal tükenme alt ölçeği puanı bireylerin çocukların doğum sıralarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çocukların doğum sıraları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre duyarsızlaşma alt ölçeği puanı bireylerin çocukların doğum sıralarına göre farklılık yaratmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çocukların doğum sıraları açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre kişisel başarı alt ölçeği puanı bireylerin çocukların doğum sıralarına göre farklılık yaratmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde otuz altıncı olarak “engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının okula gidip gitmedikleri ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.12.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Çocuklarının Okula Gidip Gitmediklerine Göre Grupların Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kendilik algısı ölçeği	Okula gidiyor	89	98.63	8778.00	4773.00	-.728
	Okula gitmiyor	114	104.63	11928.00		
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Gelecek kaygısı ölçeği	Okula gidiyor	89	102.05	9082.50	5068.50	-.011
	Okula gitmiyor	114	101.96	11623.50		
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Yapısal alt ölçeği	Okula gidiyor	89	105.56	9395.00	4756.00	-.770
	Okula gitmiyor	114	99.22	11311.00		
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal yeterlilik ölçeği	Okula gidiyor	89	111.76	9947.00	4204.00	-2.11
	Okula gitmiyor	114	94.38	10759.00		
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Aile uyumu alt ölçeği	Okula gidiyor	89	108.03	9614.50	4536.50	-1.29
	Okula gitmiyor	114	97.29	11091.50		
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	Okula gidiyor	89	104.01	9256.50	4894.50	-.432
	Okula gitmiyor	114	100.43	11449.50		
	Toplam	203				

*p<0.05

Tablo 4.3.12.2’da görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının okula gidip gitmediklerine göre gruplar arasında kendilik algısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır (p>0.05).

Engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında çocuklarının okula gidip gitmediklerine göre gruplar arasında gelecek kaygısı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının okula gidip gitmediklerine göre gruplar arasında yapısal stil alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının okula gidip gitmediklerine göre gruplar arasında sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p<0.05$). Sosyal yeterlilik alt ölçeği puanları açısından çocuğu okula giden bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır [$U=4204.00$, $p=.035$]. **Çocuğu okula giden bireylerin çocuğu okula gitmeyen bireylere oranla sosyal yeterlilik düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının okula gidip gitmediklerine göre gruplar arasında aile uyumu alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının okula gidip gitmediklerine göre gruplar arasında sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

4.3.13. Engelli Çocuğun Özel Eğitim Alma Sürelerine Göre Fark Analizleri

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde otuz yedinci olarak “engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının okula gidip gitmedikleri ile bireylerin tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

**Tablo 4.3.13.1: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Çocuklarının Okula
Gidip Gitmediklerine Göre Grupların Tükenmişlik Envanterinin Alt
Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U”Testi İle Karşılaştırılması**

Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duygusal tükenme alt ölçeği	Okula gidiyor	89	108.80	9683.00		
	Okula gitmiyor	114	96.69	11023.00	4468.00	-1.45
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Duyarsızlaşma alt ölçeği	Okula gidiyor	89	101.57	9040.00		
	Okula gitmiyor	114	102.33	11666.00	5035.00	-.092
	Toplam	203				
Grup		N	S.O.	S.T.	U	Z
Kişisel başarı alt ölçeği	Okula gidiyor	89	99.14	8823.50		
	Okula gitmiyor	114	104.23	11882.50	4818.50	-.614
	Toplam	203				

Tablo 4.3.13.1’de görüldüğü gibi; Engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının okula gidip gitmediklerine göre gruplar arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının okula gidip gitmediklerine göre gruplar arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının okula gidip gitmediklerine göre gruplar arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde otuz sekizinci olarak “engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.3.13.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Engelli Çocuğunun Özel Eğitim Alma Süreleri İle Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

	Eğitim süresi
Kendilik algısı alt ölçeği	R -.035 P .617
Gelecek kaygısı alt ölçeği	R .103 P .145
Yapısal stil alt ölçeği	R .077 P .275
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	R .049 P .490
Aile uyumu alt ölçeği	R .114 P .105
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	R .003 P .967

Tablo 4.3.13.2’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile kendilik algısı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile gelecek kaygısı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile yapısal stil alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile sosyal yeterlilik alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile aile uyumu alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile sosyal kaynaklar alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

4.4. Ölçekler Arasında Korelasyon Analizleri :

4.4.1. Ölçekler Arasında Korelasyon Analizi:

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde otuz dokuzuncu olarak “engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile bireylerin tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.4.1.1: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Engelli Çocuğunun Özel Eğitim Alma Süreleri İle Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

	Eğitim süreleri
Duygusal tükenme alt ölçeği	R .248 P .000*
Duyarsızlaşma alt ölçeği	R .178 P .011*
Kişisel başarı alt ölçeği	R -.130 P .065

* $p<0.05$

Tablo 4.4.1.1’de görüldüğü gibi; engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri arttıkça duygusal tükenme ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile duyarsızlaşma alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin engelli çocuğunun**

özel eğitim alma süreleri arttıkça duyarsızlaşma ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde kırkıncı olarak “engelli çocuğu olan bireylerin bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.4.1.2: Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları ile Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Duygusal tükenme	Duyarsızlaşma	Kişisel başarı
Kendilik algısı alt ölçeği	r	-.136	-.104	.409
	p	.053	.140	.000*
Gelecek kaygısı alt ölçeği	r	.016	-.068	.207
	p	.824	.332	.003*
Yapısal stil alt ölçeği	r	.028	-.069	.216
	p	.691	.331	.002*
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	r	.151	-.010	.095
	p	.032*	.890	.176
Aile uyumu alt ölçeği	r	.041	.115	.104
	p	.561	.104	.138
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	r	-.082	-.117	.278
	p	.242	.096	.000*

* $p<0.05$

Engelli çocuğu olan bireylerin kendilik algısı, gelecek kaygısı, yapısal stil, aile uyumu ve sosyal kaynaklar alt ölçeklerinin puanları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinin puanları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede

pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin sosyal yeterlilik ölçeğinden alınan puan arttıkça duygusal tükenme alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin kendilik algısı, gelecek kaygısı, yapısal stil, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar alt ölçeklerinin puanları ile duyarsızlaşma alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olan bireylerin kendilik algısı alt ölçeğinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin kendilik algısı ölçeğinden alınan puan arttıkça kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin gelecek kaygısı alt ölçeğinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin gelecek kaygısı ölçeğinden alınan puan arttıkça kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin yapısal stil alt ölçeğinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin yapısal stil ölçeğinden alınan puan arttıkça kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin sosyal kaynaklar ölçeğinden alınan puan arttıkça kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal yeterlilik ve aile uyumu alt ölçeklerinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde kırk birinci olarak “engelli çocuğu olmayan bireylerin bireylerin psikolojik dayanıklılık envanterinin alt ölçeklerinden

aldıkları puanlar ile tükenmişlik envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.4.1.3: Engelli Çocuğu Olmayan Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları ile Tükenmişlik Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Duygusal tükenme	Duyarsızlaşma	Kişisel başarı
Kendilik algısı alt ölçeği	r	.032	.140	.135
	p	.695	.084	.095
Gelecek kaygısı alt ölçeği	r	.038	.035	.266
	p	.645	.671	.001*
Yapısal stil alt ölçeği	r	-.081	.073	.240
	p	.322	.370	.003*
Sosyal yeterlilik alt ölçeği	r	.204	.108	.026
	p	.011*	.185	.748
Aile uyumu alt ölçeği	r	.330	.332	-.129
	p	.000*	.000*	.112
Sosyal kaynaklar alt ölçeği	r	.268	.177	.069
	p	.001*	.029*	.400

*p<0.05

Engelli çocuğu olmayan bireylerin kendilik algısı, gelecek kaygısı ve yapısal stil alt ölçeklerinin puanları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0.05).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinin puanları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (p<0.05). **Bireylerin sosyal yeterlilik ölçeğinden alınan puan arttıkça duygusal tükenme alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin aile uyumu alt ölçeğinin puanları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (p<0.05). **Bireylerin aile uyumu ölçeğinden alınan puan arttıkça duygusal tükenme alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinin puanları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin sosyal kaynaklar ölçeğinden alınan puan arttıkça duygusal tükenme alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin kendilik algısı, gelecek kaygısı, yapısal stil ve sosyal yeterlilik alt ölçeklerinin puanları ile duyarsızlaşma alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin aile uyumu alt ölçeğinin puanları ile duyarsızlaşma alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin aile uyumu ölçeğinden alınan puan arttıkça duyarsızlaşma alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinin puanları ile duyarsızlaşma alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin sosyal kaynaklar ölçeğinden alınan puan arttıkça duyarsızlaşma alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin kendilik algısı, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar alt ölçeklerinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Engelli çocuğu olmayan bireylerin gelecek kaygısı alt ölçeğinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin gelecek kaygısı ölçeğinden alınan puan arttıkça kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

Engelli çocuğu olmayan bireylerin yapısal stil alt ölçeğinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin yapısal stil ölçeğinden alınan puan arttıkça kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.**

TARTIŞMA ve SONUÇ

Aile toplumun en önemli ve en küçük birimidir ve ailede çocuk hem aile hem toplum açısından önemli bir yere sahiptir. Çocuk ailenin ve toplumun geleceğini şekillendirecek bir birey, neslin devamını sağlayacak bir güçtür. Ailenin en önemli unsuru olan çocuk eğer engelli olacaksa veya olmuş ise ebeveynler için bir şok ve ciddi stres unsuru haline dönüşmektedir. Alışılmadık bu durum aileyi rollerini yerine getirmekte zorlamakta ve stres faktörü oluşturmaktadır. Bir bireyin beden, zihin, ruh, duyu ve sosyal yetilerinin doğuştan veya sonradan hastalık veya kaza gibi nedenlerle yitirilmesi, bu bireyin engelli olarak tanımlanmasına neden olur. Bu kişiler normal yaşamın gerekliliklerini yeteri düzeyde yerine getiremezler. Zihinsel engelli, işitme, görme, ortopedik, dil ve konuşma engelleri başlıca engel türleridir. Engelli bir ya da daha fazla çocuğa sahip ebeveynler çok değişik sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu zorluklar arasında en zor olanı engelli bireyin üstlenilen bakım işlemidir. Ayrıca gidilen ortamlarda engelli bireyin zarar verici davranışları veya bulunan ortam dolayısı ile duyulan rahatsızlıkta aileleri zorlamaktadır. Ayrıca engelli çocukların aileye yüklediği ekonomik yükümlülük, yeterli bilgiye sahip olamama, evlilik ilişkileri içerisinde oluşturduğu gerginlik, sosyal aktivite ve sosyal ortamlara katılmada azalma, toplumdaki diğer bireylerin tutumu bu ailelerde stres ve duygusal zorluklara neden olmaktadır. (Kaytez ve ark. 2015 197-214.) (TR52-12-TD-01-42. 2012)

Ülkemizde engelli çocuğa sahip ailelerin ve özellikle de annelerin engelli annelerin tükenmişlik düzeyleri, tükenmişlik düzeylerine etkiyen alt ölçeklerine yönelik ve psikolojik dayanıklılık durumlarının sağlıklı çocuklara sahip ebeveynler ile karşılaştırıldığı çalışmalar çok sınırlı sayıdadır.

Çengelci (2009) yaptığı çalışmada çocuklarının tanısı down sendromu ve otizm olan anneleri, umutsuzluk, kaygı ve tükenmişlik açısından karşılaştırarak değerlendirmiştir. Çalışmaya dahil edilen çocukların yaş aralığı 2 ile 15 yaş arasında değişmektedir. 33 tane çocuk otizm ve 30 çocuk down sendromu tanılıdır. Kalan 29 çocuk ve anneleri kontrol grubunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada Demografik Bilgi Anketi ile birlikte kullanılan ölçekler, Spielberger'in Kaygı Envanteri, Beck'in Umutsuzluk Ölçeği ile Maslach Tükenmişlik Ölçeği'dir. Yapılan karşılaştırmalarda

çocukların engel türünün annelerin duygusal tükenmişlik puanlarını etkilemesinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilememiş. Çalışmada Scheffe testi verilerine göre otizmlili çocuklara sahip annelerde duygusal tükenmişlik ortalaması daha yüksek bulunmuş. Ayrıca çalışmada hem çocuğun cinsiyetinin hem de engel türü birlikte değerlendirildiğinde annelerin kişisel başarı durumunu istatistiksel olarak anlamlı etkilediği tespit edilmiş ($F[2,86]= 6.583, p<.05$). Annelerin motivasyon kaybı durumu da çocukların engel türüne göre istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilenmiştir ($F[2,86]=3.650, p<.05$) . engel durumuna bakılmaksızın cinsiyet etkeninin kaygı durumuna etkisi karşılaştırıldığında kız çocuğuna sahip annelerde farklılaşma istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F[2,42]=6.005, p<.05$). Scheffe testi sonuçlarına göre, down sendromu tanısı olan ve cinsiyeti kız olan çocuklara sahip annelerde daha yüksek bulunmuş. Ayrıca çalışmada annelerin tükenmişlik durumları korelasyon yapılarak incelenmiş ve otizmlili çocuğun yaşı arttıkça annenin kişisel başarısının arttığı ve annelerin kaygı düzeylerinin azaldığı tespit edilmiş ($p<.05$). normal gelişim gösteren çocukların annelerinde ise yaş ile kaygı ve tükenmişlik düzeylerinin arttığı istatistiksel anlamlı olarak bulunmuş ($p<.05$). Ayrıca çocukların aldığı özel eğitime göre annenin tükenmişlik düzeyi azalıp kişisel başarı puanı anlamlı olarak artmaktadır (korelasyon katsayısı .396, ($p<.05$). İlginçtir ki normal çocuğa sahip annelerin tükenmişlik durumu annenin yaşı ilerledikçe anlamlı olarak artmakta iken engelli çocuğa sahip annelerde anlamlı fark gözlenmemektedir. Annenin çalışma durumu ve çocuğun engel türü birlikte değerlendirildiğinde tükenmişlik puanını anlamlı derecede etkilemediği gösterilmiştir. (Çengelci. 2009, 1–22).

Duygun ve Sezgin ‘in yaptıkları çalışmada (2003); 118 adet zihinsel engelli çocuk anneleri tükenmişlik düzeyi, stres belirtileri, stresle başa çıkma ve algılanan sosyal destek kavramları açısından 121 adet sağlıklı çocuk anneleri ile kıyaslanmıştır. Çalışmada Maslach Tükenmişlik Ölçeği üç boyutlu olarak kullanılmıştır. Bu çalışmada iki grup arasında duygusal tükenmişlik ve stresle çaresiz başa çıkma tarzı puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir. MBI’nin iki faktörü ve Stresle Başa çıkma Tarzları Ölçeğini açısından zihinsel engelli çocuğa sahip anneler, sağlıklı çocuğa sahip annelerden daha yüksek başa çıkma faktörü puanlarına sahip olarak tespit edilmiş. Zihinsel engelli çocuğa sahip

ailelerde, kişisel başarı, bilişsel ve duyuşsal faktör, çaresiz yaklaşım ve sosyal destek arama regresyon analizine göre tükenmişliği yordayan faktörler olarak bildirilmiştir. Bu çalışma verilerinin sonucuna göre zihinsel engelli çocuğa sahip annelerde duygusal tükenmişlik düzeylerinin sağlıklı çocuk annelerine kıyasla daha yüksek olduğu bildirilmiştir. (Duygun ve Sezgin. 2003, 37 – 52)

Sivrikaya ve Tekinarslan'ın (2013) yaptıkları çalışmada zihinsel yetersiz çocukları bulunan 104 annenin sosyal destek algıları, yaşadıkları stres ve memnuniyet durumları değerlendirilmiştir. Parametreleri ilişkilendirme hesaplamasında Spearman Brown sıra farkları korelasyon tekniği kullanılmıştır. Çalışma sonucuna göre, annelerin sosyal destek düzeyleri ile aile strasi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (korelasyon katsayısı-0,445 (p <0.01)). Ayrıca annelerin algıladıkları sosyal destek ile aile stresi arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur (korelasyon katsayısı-0,427(p <0.01)). Annelerin sosyal destekten memnuniyetleri ve aile stresi arasında da anlamlı ilişki olduğu bildirilmiştir (korelasyon katsayısı-0,424(p <0.01)). (Sivrikaya ve Tekinarslan. 2013, 17-29)

Engelli annelerinin ruhsal durumlarını belirlemeye yönelik yapılan başka bir çalışmada (Yıldırım, 2012), Erzincan ilimizde 154 engelli çocuk annesi Ruhsal Belirti Tarama Ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonucuna göre annelerde depresyon, somatizasyon, öfke/düşmanlık, paranoya, anksiyete ve fobik anksiyete ve kişiler arası duyarlılık belirtilerine rastlanmıştır. Ancak tükenmişlik durumlarına yönelik inceleme yapılmamıştır. (Yıldırım ve ark., 2012, 200-209)

Ülkemizde yapılmış olan bir tez çalışmasında ise (Dicle 2012), motivasyonel görüşme uygulamalarının, engelli çocuğa sahip ailelerde başa çıkma tutumlarına anlamlı derecede olumlu etkisinin olduğu gösterilmiştir (F(1-29)=160.532, p<.001). (Dicle, 2012)

Yapılan bu tez çalışmasında engelli çocuğa sahip aileler ile sağlıklı çocuğa sahip ailelerde tükenmişlik durumu ve psikolojik duyarlılık düzeyleri incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre ailelerin engelli çocuklarının; 42 bireyde (%20.7) hafif düzeyde zihinsel engelli çocuğa sahip olduğu, 29 bireyin (%14.3) engelli çocuğunun sadece orta düzeyde zihinsel engelli olduğu, 24'ünün (%11.8) sadece

fiziksel engelli olduğu, 21'inin (%10.3) yaygın gelişimsel bozukluk ve hafif düzeyde zihinsel engelli olduğu, 18'inin (%8.9) fiziksel engelli ve hafif düzeyde zihinsel engelli olduğu, 16'sının (%7.9) yaygın gelişimsel bozukluk ve orta düzeyde zihinsel engelli olduğu, 15'inin (%7.4) fiziksel engelli ve orta düzeyde zihinsel engelli olduğu, 10'unun (%4.9) yaygın gelişimsel bozukluk ve ağır düzeyde zihinsel engelli olduğu, 8'inin (%3.9) sadece yaygın gelişimsel bozukluğu olduğu ve 7'sinin (%3.5) sadece ağır düzeyde zihinsel engelli olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmamızda istatistiksel olarak değerlendirilen 41 basamak soru çerçevesinde engelli çocuğa sahip olan ve olmayan aileler kıyaslandığında gelecek kaygısı, aile uyumu düzeyi, duygusal tükenme ve kişisel başarı alt ölçek puanları açısından iki grup arasında anlamlı fark bulunan kriterlerdir.. Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğu olmayan bireylere oranla gelecek kaygısı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında aile uyumu alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır ve engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğu olmayan bireylere oranla aile uyumu düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark vardır ve engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğu olmayan bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bireylerin engelli çocuğunun olup olmamasına göre gruplar arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğu olmayan bireylere oranla duyarsızlaşma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından karşılaştırma yapıldığında gruplar arasında anlamlı fark bulunmaktadır ve engelli çocuğu olmayan bireylerin engelli çocuğu olan bireylere oranla kişisel başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Engelli çocuğu olan bireylerin yaşları arttıkça kendilik algısı ölçeğinden alınan puan da düşmektedir ve yaşları ile kendilik algısı alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca, engelli çocuğu olan bireylerin yaşları arttıkça duygusal tükenme ölçeğinden alınan puan da artmaktadır ve

bireylerin yaşları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında da anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Engelli çocuğu olan bireylerin yaşları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin yaşları arttıkça kişisel başarı ölçeğinden alınan puan da düşmektedir.

Bireyler eğitim düzeylerine yönelik değerlendirildiklerinde, engelli çocuğu olmayan bireylerin eğitim düzeyleri arasında aile uyumu alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Aile uyumu alt ölçeği puanları açısından ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla aile uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olmayan bireylerin duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bununla beraber, engelli çocuğu olan bireylerin eğitim düzeyleri arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından da anlamlı fark bulunmaktadır. Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından lise mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Lise mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olan bireylerin eğitim düzeyleri arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Duyarsızlaşma alt ölçeği puanları açısından ilkokul mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. İlkokul mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duyarsızlaşma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Eğitim düzeyleri arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından, engelli çocuğu olan bireylerin anlamlı fark bulunmaktadır. Kişisel başarı alt ölçeği puanları açısından lise mezunu ve üzeri olan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır. Lise mezunu ve üzeri olan bireylerin diğer bireylere oranla kişisel başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Ebeveynlerin her hangi bir işte çalışıp, çalışmamalarına göre yapılan kıyaslamada, engelli çocuğu olmayan bireylerin arasında aile uyumu alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Herhangi bir işte çalışmayan bireylerin herhangi bir işte çalışan bireylere oranla aile uyumu düzeylerinin daha yüksek

olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olmayan bireylerin herhangi bir işte çalışmadıklarında herhangi bir işte çalışan bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır. Herhangi bir işte çalışmayan engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışan bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin anlamlı derecede daha yüksek olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olan bireylerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Herhangi bir işte çalışmayan bireylerin herhangi bir işte çalışan bireylere oranla duyarsızlaşma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Eşlerin eğitim düzeyi temel alınarak yapılan karşılaştırmalarda, engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında gelecek kaygısı alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır ve gelecek kaygısı alt ölçeği puanları açısından eş ilkököl mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Eşi ilkököl mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla gelecek kaygısı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında yapısal stil alt ölçeği puanları açısından eş ilkököl mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Eşi ilkököl mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla yapısal stil düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından eş ilkököl mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Eşi ilkököl mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olmayan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Duyarsızlaşma alt ölçeği puanları açısından eş ilkököl mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Eşi ilkököl mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duyarsızlaşma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında kendilik algısı alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Kendilik algısı alt ölçeği puanları açısından eş ilkököl mezunu ve üzeri olan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır. Eşi ilkököl mezunu ve üzeri olan bireylerin diğer bireylere oranla kendilik algısı düzeylerinin daha yüksek

olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından eşi ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Eşi ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında duyarsızlaşma alt ölçeği puanları açısından eşi ortaokul mezunu ve altı olan bireylerin diğer bireylere oranla duyarsızlaşma düzeylerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin eğitim düzeyleri arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından yapılan karşılaştırmada ise, eşi lise mezunu ve üzeri olan bireylerin diğer bireylere oranla kişisel başarı düzeylerinin anlamlı derecede daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında kendilik algısı alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Eşi herhangi bir işte çalışmakta olan bireylerin eşi herhangi bir işte çalışmamakta olan bireylere oranla kendilik algısı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında sosyal kaynaklar alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Eşi herhangi bir işte çalışmakta olan bireylerin eşi herhangi bir işte çalışmamakta olan bireylere oranla sosyal kaynaklar düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olan bireylerin eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığına göre gruplar arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Eşi herhangi bir işte çalışmakta olan bireylerin eşi herhangi bir işte çalışmamakta olan bireylere oranla kişisel başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin sahip olduğu çocuk sayıları arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Duygusal tükenme alt ölçeği puanları açısından 3 çocuk < olan bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. 3 çocuk < olan bireylerin diğer bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olan bireylerin sahip

olduğu çocuk sayıları arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Kişisel başarı alt ölçeği puanları açısından bir-iki çocuğu olan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır. Bir-iki çocuğu olan bireylerin diğer bireylere oranla kişisel başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığına göre gruplar arasında duygusal tükenme alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Eşyle aralarında akrabalığı olan bireylerin eşyle aralarında akrabalığı olmayan bireylere oranla duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğu olan bireylerin eşleriyle aralarında akrabalık olup olmadığına göre gruplar arasında kişisel başarı alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Eşyle aralarında akrabalık bağı olmayan bireylerin eşyle aralarında akrabalık bağı olan bireylere oranla kişisel başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile aile uyumu alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin engelli çocuğunun yaşları arttıkça aile uyum ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin engelli çocuğunun yaşları arttıkça duygusal tükenme ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile duyarsızlaşma alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin engelli çocuğunun yaşları arttıkça duyarsızlaşma ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun yaşları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin engelli çocuğunun yaşları arttıkça kişisel başarı ölçeğinden alınan puan da düşmektedir. Engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının okula gidip gitmediklerine göre gruplar arasında sosyal yeterlilik alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Çocuğu okula giden bireylerin çocuğu okula gitmeyen bireylere oranla sosyal yeterlilik düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri arttıkça duygusal tükenme ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olan bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri ile duyarsızlaşma alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin engelli çocuğunun özel eğitim alma süreleri arttıkça duyarsızlaşma ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinin puanları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin sosyal yeterlilik ölçeğinden alınan puan arttıkça duygusal tükenme alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olan bireylerin kendilik algısı alt ölçeğinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin kendilik algısı ölçeğinden alınan puan arttıkça kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.

Engelli çocuğu olan bireylerin gelecek kaygısı alt ölçeğinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin gelecek kaygısı ölçeğinden alınan puan arttıkça kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olan bireylerin yapısal stil alt ölçeğinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin yapısal stil ölçeğinden alınan puan arttıkça kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin sosyal kaynaklar ölçeğinden alınan puan arttıkça kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olmayan bireylerin sosyal yeterlilik alt ölçeğinin puanları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin sosyal yeterlilik ölçeğinden alınan puan arttıkça duygusal tükenme alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.

Engelli çocuğu olmayan bireylerin aile uyumu alt ölçeğinin puanları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin aile uyumu ölçeğinden alınan puan arttıkça duygusal tükenme alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olmayan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinin puanları ile duygusal tükenme alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin sosyal kaynaklar ölçeğinden alınan puan

arttıkça duygusal tükenme alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olmayan bireylerin aile uyumu alt ölçeğinin puanları ile duyarsızlaşma alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin aile uyumu ölçeğinden alınan puan arttıkça duyarsızlaşma alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olmayan bireylerin sosyal kaynaklar alt ölçeğinin puanları ile duyarsızlaşma alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin sosyal kaynaklar ölçeğinden alınan puan arttıkça duyarsızlaşma alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olmayan bireylerin gelecek kaygısı alt ölçeğinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin gelecek kaygısı ölçeğinden alınan puan arttıkça kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır. Engelli çocuğu olmayan bireylerin yapısal stil alt ölçeğinin puanları ile kişisel başarı alt ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin yapısal stil ölçeğinden alınan puan arttıkça kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.

Aile ortamı, çocukların sağlıklı ve dengeli bir biçimde yetişeceği hem çok önemli hem de universal bir oluşumdur. Bu aile kurumuna zaman zaman stres yaratan durumlar bulunmaktadır. Engelli bir çocuğa sahip olmak ise ailede hem büyük bir stres kaynağı hem de geleceğe yönelik bir endişe unsurudur. Dünya genelinde ve ülkemizde engelli bireylerin yüzdelerine, yaşadıkları zorluklara ve karşılaştıkları durumlara yönelik çok sayıda çalışma bulunmaktadır ve her geçen gün bu çalışmalar güncellenmektedir. Ülkemizde engelli ebeveynlerinin psikolojik durumlarını, psikolojik dayanıklılık ve tükenmişlik seviyesi açısından inceleyen bir çalışma ise bulunmamaktadır. Biz bu çalışmamızda engelli ebeveynlerinin çeşitli alt ölçeklere göre psikolojik dayanıklılık ve tükenmişlik seviyeleri değerlendirildi. Engelli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarını artırmaya ve tükenmişlik durumuna düşmeme açısından geliştirilecek destek ortamlarına katkıda bulunması amacı ile bu tür çalışmalar yeni veriler ile desteklenmeli ve daha geniş çapta örneklemeler ile değerlendirmeler yapılarak çözüme katkıda bulunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ardıç K, Polatcı S. Tükenmişlik sendromu akademisyenler üzerinde bir uygulama. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2008, 10 (2), 69-96 .
- Arı GS, Bal EÇ. Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi. Yönetim ve Ekonomi,2008, 15(1),131-148.
- Ayyıldız T, Şener DK, Kulakçı H ve Veren F. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Stresle Baş Etme Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2012, 11(2),:1-12.
- Basım N ve Çetin F. Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi, 2010,22,1-13.
- Basım N, Çetin F. Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi, 2011,22(2),104-14
- Beresford, B., Rabiee, P., and Sloper, P. Outcomes for Parents with Disabled Children, Research Works, 2007,03,1-4.
- Bezer M, Erol B, Kocaoğlu B, Aydın N, Güven O. Spina bifida hastalığında görülen ortopedik sorunlara genel yaklaşım ve tedavi prensipleri. Türk Aile He. Derg. 2004, 8(3),125-131.
- Bilgin S., Gözüm S. Reducing burnout in mothers with an intellectually disabled child: an education programme. Journal of Advanced Nursing, 2009, 65(12), 2552–2561.
- Bilginer H. Down Sendromlu Çocuklarda Dil Gelişimi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt 19, Sayı: 1/1, 165-179.
- Birdir K, Dalgıç A, Kale A. Antalya ve Mersin Plajlarında Yapılan Düzenlemelerin Erişebilirlik Kapsamında İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi 2, 2014, 145-158.

- Bodur Ş, Soysal Ş. Otizmin erken tanısı ve önemi. STED 2004,(10) 394-398.
- Coşkun Y. Akkaş G. Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyleri İle Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişki. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 2009, Cilt 10, Sayı 1, 213-227
- Çağlar S. Engelli hakları sözleşmesi'nde ayrımcılık yasağı ve Türkiye'nin uyum sorunu. TBB Dergisi, 2011,96,149-178.
- Çapri B.Tükenmişlik Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2006, 2(1), 62-77.
- Çengelci B. Otizm ve Down Sendrom'lu Çocuğa Sahip Annelerin Kaygı, Umutsuzluk ve Tükenmişlik Duygularının Karşılaştırılması. Ege Eğitim Dergisi, 2009, (10) 2: 1–22.
- Demir S. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanelerinde Çalışanların Tükenmişlik ve İş doyumu düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi., 2010, Ankara
- Demir T, Şen Ü. Görme engelli Öğrencilerin çeşitli değişkenler açısından öğrenme stilleri üzerine bir araştırma. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2009, 2(8), 154-161.
- Demirbilek M. Zihinsel Engelli Bireylerin ve Ailelerinin Gereksinimleri. TJFMPC 2013,7(3),58-64.
- Dereli F, Okur S. Engelli Çocuğa Sahip Olan Ailelerin Depresyon Durumunun Belirlenmesi Yeni Tıp Dergisi 2008,25, 164-168.
- Dicle AN. Motivasyonel görüşme uygulamalarının engelli çocuğa sahip ailelerin başa çıkma tutumlarına etkisi. Doktora Tezi Samsun, 2012.
- Dinç K. Yardım mesleklerinde tükenmişlik sendromu. 2008, Ankara.
- Duygun T, Sezgin N. Zihinsel Engelli ve Sağlıklı Çocuk Annelerinde Stres Belirtileri, Stresle Başa çıkma Tarzları ve Algılanan Sosyal Desteğin

Tükenmişlik Düzeyine Olan Etkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 2003, 18 (52), 37 – 52

Dünya Engellilik Raporu-Yönetici Özeti. Dünya Sağlık Örgütü 2011.

El Ö, Peker Ö, Bozan Ö, Berk H, Koşay C. Serebral Palsi Hastalarının Genel Özellikleri. DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi, 2007, 21(2), 75 – 80.

Engelliler Hakkında Kanun. 5378 kanun numaralı, 01.07.2005 kabul tarihli. Yayımlandığı R.Gazete : Tarih: 7/7/2005 Sayı : 25868 Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 44- syf 1

Ergün SA , İleri P. Hemşirelerin spina bfida hakkında bilgi düzeylerinin incelenmesi. ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi 2009, 10(1) , 17 – 22.

Gizir CA. Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. Cilt:III, Sayı:28, 113-128.

Görme engelli ve ailesi.

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/38/03/965286/dosyalar/2012_11/28085628_gorme_engelli_ve_ailesi.pdf

Heiman T. Parents of Children with Disabilities: Resilience, Coping, and Future Expectations. Journal of Developmental and Physical Disabilities, 2002, 14,(2).

İnan S, Ceyhun G, Tekiner SP, Ak F, Dağlı Z. Engellilik, Türkiye’de Engellilerin Durumu ve Sağlık Hizmet Sunumuna Bir Bakış. TAF Prev Med Bull, 2013,12(6),723-728

Kalaycı, Ş.. “SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri” ,2006, Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Kaner S, Bayraklı H. Anne yılmazlık ölçeğinin psikometrik özellikleri. Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 9(17), 77-94.

- Kara E. Zihinsel engelli çocukları olan ailelerin çocuklarının durumunu dini açıdan değerlendirmeleri. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2008, 26(27), 317-331.
- Katz G, Ponce EL. Intellectual disability: definition, etiological factors, classification, diagnosis, treatment and prognosis salud pública de méxico, 2008, 50, 2, 132-141.
- Kavaklı U, Özkara E. Kişisel, Sosyal ve İş Hayatında Özürlü Bireylere Tanınan Haklar ve Özürlü Olguların Medikolegal Değerlendirmesi. DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi, 2012, 26 (1), (N 65 – 74.
- Kaytez N, Durualp E, Kadan G. Engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve stres düzeylerinin incelenmesi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi. 2015, Cilt:4 Sayı: 1, 197-214.
- Koca C. Dünya Engelliler Vakfı “Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu. 2010-İstanbul
- Kocakaya M. Engelli çocuğa sahip ailelerin psikososyal durumu ve tepkileri.
http://www.e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/eczaciodasiyayinlari/malabadi_06-3/6.pdf
- Konya’da Engelli Bireylerin ve Ailelerinin Toplumsal Hayatta Yaşadıkları Zorlukların Araştırılması Projesi. TR52-12-TD-01-42. Eylül 2012
- Kula N. Engelli birey ve ailelerinin yaşantılarında Hz. Muhammed’in örnekliği. (Çorum Örneği). Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, 2011, 163 -194.
- Küçüker S. Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma hizmetleri. Özel Eğitim Dergisi, 1993, 1 (3), 23-29
- Lafçı D, Öztunç G, Alparslan N. Zihinsel engelli çocukların (mental retardasyonlu çocukların) anne ve babalarının yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2014,3(2), 723-735.

- Makaroğlu, B. İşitme engelli yetişkinlerin Türkçe biçimbilimi farkındalığı. Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi, 2012, 1(3), 53-63. Syf 54
- MEGEP. Çocuk gelişimi ve eğitimi ve zihinsel engelliler. Ankara, 2007
- Mülayim A. Bedensel özürllüler için mimari mekan tasarımı. Yüksek lisans tezi, Edirne, 2009.
- Oktan, V. Psikolojik sağlamlığın gelişiminde bir moderator olarak umut. International Journal of Human Sciences, 2012,(9)2, 1691-1701
- Öz F. Yılmaz EB. Ruh Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram: Psikolojik Sağlamlık. Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 2009, 82-89.
- Özeren GS. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ve Hastalığa Kanıt Penceresinden Bakış Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2013, 4(2), 57-63.
- Özür Oranları Cetveli.
http://depo.btu.edu.tr/dosyalar/engelsiz/Dosyalar/ozurlu_rapor.pdf
- Sarihan ÖC. Engelli çocuğa sahip olan ve olmayan annelerin aile işlevlerini algılamaları ile yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Ankara 2007.
- Selen Uludağ Kis. Adana İli Yüreğir İlçesi Havutlu Beldesi'ndeki özürllülük epidemiyolojisi. Uzmanlık tezi. Adana-2011
- Sertöz ÖÖ, Binbay T, MeteHE. Tükenmişliğin Nörobiyolojisi: Hipotalamus-Pituiter-Adrenal Eksen ve Diğer Bulgular Türk Psikiyatri Dergisi 2008, 19(3), syf 318-328
- Sivrikaya T, Tekinarslan İÇ. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Annelerde Stres, Sosyal Destek ve Aile Yüğü. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 2013, 14(2), 17-29.
- Softa HK. Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon düzeylerinin incelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, Mayıs 2013, Cilt:21, No:2 589-600.
- Şıklar E, Tunalı D. Çalışanların tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi: Eskişehir örneği. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012,33, 75-84.

Three Stages of Burnout: http://smhp.psych.ucla.edu/qf/burnout_qt/3stages.pdf

Timur S, Ege E, Bakış E. Engelli kadınların üreme sağlığı sorunları ve etkileyen faktörler. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2006, 10 (1), 51-58.

Türkiye Özürlüler Araştırması. ISBN 975 - 19 - 3596 – 2. Yayın Numarası; 2913.

Uğuz Ş, Toros F, İnanç BY, Çolakkadıoğlu O. Zihinsel ve/veya Bedensel Engelli Çocukların Annelerinin Anksiyete, Depresyon ve Stres Düzeylerinin Belirlenmesi. Klinik Psikiyatri, 2004,7,42-47.

Uysal C, Bulut M, Kaya C, Güneş M, Bez Y, Zeren C, Taş C, Uyar B, Karaaslan B, Gören S. Dicle Üniversitesi hastaneleri özürlü kuruluşlarına başvuran olguların incelenmesi. J For Med, 2012, 26(3),146-55.

Yıldırım A, Aşilar RH, Karakurt P. Engelli Çocukların Annelerinin Ruhsal Durumlarının Belirlenmesi. İ.Ü.F.N. Hem. Dergi,2012, Cilt 20 ,Sayı 3, 200-209.

Yıldırım A, Ege P. Down sendromu olan çocukların temel kavramları ile ortalama sözcce uzunlukları arasındaki ilişki. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2015,15(Özel Sayı), 17-41.

Yılma G, Uçan B. Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda müzik aletlerinin görsel destekli algılanabilirliği üzerine bir çalışma. (İstanbul / Sancaktepe Örneği). The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC, January, 2014, 4 (1), 10-15.

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

Aşağıda kişisel bilgilerinizi öğrenebilmek için bir bilgi formu hazırlanmıştır.

Size uygun olan cevabın yanına (X) işareti koyarak belirtiniz. Soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Bu bilgi formunda vereceğiniz bilgiler bilimsel bir amaç için kullanılacak olup başka hiç kimse ile hiçbir yerde paylaşılmayacaktır.

Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyup, en uygun cevabı veriniz. Lütfen boş soru bırakmayınız. Yardımlarınız için teşekkür ederim

Beykent Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Merve Temel

Veli: Anne() Baba()

Adınız soyadınız

1-Yaşınız:

2-Medeni durumunuz: Evli () Dul () Boşanmış ()

3-Eğitim durumunuz: Okuryazar değil () İlkokul mezunu()
ortaokul mezunu () lise mezunu() üniversite veya yüksek lisans mezunu ()

4-İş durumunuz: çalışmıyorum () çalışıyorum ()

5- Eşinizin eğitim durumu: Okur yazar değil () İlkokul mezunu ()
ortaokul mezunu () lise mezunu() üniversite veya yüksek lisans mezunu ()

6- Eşinizin iş durumu: çalışıyor () çalışmıyor ()

7- Ailenizin ortalama aylık geliri ne kadardır? : düşük () orta () yüksek ()

8- Sahip olduğunuz çocuk sayısı :

9-Sahip olduğunuz çocukların yaşları :

10- Engelli çocuk sayısı:

11-Engelli cocugunuzun yaşı:

12- Engelli çocuk(lar) kaçınıcı çocuk :

13- Çocuğunuzun tanısı:

1. Fiziksel engelli ve ağır düzeyde zihinsel engelli ()
2. Fiziksel engelli ve orta düzeyde zihinsel engelli
3. Fiziksel engelli ve hafif düzeyde zihinsel engelli ()
4. Sadece fiziksel engelli (zihinsel engeli yok) ()
5. Sadece ağır düzeyde zihinsel engelli ()
6. Sadece orta düzeyde zihinsel engelli ()
7. Sadece hafif düzeyde zihinsel engelli ()
8. Sadece yaygın gelişimsel bozukluk (zihinsel engeli yok) ()
9. Yaygın gelişimsel bozukluk ve ağır düzeyde zihinsel engelli ()
10. Yaygın gelişimsel bozukluk ve orta düzeyde zihinsel engelli ()
11. Yaygın gelişimsel bozukluk ve hafif düzeyde zihinsel engelli ()

14- Eşinizle aranızda akrabalık var mı?

- 1-Hayır ()
- 2- Amca teyze çocukları ()
- 3- Kuzen çocuğu ()
- 4- Uzaktan akraba ()

15- Çocuğun doğum şekli nasıldır:

- 1- Normal doğum ()
- 2 -Aletli (forseps-vakum) doğum
- 3- Ameliyatla (sezeryan) doğum

16-Engel durumunun ortaya çıkış zamanı hangisidir?

- 1- Doğum öncesi ()
- 2 -Doğum sırası ()
- 3 -Doğum sonrası ()

17 -Çocuğunuz kaç yıldır özel eğitim alıyor? :

18- Çocuğunuz özel eğitim dışında herhangi bir okula gidiyor mu? :

Ek 2. Maslach Tükenmişlik Ölçeği

Her bir ifadenin örneklediği durumu ne kadar sıklıkla yaşadığını uygun yanıt aralığına çarpı (X) işareti koyarak belirtmenizdir.

		Hiçbir Zaman	Çok Nadir	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
1.	Çocuğumdan soğuduğumu hissediyorum.	1	2	3	4	5
2.	Gün sonunda kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum.	1	2	3	4	5
3.	Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum.	1	2	3	4	5
4.	Çocuğumun ne hissettiğini hemen anlarım.	1	2	3	4	5
5.	Çocuğuma sanki insan değilmiş gibi davrandığımı fark ediyorum.	1	2	3	4	5
6.	Bütün gün çocuğumla uğraşmak benim için gerçekten çok yıpratıcı.	1	2	3	4	5
7.	Çocuğumun sorunlarına en uygun çözüm yollarını bulurum.	1	2	3	4	5
8.	Çocuğumun bakımına yönelik olarak yaptığım işlerden tükendiğimi hissediyorum.	1	2	3	4	5
9.	Yaptığım şeylerle çocuğumun yaşamına katkıda bulunduğuma inanıyorum.	1	2	3	4	5
10.	Çocuğumla birlikte olmaya başladığımdan beri insanlara karşı sertleştim.	1	2	3	4	5
11.	Çocuğumun/çocuklarımin bakımının beni giderek katılaştırmasından korkuyorum.	1	2	3	4	5
12.	Çok şeyler yapabilecek güçteyim.	1	2	3	4	5
13.	Çocuğumun beni kısıtladığını hissediyorum.	1	2	3	4	5
14.	Çocuğumun bakımı konusunda çok fazla çalıştığımı hissediyorum.	1	2	3	4	5
15.	Çocuğuma ne olduğu umurumda değil.	1	2	3	4	5
16.	Doğrudan doğruya çocuğumla ilgilenmek bende çok fazla stres yaratıyor.	1	2	3	4	5
17.	Çocuğumla aramda rahat bir hava yaratırım.	1	2	3	4	5
18.	Çocuğumla birlikte olduktan sonra kendimi canlanmış hissedirim.	1	2	3	4	5
19.	Çocuğumun bakımına yönelik olarak birçok kayda değer başarı elde ettim.	1	2	3	4	5
20.	Yolun sonuna geldiğimi hissediyorum.	1	2	3	4	5
21.	Çocuğumla ilgili duygusal sorunlara serinkanlılıkla yaklaşırım.	1	2	3	4	5
22.	Çocuğumun, kendisinin bazı problemlerini sanki ben yaratmışım gibi davrandığını hissediyorum.	1	2	3	4	5

Ek 3. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği
Her bir ifadenin örneklediği durumu ne kadar sıklıkla yaşadığınızı uygun yanıt aralığına çarpı (X) işareti koyarak belirtmenizdir.

	Hiç bir zaman	Çok nadir	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
1.Beklenmedik bir olay olduğunda her zaman bir çözüm bulurum	1	2	3	4	5
2. Gelecek için yaptığım planlarının başarılması zordur	1	2	3	4	5
3.Ulaşmak istediğim açık bir hedefim olduğunda en iyi olduğum durumdur	1	2	3	4	5
4.Diğer kişilerle birlikte olmaktan hoşlanıyorum	1	2	3	4	5
5.Ailemin, hayatta neyin önemli olduğu konusundaki anlayışı, benimkinden farklıdır	1	2	3	4	5
6.Kişisel konuları hiç kimseyle tartışmam	1	2	3	4	5
7.Kişisel problemlerimin nasıl çözüleceğini bilirim	1	2	3	4	5
8.Gelecekteki hedeflerimi nasıl başaracağımı bilirim	1	2	3	4	5
9.Yeni bir iş/projeye başladığımda ileriye dönük planlama yapmam, derhal işe başlarım	1	2	3	4	5
10.Benim için sosyal ortamlarda rahat/esnek olmak önemli değildir	1	2	3	4	5
11.Ailemle birlikteyken kendimi çok mutlu hissederim	1	2	3	4	5
12.Beni bazı yakın arkadaşlarım/aile üyelerim cesaretlendirebilir	1	2	3	4	5
13.Yeteneklerim olduğuna çok inanırım	1	2	3	4	5
14.Geleceğimin ümit verici olduğunu hissediyorum	1	2	3	4	5
15.Zamanımı planlama konusunda iyiyimdir.	1	2	3	4	5
16.Yeni arkadaşlık konusu kolayca yapabildiğim bir şeydir	1	2	3	4	5
17.Ailem birbirinden bağımsızdır	1	2	3	4	5
18.Arkadaşlarımdan arasındaki ilişkiler ,zayıftır	1	2	3	4	5
19.Yargılarıma ve kararlarıma çok fazla güvenmem	1	2	3	4	5
20.Geleceğe dönük amaçlarım belirsizdir	1	2	3	4	5
21.Kurallar ve düzenli alışkanlıklar günlük yaşamımda yoktur	1	2	3	4	5
22.Yeni insanlarla tanışmak benim için zordur	1	2	3	4	5
23.Zor zamanlarda, ailem geleceğe pozitif bakar	1	2	3	4	5
24.Ailemden birisi acil bir durumla karşılaştığında, bana hemen haber verilir	1	2	3	4	5
25. Diğerleriyle beraberken kolayca gülerim	1	2	3	4	5
26. Başka kişiler söz konusu olduğunda, ailem birbirini desteklemez biçimde davranır	1	2	3	4	5
27. Arkadaşlarımdan/aile üyelerimden destek alırım	1	2	3	4	5
28.Zor zamanlarda her şeyi umutsuzca gören bir eğilimim vardır	1	2	3	4	5
29. Karşılıklı konuşma için güzel konuların düşünülmesi, benim için zordur	1	2	3	4	5
30. İhtiyacım olduğunda bana yardım edebilecek kimse yoktur	1	2	3	4	5
31. Hayatımdaki kontrol edemediğim olaylar ile başa çıkmaya çalışırım	1	2	3	4	5
32. Ailemde işleri bağımsız olarak yapmayı severiz	1	2	3	4	5
33. Yakın arkadaşlarım/aile üyeleri ,yeteneklerimi beğenirler	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

Merve Temel,15.01.1988 yılında Üsküdar’da doğmuştur. İlk ve orta öğretimini Çayırova İlköğretim okulunda, lise eğitimini Darıca süper Lisesi’nde tamamlamıştır. 2013 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi’nden mezun olmuştur. Mezuniyet sonrasında rehabilitasyon merkezinde işe başlamış olup hala aynı yerinde iş hayatına devam etmektedir.

Merve TEMEL